

Szerzői jogi szervezető
komolyzenei szakemberek számára

Műhelytanulmányok

I. évfolyam

1. „Hullatja levelét az idő vén fája...”
Tanulmányok Arany János születésének 200. évfordulójára
Szerkesztő: Balogh Csaba – Windhager Ákos
2. „A teljesség felé...”
Tanulmányok Weöres Sándorról
Szerkesztő: Balogh Csaba – Falusi Márton
3. **Klima Gyula**
A lélek mint a test formája, és a művészet mint a lélek formája
4. Miklós és Petar
Horvát-magyar politikai és kulturális kapcsolatok
Szerkesztő: Balogh Csaba – Windhager Ákos
5. A magyar művészetelmélet hagyományai
Szerkesztő: Balogh Csaba – Falusi Márton
6. Vallás – nép – művészet
Egyházművészeti tanulmányok
Szerkesztő: Fehér Anikó

Grad-Gyenge Anikó – Lehóczki Zsófia

Szerzői jogi sorvezető komolyzenei szakemberek számára

Impresszum

Műhelytanulmányok I. évfolyam/7.

Sorozatszerkesztő:
Kocsis Miklós – Kucsera Tamás Gergely

Szerzői jogi sorvezető komolyzenei szakemberek számára

Szerző:
Grad-Gyenge Anikó – Lehóczki Zsófia

Olvasószerkesztő:
Borbély Réka

© Magyar Művészeti Akadémia
Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, 2019
© Szerkesztők, 2019
© Szerző, 2019

ISBN 978-615-5869-55-6

MMA MMKI
1121 Budapest,
Budakeszi út 38.

A kiadásért felel Kocsis Miklós, az MMA MMKI igazgatója.

Tartalomjegyzék

Előszó	7
I. Az alkotófolyamat során felmerülő szerzői jogi kérdések	9
1. A védett szerzői mű és előadóművészi teljesítmény.....	9
A) Az irodalom, a tudomány vagy a művészet körébe tartozó szellemi alkotás.....	9
B) A szerző(k) szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti szellemi alkotás.....	10
C) A rögzítettséggel kapcsolatos szabályok (hiánya).....	10
D) A védett előadóművészi előadás.....	10
2. A művek egymás közti viszonya.....	11
A) Engedélykérési kötelezettség nélküli kapcsolat művek között.....	11
B) Védett művek felhasználása az alkotásban.....	12
3. A szerző és az előadóművész.....	14
A) A szerzők és a szomszédos jogi jogosultak általában.....	14
B) A szerző és a szerzőség.....	15
C) Szerzőtársak a szerzői jogban.....	16
D) Az előadóművészek mint szomszédos jogi jogosultak.....	18
E) A szerzők és az előadóművészek jogi státusza, azonosságok és eltérések.....	19
F) Az örökösök, a jogutódok és az egyéb jogosultak.....	19
II. Az elkészült művön, elhangzó előadáson keletkező jogok és gyakorlásuk rendje	23
1. A szerző és előadóművész személyhez fűződő jogai.....	23
A) A személyhez fűződő jogok általában.....	23
B) A nyilvánosságra hozatalhoz való jog.....	24
C) A visszavonáshoz való jog.....	25
D) A névfeltüntetés joga.....	27
E) Az integritásvédelemhez fűződő jog.....	30
2. A szerzők és az előadóművészek vagyoni jogai.....	31
A) A vagyoni jogok általában.....	32
B) Többszörözés.....	33
C) Terjesztés.....	35
D) Nyilvános előadás.....	36
E) Nyilvánossághoz közvetítés.....	37
F) Átdolgozás.....	40
3. Az engedélyezési jog alóli egyes kivételek – a szabad felhasználások.....	40
A) A mű változtatásával járó, arra irányuló szabad felhasználások.....	42
B) A mű változtatás nélküli szabad felhasználásai.....	43

III. Az elkészült mű, előadás közönséghez való eljuttatásával kapcsolatos

szerzői jogi kérdések	47
1. A jogosítás folyamata általában.....	47
2. Felhasználási szerződés	47
A) A felhasználási szerződés ajánlott tartalma	49
B) A felhasználási szerződéssel kapcsolatos tilalmak	50
C) A szerződéses viszony vége	51
D) Írásbeliségi követelmények	52
E) Alternatív jogosítási módok.....	53
3. Közös jogkezelés	54
A) A jogkezelő működésével kapcsolatos kérdések kezelése	54
B) A közös jogkezelőhöz való csatlakozás és a közös jogkezelőtől való elválás módjai	56
C) Díjak megállapítása, beszedése, kifizetése.....	57
4. Jogsértés esetén igénybe vehető lehetőségek	58
A) Permegelőző lehetőségek.....	59
B) Igényérvényesítés a polgári bíróságon.....	60
C) A büntetőeljárás lehetőségei.....	63

IV. Hangfelvételek, filmfelvételek

1. A szerzői mű, előadói teljesítmény rögzítésével kapcsolatos védelem általában.....	67
A) A hangfelvételen való rögzítés	67
B) Megfilmesítés.....	68
2. Hangfelvétel, film és filmalkotás	69
3. A hangfelvétel-előállító és a filmelőállító és joggyakorlásuk módjai	69
A) A hangfelvétel-előállító és a filmelőállító szomszédos jogai.....	70
B) A hangfelvétel-előállítók és a filmelőállítók joggyakorlásának módjai.....	71
C) (Zenemű)kiadói szerződés.....	71
D) Megfilmesítési szerződés.....	72

Előszó

A jelen írás készítése során szándékunk elsősorban arra irányult, hogy a gyakorlati szakemberek számára könnyen megközelíthető, használható módon mutassuk be a munkájuk során felmerülő fontosabb szerzői jogi kérdéseket. Célunk, hogy támogassuk őket azáltal, hogy rávilágítunk arra, milyen helyzetekben kell figyelemmel lenniük a jogszabályokra, melyek azok a jogi keretek, amelyeken belül mozogniuk kellene.

A gyakorlati hasznosíthatóság fő céljának szem előtt tartásával nem is a szerzői jogi törvény (a továbbiakban: szjt. vagy törvény) rendszerét követjük, hanem a művekkel kapcsolatos tevékenységek logikai sorrendjébe rendeztük a releváns kérdéseket: I. tisztázzuk, melyek az alkotófolyamat során felmerülő kérdések (mi a mű, ki a szerző/jogosult), majd II. a művel kapcsolatban a szerzőt/jogosultat megillető jogokat, végül pedig III. a mű hasznosításával kapcsolatos legfontosabb rendelkezéseket mutatjuk be. A IV. részben pedig kitérünk a szerzői jogi értéklánc azon további szomszédos jogi szereplőire, melyekkel a komolyzeneszerzők és előadóművészek műveik, előadásai során kapcsolatba kerülhetnek.

A szerzői művekkel kapcsolatban azonban nem kizárólag szerzői jogok léteznek, hanem több olyan kapcsolódó tevékenységet védő jogosultság is felmerül, amelyeket ebben a körben ismertetni szükséges: így az alábbi szövegben tárgyalunk a szerzői jogokon kívül az előadóművészi jogokra vonatkozó kérdéseket, hangfelvétel-előállítói és filmelőállítói jogokat is annak érdekében, hogy a lehető legszélesebb rálátást engedjük a zeneművekkel kapcsolatos jogi kérdésekre.

A szöveget a művel kapcsolatos tevékenységek fő kategóriái szerint osztottuk be, de az eligazodást a fejezeti tagoláson kívül a kulcsállítások és a kulcskifejezések kiemelésével igyekszünk könnyíteni. Az adott probléma gyakorlati megjelenésének bemutatására a szövegben számos jogesetet helyeztünk el, koncentrálna e kiadvány célközönségére: az értő komolyzenészek körére.

Fontos leszögezni az elején azt is, hogy jelen szöveg nem számít jogi tanácsadásnak. Célja elsősorban általános, komolyzenét érintő szerzői jogi ismeretterjesztés, és nem konkrét ügyek eldöntése. Konkrét szerzői jogi kérdésekben – különösen, ha azok nagyértékűek vagy jogvita tárgyát képezik – mindenképpen javasoljuk jogi szakember tanácsának kikérését.

2018. november 15.

Dr. habil. Grad-Gyenge Anikó – Dr. Lehóczki Zsófia

I. Az alkotófolyamat során felmerülő szerzői jogi kérdések

- A szerzői mű és az előadóművészi teljesítmény fogalma.
- A művek és teljesítmények egymás közti viszonya: engedélykérés nélküli és engedélyköteles felhasználások.
- A szerző, a szerzőtárs és az előadóművész jogi definiálása.
- A védelmi idő, valamint az örökösök, jogutódok és egyéb jogosultak szerzői jogi státusza.

1. A védett szerzői mű és előadóművészi teljesítmény

- Szerzői mű az irodalom, a tudomány vagy a művészet körébe eső olyan szellemi alkotás, amely a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti kifejezésmódját tükrözi, amely nem függ minőségi, mennyiségi vagy esztétikai feltételektől.
- Az előadóművészi teljesítmények az előadóművész egyéni, eredeti kifejezésmódját tükrözik, amelyek megfelelnek a szakmai etika és a szerzői joggyakorlat által meghatározott minőségi kritériumoknak.

A) Az irodalom, a tudomány vagy a művészet körébe tartozó szellemi alkotás

A szerzői műnek az irodalom, a tudomány vagy a művészet körébe kell esnie. E kritérium célja alapvetően az, hogy a szerzői jogi védelem tárgyait könnyen el lehessen határolni a többi szellemi alkotástól és a rájuk vonatkozó védelmi eszközöktől, elsősorban az iparilag hasznosítható műszaki eredményektől (amelyeket az iparjogvédelmi oltalmi formák védenek). A zeneművek jellemzően a (zene)művészet körébe tartoznak, így evidens módon kiterjed rájuk a szerzői jogi védelem. Azt, hogy mi tartozik a művészet körébe, nem a jogalkotó feladata eldönteni, és nem is a bíróságoké, ezt a kérdést az adott művészeti terület képviselői ítélik meg. Ez a megállapítás természetesen igaz a zeneművészet tekintetében is. Felmerülhet így a kérdés, hogy a művészi értékkel nem bíró zenék (pl. „konzervzenék”) esetében fennállhat-e így a védelem.

Hangzó művek nem kizárólag akkor lehetnek védettek, ha zeneművészet területére esnek. Védettek a több művészeti ág képviselőinek közös alkotásaként, vagy több művészeti ág műveléséből egy alkotóval létrejövő, ún. összművészeti alkotások is. Léteznek olyan hangzó művek (pl. hangjátékok, hangzó szobrok), amelyek más művészeti ágba is besorolhatók. Ezek szintén élvezhetnek védelmet, nem szükséges tehát az, hogy az adott mű szigorúan véve zeneművészeti alkotás legyen.

B) A szerző(k) szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti szellemi alkotás

A szerzői jogi védelem további feltétele, hogy *a mű a szerző egyéni, eredeti szellemi tevékenységéből fakadó szellemi alkotás legyen*. Az egyéniség követelménye szerint a műnek az adott személy személyiségére kell jellemzőnek lennie. Ebből fakad, hogy minimális az esélye annak, hogy két személy azonos (vagy igen hasonló) művet hozzon létre egymástól függetlenül. Az eredetiség követelménye pedig azt jelenti, hogy a mű nem lehet egy másik mű szolgai másolása. A szolgai másolás nem csak a teljes egyezést jelenti, hanem azt is, ha a lényegi gondolatok, fontosabb kompozíciós megoldások azonosak a két műben. (A bírói gyakorlat 60–70%-os egyezés esetén megállapítja a szolgai másolást.) Így azok a zenék is, amelyek nem feltétlenül bírnak ugyan művészi értékkel (pl. „konzervzenék”), de tükrözik az alkotójuk egyéni, eredeti szellemi tevékenységét, szerzői jogi védelem alatt állnak.

Nem szabad megfélemlíteni azokról az esetekről sem, mikor az eredeti szerző mű jellemző része átvételének mértéke nem éri el a szolgai másolás arányát, ugyanis ilyenkor szintén a szerzői mű felhasználásáról van szó (leggyakrabban átdolgozásról), így az engedélykérési kötelezettség fennáll.

C) A rögzítettséggel kapcsolatos szabályok (hiánya)

A mű bármely formában való rögzítésének vagy annak elmaradásának nincs a védelem létezésére kihatása. A magyar szerzői jogi szabályozás nem követeli meg a védelem előfeltételeként, hogy a mű bármilyen formában (zenemű esetében hangrögzítés útján vagy kottában) rögzítésre kerüljön. Emiatt a jazzimprovizációk, zenés performance-ok, azaz azok a művek, amelyek keletkezése egybeesik az első nyilvánosságra hozatalukkal, ugyanúgy védelmet élvezhetnek, mint a kottában rögzített zeneművek.

Számos országban azonban a védelem keletkezésének az a feltétele, hogy a mű rendelkezésre álljon valamely rögzített formában. Kétségtelen, hogy ez könnyíti a jogsértés megállapíthatóságát is. Olyan országokban, amelyek bármilyen (önkéntes) regisztrációs lehetőséget biztosítanak a művek számára, a rögzítés a regisztrációhoz is szükséges.

A védelem tehát akkor is fennáll, ha a rögzítésre a szerző engedélye nélkül kerül sor (például egy élő ősbemutatót valaki felvesz a kamerájával). Ilyen esetekben az első rögzítés ellen is fel tud lépni a jogosult. Nem ritka azonban az sem, hogy idővel a jogosult maga tesz közzé felhívást, hogy műve hivatalosan nem rögzített előadásának rögzítését bocsássák rendelkezésére – ez azonban szintén a szerző döntési körébe tartozik.

D) A védett előadóművészi előadás

Az előadóművészi teljesítmények esetében a szakirodalom szintén az egyéni, eredeti jelleget jelöli meg a védelem feltételeként. Jellemzően ide tartozik az énekes, hang-

szerez zene, tánc, színművészeti előadás, cirkuszművészeti előadás. Mindenképp indokolt azonban a védelem parttalanná válásának megakadályozása, ehhez pedig „minőségi” kritérium meghatározása szükséges.

Míg a védett szerzői mű jogosultja az alkotó (szerző), addig a védett előadóművészi teljesítményekhez kapcsolódó jogok eredendően az előadóművészt illetik meg.

2. A művek egymás közti viszonya

- **A zeneszerzők a komponálás során jellemzően építenek korábbi alkotásokra.**
- **A művek egymás közti viszonya két nagy csoportra bontható: az engedélykérési kötelezettség nélküli és az azzal járó felhasználásokra.**
- **Engedélykérés nélküli a művek közötti kapcsolat különösen az ihletmerítés, az áthangszerelés, a már nem védett és a védelem alatt nem álló művek felhasználása, illetve a szerzői jogi védelem szintjét el nem érő, „lényegtelen” változtatások megtétele esetén.**
- **Engedélykéréshez kötött az eredeti és a származékos művek közötti viszony az átdolgozások esetén.**

A modern alkotómódszerekkel való komponálás sem tud megenni anélkül, hogy ne építene az alkotás során olyan műre, amelyet korábban alkottak. Egyáltalán nem ritka az, hogy ha a mű nem előzmények nélkül születik, hanem kapcsolódik korábban létrejött, akár más szerző által alkotott művekhez, esetleg azokra utal is. Ezeknek az összekapcsolódásoknak számos módja létezik, amelyekre a jog is árnyalt válaszokat igyekszik adni.

A) Engedélykérési kötelezettség nélküli kapcsolat művek között

A művek közötti *leglazabb, de még kimutatható kapcsolat az ihlet*. Ha egy mű egy korábbi alkotáshoz csak úgy kapcsolódik, hogy az alkotót inspirálta a korábbi teljesítmény, de nincs ennél szorosabb – az alábbiakban tárgyalt – kapcsolat, az nem releváns szerzői jogi szempontból. Ilyenek lehetnek a különböző hommage-ok, tisztelgő művek is, amelyek nem használnak fel konkrét elemeket valamely, már meglévő műből, de reflektálnak többek között a szerző életére, szerzői stílusára.

Az áthangszerelés, azaz az eredetitől eltérő hangszerösszetételre való átírások körében az egyszerű hangszerelés nem bír szerzői jogi jelentőséggel, ugyanis az előadás technikai feltételeinek megváltozása nem jelent hozzáadott egyéni, eredeti jellegű teljesítményt. Ebben az esetben az eredeti mű szerzőjétől tehát nem kell engedélyt kérni, másrészt viszont ez együtt jár azzal, hogy aki az áthangszerelést készíti vagy előadja, természetesen nem fog szerzői jogokkal bírni az átírat fölött.

Nem kell engedély az eredeti szerzőtől akkor sem, ha már nem védett (pl. Bartók Béla brácsaversenyének esetlegesen új befejezése) vagy védelem alatt sosem állt műveket (pl. gregorián zene) dolgoz át valaki: ebben az esetben közkincsbe tartozásuk miatt nincs szükség az eredeti jogosult írásbeli engedélyére. Azt, hogy az átdolgo-

zás védelem alatt áll-e, a szerzői jogi védelem feltételeinek vizsgálatával kell eldönteni. Ha a létrejött mű nem mutat fel egyéni eredeti jelleget, akkor az átalakított mű nem áll szerzői jogi védelem alatt. Erre jutott a bíróság is a máig hivatkozott Chopin-esetben (BH1960.2781.), amelyben nem állapította meg a Chopin E-dúr etűdjét táncdallá átalakító személy származékos szerzőségét. Abban az esetben azonban, ha a létrejött átdolgozás önmagában védelemre érdemes, akkor annak szerzőjét szerzői jogok illetik meg (ld. erről az Artisjus Átdolgozási Bizottságával kapcsolatos gyakorlatát).

A jelenleg védelem alatt nem álló alkotások (pl. standard zenei elemek vagy népzenei alkotások) felhasználása sem igényel engedélyt. Más a helyzet akkor, ha a folklór kifejeződését már valaki feldolgozta és a további felhasználás során a szerző már nem az eredeti népzenehez, hanem ehhez a feldolgozáshoz nyúl.

Nem tartozik az engedélyezendő körbe a zenében például a hangnemváltás, illetve egyéb olyan átalakítás, amely az eredeti művet csupán más alakba helyezi, de a végrehajtott változtatások nem lényegesek, nem eredetiek és a szerző egyéni kreativitását sem hordozzák kifejezőmódjukban, rögzített alakjukban.

B) Védett művek felhasználása az alkotásban

Az átdolgozás *a mű olyan felhasználása, amelynek során akár egyetlen, akár több a műből egy másik mű jön létre.* Az átdolgozás eredményeként többszerzős, egymásból származtatott (ún. származékos) művek jönnek létre, amelyeknek számos szerzői jogi specialitása van.

Az átdolgozás során az eredeti műből egy új, származékos mű jön létre, amely az átdolgozás következtében szintén magában hordoz az eredeti mű egyéni, eredeti jellegétől elkülöníthető, átdolgozótól származó és az átdolgozásban megjelenő egyéni, eredeti jelleget. Ez alapján lehet elhatárolni az átdolgozásnak minősíthető eseteket azoktól az esetektől, amikor csupán a mű valamely nem egyéni, eredeti jellegű megváltoztatása történik meg, de új mű nem jön létre. Továbbá ez különbözteti meg az átdolgozásokat azoktól az esetektől is, amikor a tevékenység ugyan egyéni, eredeti mű létrehozására irányul, de az „alapanyag” nem szerzői mű. Azt sem tekintjük átdolgozásnak, ha az alapanyag ugyan szerzői mű, de már nem áll védelem alatt. Továbbá akkor sem beszélünk átdolgozásról, ha a korábbi és az újonnan létrejövő mű közti kapcsolat ennél gyengébb, például csupán ihletről van szó. (Ld. fent.)

Átdolgozás *például* a mű:

- fordítása (ez alatt alapvetően a műfordítás értendő, de a nem teljesen kötött szakfordítások is hordozhatnak egyéni, eredeti jelleget);
- színpadi, zenei feldolgozása;
- filmre való átdolgozása;
- a filmalkotás átdolgozása

és a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre. Átdolgozás létrejöhet szerzői jogi védelem alatt álló műből – ekkor engedélyt kell kérni az eredeti mű jogosultjaitól –, vagy védelem alatt nem álló (lejárt védelmi idejű vagy folklór) alkotásból is.

Az átdolgozás vagyoni joga szoros kapcsolatban áll a mű integritásához való személyhez fűződő joggal: *a szerző által a mű átdolgozására adott engedély nem akadályozza azt, hogy az átdolgozás során végzett valamely átalakítás a szerző személyhez fűződő jogait, különösen a mű integritásának védelmét sértse.* Ennek esélye csökkenthető a részletes felhasználási engedéllyel, de ha ilyen nem kötöttek, akkor a szerző a jogai védelmében felléphet. A Szerzői Jogi Szakértő Testület (SZJSZT, Testület) gyakorlata során kimondta, hogy szöveges zenemű esetében a zenéhez új szöveg kapcsolása és olyan műsorban való engedély nélküli felhasználása, amellyel a szerző nem tud azonosulni, egyszerre sérti a mű integritását és az átdolgozáshoz való jogot mind a zeneszerző, mind a szövegíró tekintetében.

Az átdolgozások esetében felmerül a névfeltüntetés joga is, hiszen ilyenkor *az eredeti és a származékos mű szerzőjének nevét egyaránt fel kell tüntetni.* A gyakorlat foglalkozott azzal, hogy átdolgozásnak tekinthető-e a filmes kazettaborítók magyar nyelvű kiadása, illetve a kazettaborítón a forgalmazó vagy a tervező nevének feltüntetése kötelező-e. Ebben az ügyben a Testület megállapította, hogy a magyar tervező munkája (a kazettaborító magyar nyelvű megtervezése) nem éri el az átdolgozás szintjét, tekintettel arra, hogy a tervezőnek ún. „utasításgyűjtemények” segítségével kellett dolgoznia, amely utasítások kizárták az egyéni, eredeti alkotás létrejöttét, így az alpmű csak méretek tekintetében változott meg.

Az átdolgozáshoz a szerző hozzájárulását felhasználási szerződéssel adja meg. *A felhasználási engedély csak kifejezett kikötés esetén terjed ki a mű átdolgozására,* azaz erről kifejezetten rendelkezni kell a felhasználási szerződésben. Ugyanakkor viszont, ha a szerző a mű (bármely, akár átdolgozásnak minősülő, akár azt el nem érő) felhasználásához hozzájárult, akkor a felhasználáshoz elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges, a mű lényegét nem érintő változtatásokat köteles végrehajtani. Ha ezt a kötelezettségét nem teljesíti, a felhasználó a változtatásokat maga, külön hozzájárulás nélkül is végrehajthatja.

Az átdolgozási joggal rendelkező eredeti szerző és az átdolgozó (itt: felhasználó) szerző a védelmi időn belül össze lesznek láncolva, azaz az átdolgozás védelmi ideje kihat az átdolgozott műre is, de csak olyan módon, hogy az átdolgozás felhasználásához végig szükséges az eredeti szerző (illetve jogutódja) hozzájárulása is.

Az átdolgozás vagyoni joga kapcsán sokszor felvetődik az a kérdés, hogy az eredeti mű szerzői jogosultjának engedélye nélkül született átdolgozás szerzője részesülhet-e egyáltalán szerzői jogi védelemben. Itt az az ellentmondás feszül, hogy ez a szerző, bár egyéni, eredeti jelleggel bír, tehát a szerzői jogi védelem feltételeit kimerítő alkotást hozott létre, önmaga szerzői jogot sértett ezzel a tevékenységével. A szerzői jogi védelem azonban nem szabja a védelem keletkezésének feltételül, hogy a szerzői alkotás csak akkor állhat védelem alatt, ha az más szerzői jogát nem sérti. Ezért ki kell mondani, hogy a származékos mű szerzőjét is megilleti a szerzői jogok összessége. Ez a kívülálló harmadik személyek, de még az érintett eredeti mű szerzője felé is azt jelenti, hogy a származékos művet a származékos mű szerzőjének engedélye nélkül nem használhatják fel, illetve e szerző személyhez fűződő jogait is tiszteletben kell tartani. A származékos mű jogsértés állapotában lévő szerzője azonban az eredeti mű szerzőjének jogsértési igényeivel szembesül, illetve a művet felhasználni maga is csak az eredeti szerző engedélyével tudja. Nem

engedélyezett, de érdeklődésre számot tartó származékos alkotások esetén ez az állapot feloldhatatlan patthelyzetet eredményezhet.

Védett művek átdolgozása esetén a *jogdíjaknak az eredeti és származékos szerző közötti megosztására a szerzői jogosultak megállapodása az irányadó alapvetően.*

A szerzői jogdíj a származékos szerzőt szerzői hozzáadott teljesítményének az arányában illeti meg.

A később tárgyalt, ún. közös jogkezelés körében ezt az arányt a közös jogkezelő Artisjus-felosztási szabályzata szerint önszabályozása keretében állapítja meg azon művek esetében, melyeket az egyesület közös jogkezelés keretében nyilvántartásba vesz. (A pontos hányadok megállapítása tehát nem feltétele a szerzői jogi védelemnek.) E szerint a szerzői jogi oltalom alá nem tartozó művek átdolgozása esetén:

- a komolyzenei művek kivételével a származékos szerző szerzőségi aránya a zenei rész 25%-a;
- komolyzenei művek esetén, illetve ha a nem komolyzenei mű származékos szerzője ezt kéri, az átdolgozás tényét az Artisjus Átdolgozási Bizottságai állapítják meg. A származékos zeneszerző szerzőségi aránya megállapított átdolgozás esetén a zenei rész 25%-a vagy 50%-a lehet.

3. A szerző és az előadóművész

- **Szerző az az ember, aki a művet megalkotja.**
- **Azokban az esetekben, mikor a mű több szerző alkotótevékenységének eredményeképpen jön létre, többszerzős művekről és szerzőtársakról beszélünk.**
- **Előadóművész az az ember, aki az irodalmi vagy művészeti alkotások vagy a folklór kifejeződéseit előadja, közvetíti a közönség számára.**
- **A szerző műveit a szerző életében és a halálát követően még 70 éven keresztül védik a szerzői jogok. A szerző halála után – a védelmi időn belül – jogutódjai gyakorolják a fennmaradó jogokat.**
- **Az előadóművészeti teljesítmények védelmi ideje változó. A védelmi idő számítási módja és hossza számos tényezőtől függ.**

A) A szerzők és a szomszédos jogi jogosultak általában

A szerzői jogviszony sajátossága, hogy *csak a jogosultját ismerjük, őt tudjuk azonosítani, vele szemben pedig mindenki más kötelezett arra, hogy tiszteletben tartsa e jogokat.* A jogosultak (vagyis a szerzők – pl. zeneszerzők, szövegírók –, kapcsolódó jogi jogosultak – pl. előadóművészek, hangfelvétel-előállítók –, örökösök vagy jogutódjaik) kizárólagos személyhez fűződő és vagyoni jogosultságokat élveznek a művek és teljesítmények tekintetében.

A szerzők tehát műveik, míg a szerzői joghoz kapcsolódó jogi jogosultak teljesítményeik kizárólagos, teljes körű urai. Következésképpen a szerzői és kapcsolódó jogi jogviszony keletkezéséhez minden esetben szükség van egy jogosultra, akit illetnek a kizárólagos jogok, aki jogosult a művek és teljesítmények tekintetében

személyhez fűződő és vagyoni jogokat gyakorolni, a felhasználók számára ezeket engedélyezni, valamint fellépni az esetleges jogsértésekkel szemben.

A felhasználók széles köre – vagyis a szerzői jogviszony kötelezettjei – tehát amellet, hogy elismerik a jogosultak kizárólagos személyhez fűződő és vagyoni jogait, kötelesek a jogosultak joggyakorlását tőrni és tartózkodni azoknak a megzavarásától.

A jogosultság létrejöttéhez elsősorban egy szerzőre van szükség, arra a természetes személyre, aki a művet megalkotja, majd olyan közvetítőkre, akik arra vállalkoznak, hogy a szerzői műveket akár saját személyes közreműködésükkel, akár szakmai tudásukkal és anyagi hozzájárulásukkal, közvetlenül vagy közvetett módon eljuttatják a közönséghez. (Fontos megjegyezni, hogy ha a szerző a védelem időtartama alatt beazonosíthatatlanná, elérhetetlenné válik, az önmagában nem eredményezi a szerzői jogi védelem megszűnését.) A közvetítők tehát a szerzői művek felhasználói, ám kiemelkedő fontosságuk miatt meghatározott csoportjaik maguk is jogosultakká váltak, azaz saját abszolút szerkezetű és kizárólagos jogokat kapnak saját, tipikusan a szerzői műveket megjelenítő teljesítményeik felett, amelyet szerzői joghoz kapcsolódó jogoknak nevezünk, jogosultjait pedig kapcsolódó jogi jogosultaknak.

A szerzői joghoz kapcsolódó jogi jogosultak számunkra fontos csoportja a szomszédos jogi jogosultak köre. E jogalanyok közé tartoznak az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók, a filmelőállítók, valamint a rádió- és televíziós szervezetek. Számukra a jogalkotó a szerzői joghoz hasonló, de annál tartalmában és terjedelmében is szűkebb körű személyhez fűződő és vagyoni jogokat biztosít.

B) A szerző és a szerzőség

A szerző személye kulcsfontosságú és elsődleges a szerzői jog szempontjából, hiszen hozzá kapcsolódik a mű, amely a védelem tárgya, és őt illetik a jogok. A törvényi fogalom meghatározás igyekszik a lehető legegységesebben körülírni a szerző személyét, amikor úgy rendelkezik, hogy a szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta. A szerzői jog tehát az alkotás tényéből fakadó jogosultság, ez alól a magyar jog alapján nincs kivétel.

A szerző kizárólag természetes személy lehet. A kontinentális, és így a magyar szerzői jog egyik leglényegibb alapelve, hogy a kreatív, egyéni és eredeti alkotómunkához szükséges szellemi teljesítményt természeténél fogva csak ember tud nyújtani, kizárva ezzel a szerzői minőség megszerzéséből más személyeket (jogi, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező személyeket), gépeket (ideértve a mesterséges intelligenciát), vagy egyéb élőlényeket (pl. daloló kutyákat).

Így olyan szervezetek, mint a kiadók, menedzsmentszervezetek, ügynökségek, munkáltatók nem válhatnak *ab ovo* szerzői jogosultakká, ám jogutódlás, vagy törvényben meghatározott jogátszállás útján szerezhetnek származékos jogot a szerzői művek vagyoni jogainak önálló – saját nevükben, saját javukra – történő gyakorlására, illetve a jogsértés elleni fellépésre. A szerzői személyhez fűződő jogok azonban céljuknál fogva mindvégig elválaszthatatlanul tapadnak a szerző szemé-

lyéhez: nem ruházhatók át, illetve nem szállhatnak át más személyre, és a szerző sem mondhat le róluk.

C) Szerzőtársak a szerzői jogban

Igen gyakran előfordul, hogy *a szerzői művet nem egy, hanem több ember közösen alkotja, ekkor szerzőtársak (többszerzős) műveiről beszélünk.* A többszerzős művek három csoportba sorolhatók, attól is függően, milyen a szerzők egymáshoz való viszonya: egymásra tekintettel vagy egymástól függetlenül, egy időben vagy időben elkülönülten alkotnak.

A többszerzős művek három nagy kategóriája a következő:

1. Származékos művek
2. Eredeti többszerzős művek
 - 2.1. Többszerzős eredeti művek
 - 2.1.1. Közös művek
 - 2.1.2. Együttesen létrehozott művek
 - 2.2. Gyűjteményes művek
3. Filmek

a) Származékos művek

A származékos alkotások körében más szerző művének átdolgozása is szerzői jogi védelem alatt áll, ha annak egyéni, eredeti jellege van, természetesen az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül. Az átdolgozás esetében az eredeti szerző a származékos szerzőre tekintet nélkül alkotja saját művét, amelyet annak elkészülte után, vagyis időben eltérve egy másik szerző saját egyéni, eredeti kifejezőmódjával kiegészít, így hozva létre egy származékos művet, amelynek azonban az eredeti mű fontos részét alkotja, abban felismerhető. Az átdolgozás jogszerűségéhez tehát szükséges, hogy a származékos szerző átdolgozási engedélyt kapjon az eredeti mű szerzőjétől. Az eredeti és a származékos szerző jogi státuszában azonban semmilyen eltérés nincs, mindkettőjüket ugyanazon szerzői jogok illetik meg, amelyeket együttesen gyakorolhatnak a származékos mű tekintetében, kivéve a származékos művel szemben fennálló jogsértések esetén, mert az ellen önállóan is felléphetnek.

Előfordul, hogy az átdolgozások eredményeképpen összekapcsolt művek (2.1.) születnek, a szerzők státuszára ebben az esetben ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint amiket az eredeti többszerzős műveknél (2.) ismertetünk. Átdolgozások útján válnak (származékos) szerzővé többek között a versek megzenésítői, a zeneművek megfilmesítői, vagy akár a librettók fordítói is.

b) Többszerzős eredeti művek

A zenében az átdolgozáson túl leggyakrabban közös művek elkészítésében vesz részt több szerző, amely esetben az eredeti többszerzős művek (2.) szerzőtársai együttes elhatározásból, egyszerre és egymásra tekintettel alkotják meg közös (2.1.) vagy összekapcsolt zeneművüket.

Közös műről beszélünk akkor, amikor például két zeneszerző olyan módon alkot meg egy zeneművet, hogy annak nem lehet egyes, jól elkülöníthető részeit egyiküknek vagy másikuknak tulajdonítani. Ilyen jellemzően egy több zeneszerző által alkotott zenés színpadi mű. Ez azt jelenti, hogy a szerzői joguk közös, de a jogsértés ellen külön-külön is felléphetnek.

A közös mű kategóriáján belül léteznek olyan összekapcsolt művek is, amelyek egyes részeit el tudjuk határolni, és ezeket a részeket külön-külön az egyes szerzőkhöz tudjuk kötni. Ilyen együttműködés jellemzően a zeneszerzővel és szövegíróval is rendelkező zeneművek többsége. A szerzők ezekben az esetekben is együtt gyakorolják a teljes mű tekintetében szerzői jogaikat, habár a saját részük tekintetében a szerzői jog külön-külön is gyakorolható amellet, hogy például a zenemű bármely résznek – zenéjének vagy szövegének – más művel való összekapcsolásához minden szerző hozzájárulása szükséges.

Vagyis mindkét közös mű kategória szerzőtársai együttesen gyakorolják szerzői jogaikat a teljes mű felett, valamint együttesen és külön-külön is felléphetnek a művel kapcsolatos jogsértésekkel szemben.

c) Gyűjteményes művek

Előfordulhat, hogy egy már létező zenemű önállóan, vagy akár hangfelvételbe foglaltan egy gyűjteményes mű (2.2.) részévé válik. Ebben az esetben nem átdolgozásról lesz szó, hiszen az eredeti zenemű változatlan formában képezi részét a gyűjteménynek, amelynek egészére a gyűjtemény szerkesztője szerez szerzői jogot, amennyiben a tartalom összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése során szerzői teljesítményt nyújt, vagyis az egyéni, eredeti jellegű. Ilyen lehet egy tematikus válogatásalbum, de akár egy kottagyűjtemény is. Ebben az esetben a szerkesztő olyan szerzőtárs, akit eredeti szerzőnek tekintünk. A szerkesztő szerzői joga azonban nem érinti a gyűjtemény részét képező művek önálló szerzői jogát. Ahhoz, hogy a gyűjteményes műbe jogszerűen kerüljenek szerzői alkotások, a szerkesztőnek a szerzők többszöröségi engedélye, illetve ahhoz, hogy a szerkesztő a szerzői műveket tartalmazó gyűjteményes művet felhasználhassa, a szerzők további engedélyei szükségesek. A gyűjteményes mű egészének szerzői jogait a szerkesztő a szerzők nevében is önállóan gyakorolja.

d) Film

A filmalkotások (3.) pedig talán a legkomplexebb szerzőséggel rendelkező többszerzős művek, amelyek a zeneszerzők és szövegírók tekintetében lehetnek eredeti közös, de akár átdolgozott – megfilmesítés során létrejött – származékos művek is. A szerzők státuszára e többszerzős művek tekintetében bővebben a Hangfelvételek, filmfelvételek fejezetben térünk ki.

e) A szerzőség ténykérdés

A többszerzős művek alkotóinak esetében is igaz tehát, hogy a szerzőség ténykérdés, amely kizárólag abban az esetben állapítható meg, ha a szerzők aktívan és alkotó jelleggel – ahhoz egyéni és eredeti kifejezőmódjukkal hozzájárulva – vesznek részt a műalkotás folyamatában. Ebből következően a nem alkotó jellegű tevékeny-

ség végzése nem tesz sem szerzővé, sem szerzőtárssá. Ennek okán nem tekintünk klasszikusan szerzőként például a zenei producerekre, lektorokra vagy hangmérnökökre.

Nem tekintünk szerzőtársként a szerzői művek előadóművészeire sem, holott az vitathatatlan, hogy a művek előadásai során mindig tetten érhető az előadóművészek egyénisége, és ehhez gyakran társul eredeti kifejezőmód is. Az előadók személyiségéből fakadó, kreatív teljesítménye azonban a mű közönség számára történő interpretációjának, a megjelenítés folyamatának immanens részei, nem pedig a mű megalkotásának. Ez persze nem jelenti azt, hogy kivételes esetben nem fordulhat elő a művek előadásai során olyan, az előadóművésztől érkező átalakítás a szerzői alkotáson, annak a szerzőkre jellemző egyéni, eredeti jelleget mutató megváltoztatása, amely őt már átdolgozóvá – származékos szerzővé – teszi. Alapesetben viszont az előadóművészek szomszédos jogi státusza elkülönül a szerzőkétől.

D) Az előadóművészek mint szomszédos jogi jogosultak

A szerzői jogi szabályozás a természetes személyek két csoportjának biztosít jogosultságokat, amelyek közül az egyik a szerzőké, a másik pedig az előadóművészeké.

Az szjt. nem ad fogalom meghatározást az előadóművész tekintetében, ám a Magyarország által is ratifikált releváns nemzetközi egyezmények definíciói és a hazai joggyakorlat alapján *előadóművészek azok a színészek, énekesek, zenészek, táncosok és más természetes személyek, akik az irodalmi vagy művészeti alkotásokat vagy a folklór kifejeződéseit megjelenítik, eléneklük, elbeszélik, elszavalják, eljátsszák, interpretálják, vagy más módon előadják.* Magyarországon előadóművészi jog illeti az artistaművészeket és azokat a közreműködőket is, akik – például a karmesterekhez vagy színházi rendezőkhöz hasonlóan – közvetett művészi előadást nyújtanak.

Az előadóművészek védelme szorosan összefügg a szerzőkével, hiszen – a folklór, illetve az artistaművészet különböző megjelenítésein kívül – az előadóművészek csak azokra a teljesítményeikre élveznek szomszédos jogi védelmet, amelyek során a szerzők által megalkotott irodalmi vagy művészeti alkotásokat adnak elő – egyéni, személyes jelleggel bíró, kreatív módon közvetlenül vagy közvetetten – a közönség számára. Nem számítanak ezek alapján előadóművésznek egy film statisztái vagy egy dokumentumfilm színészei, hiszen náluk vagy a védelem megszerzéséhez szükséges minimális személyes, egyéni jelleg hiányzik, vagy pedig az irodalmi, művészeti alkotás, illetve a folklór interpretációjának feltétele.

Minden szomszédos jogi jogosultra, így az előadóművészekre is igaz, hogy amellett, hogy a szerzői jog a szerzőkéhez hasonló jogosultságokat biztosít számukra, nem válnak szerzővé, sőt, a szerzők szempontjából vizsgálva éppen hogy felhasználóknak minősülnek. Ahogy egy hangfelvétel sem készülhet anélkül, hogy a felvétel rögzített művek szerzője arra engedélyt adjon, egy szerző védett zeneművét sem játszhatja egy zenekar, énekelheti el egy énekes engedély nélkül. A szomszédos jogok tehát nem olvasztják magukba a szerzői jogot, sem fordítva. Abban az esetben sem, ha a mű szerzője egyben annak előadója is. A szerzői jog és az előadóművészi szomszédos jog párhuzamosan illeti meg a jogosult természetes személyt.

A szerzői mű felhasználásának engedélyezésére tehát – néhány kivétellel – a védelemben részesíthető teljesítmény létrehozásához, létrejöttéhez is szükség van. A szomszédos jogi jogosultak műfelhasználása a jogosítás szempontjából nem élvez semmilyen kedvezményt egy ilyen jogosultságokkal nem rendelkező felhasználóhoz képest.

E) A szerzők és az előadóművészek jogi státusza, azonosságok és eltérések

A szerzők és az előadóművészek kizárólag természetes személyek, emberek lehetnek. A szerzők egyéni és eredeti alkotómunkájukkal irodalmi, művészeti vagy tudományos műveket hoznak létre, amely tekintetében őket szerzői – személyhez fűződő és vagyoni – jog illeti meg, míg az előadóművészek személyes jellegű, egyéni közreműködésükkel jelenítik meg a művészeti és irodalmi szerzői alkotásokat a közönség számára, mely teljesítményeik tekintetében a szerzők jogaihoz hasonló, de azoknál terjedelemben és tartalomban is szűkebb körű szomszédos személyhez fűződő és vagyoni jogokat élveznek.

Ahogy a szerzői művek, az előadóművészi teljesítmények védelme sem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy a színvonalra vonatkozó értéktől. Valamint szintén igaz mindkét jogra, hogy a jogi védelem formai követelmények – például meghatározott rögzítési mód, illetve nyilvántartásba vétel – nélkül csupán a mű, illetve a teljesítmény létrejöttének tényénél fogva éled fel.

A szerzői jog és az előadók joga közti hasonlóság azon alapszik elsősorban, hogy mindkét jogosulti csoport esetében személyhez fűződő jogok gondoskodnak a művek szerzőhöz, illetve a teljesítmények előadóhoz kapcsolásáról; vagyoni jogok biztosítják a művek és a teljesítmények kizárólagos felhasználási és engedélyezési jogait, illetve a jogosult hozzájárulásától nem függő díjigényeket; valamint hasonló szabályozás alatt állnak a joggyakorlás ellenőrzését biztosító, védelmi eszközök, mint például a közös jogkezelés vagy a jogérvényesítés módjai.

A jogok közti különbség pedig ott érhető tetten, hogy az előadóművészek tekintetében az szjt. mindig kimerítő felsorolást tartalmaz a jogokról, ellentétben a szerzők számára juttatott általános, kiterjeszhető engedélyezési jogról. A vagyoni jogok tekintetében fontos eltérés, hogy míg a szerzők azokat nem ruházhatják át, addig az előadók igen: eladhatják jogtulajdonukat (az őket illető ún. díjigényeken kívüli esetekben). A harmadik fontos különbség a szerzők és az előadók jogainak védelmi idejéhez kötődik.

F) Az örökösök, a jogutódok és az egyéb jogosultak

a) A szerzők és az előadók védelmi ideje

A szerzői jogok a mű elkészültének pillanatában élednek fel, ekkor indul tehát a *védelmi idő*, amely szerint a védelem végigkíséri az alkotásokat a szerző egész életében, valamint a halálát követő év első napjától számított hetven éven át. A szerző halálát követően a szerzői jogok gyakorlása leggyakrabban a hagyaték egyéb ré-

szeit is öröklő örökösök jogosultságává válik, de előfordulhat az is, hogy a szerző végintézkedésében más jogutódot jelöl ki, esetleg akár kifejezetten erre a célra alapítványt hoz létre.

Az előadóművészek jogainak gyakorlására nyitva álló időtartam számítása eltér a szerzők védelmi idejétől a hosszúság, illetve a számítás módja tekintetében is. Az *előadások védelmi ideje ugyanis nagyban függ attól, hogyan kerültek nyilvánosságra: rögzítettlen vagy rögzített formában. A rögzítettlen* előadói teljesítmények az előadás megtartását követő év első napjától számított ötven évig állnak szomszédos jogi oltalom alatt. A rögzített előadások esetén különbséget kell tennünk a hangfelvételen és egyéb felvételen – pl. televízió- vagy rádióműsorban, filmben – fixált teljesítmények között, valamint tisztában kell lennünk az előadás első felhasználásával is.

A nem hangfelvételen rögzített előadások esetén a védelmi idő hossza ötven év lesz az első nyilvánossághoz közvetítés, felhasználás, az első forgalomba hozatal, vagy ha ezek közül egyik sem történt meg, akkor a rögzítést követő év első napjától számítva. A hangfelvételen rögzített előadások esetén a számítási mód azonos a nem hangfelvételen rögzített előadások védelmi idejével, a védettség időtartama azonban ötven helyett hetven év.

A védelmi idő szabályai az előadóművészek teljesítményei esetén tehát eredményezhetnek olyan állapotot, hogy az oltalom ideje lejár, a szomszédos jogok – a speciális kegyeleti jogként tovább élő névfeltüntetési jog kivételével – megszűnnek és a teljesítmény közkincsbe kerül még az előadó életében. Ilyen esetben természetesen öröklésre, jogutódlásra sem kerülhet sor.

A zenei jogosultak közös jogkezelő szervezetei – az Artisjus és az EJI saját tagjaik tekintetében – nyilvántartást vezetnek az elhunyt szerzők és előadóművészek örököseiről (illetve jogainak jogutódjairól). A nyilvántartások hozzájárulnak egyrészt ahhoz, hogy saját feladatukat a szerzők, előadók halála után is maradéktalanul el tudják látni e szervezetek az örökösök képviselőjében, másrészt pedig az egyéb, nagyjogos felhasználók számára információval tudjanak szolgálni. Jogszabály alapján a hagyatéki eljárást lefolytató közjegyző köteles informálni a közös jogkezelőket az öröklés tényéről, valamint az örökösök kilétéről és elérhetőségi adatairól, ám az örökösök saját maguk is pótolhatják a bejelentéseket az öröklésüket bizonyító, közjegyző által kiállított hagyatékátadó végzés, vagy egy esetleges hagyatéki pert lezáró bírósági határozat bemutatásával.

b) Jogutódok és egyéb jogosultak

Jogutódoknak azonban nemcsak a természetes személy alkotók örököseit nevezük, hanem minden egyéb szereplőt, jogosultat is, aki a törvényi feltételeknek megfelelően önálló joggyakorlást végez a szerzői művek és a szomszédos jogi teljesítmények tekintetében.

A jogutódok csoportjába tartozik az örökösön kívül a munkáltató; a reklámozás céljára megrendelt alkotások jogosultja; illetve a szoftver, az adatbázis és a film előállítója, akik saját nevükben és saját maguk javára gyakorolják a művekhez és teljesítményekhez kapcsolódó vagyoni jogokat.

A jogutódok közé nem tartozó, de egyes jogosultságok tekintetében a szerzői vagy szomszédos jogosulti minőségben eljáró szereplőket is ismer a szerzői jog.

Ezek a szereplők – például közös jogkezelő szervezetként vagy felhasználóként – a szerzők és az előadók, valamint adott esetben az ő jogutódaik helyett és javára, törvényi rendelkezés, illetve jogátruházást tartalmazó felhasználási szerződés alapján engedélyezik a művek és a teljesítmények bizonyos felhasználásait, illetve érvényesítik az ahhoz kapcsolódó jogokat. (Ld. közös jogkezelő szervezetek és független jogkezelő szervezetek.)

II. Az elkészült művön, elhangzó előadáson keletkező jogok és gyakorlásuk rendje

- A szerzők és az előadóművészek személyhez fűződő jogai.
- A szerzői művekhez, előadói teljesítményekhez kötődő vagyoni jogok és az engedélyköteles felhasználások módjai.
- A szabad felhasználások katalógusa: kivételek és korlátozások a kizárólagos vagyoni jog alól.

1. A szerző és az előadóművész személyhez fűződő jogai

23

- A személyhez fűződő jogok arra hivatottak, hogy a szerző és az előadó alkotó, teremtő munkájának morális elismerését biztosítsák.
- A szerzőknek négy (a nyilvánosságra hozatalhoz, a visszavonáshoz, a névfeltüntetéshez és a mű integritásának védelméhez fűződő), míg az előadóművészeknek kettő (a névfeltüntetéshez és a mű integritásának védelméhez fűződő) személyhez fűződő joga van.
- E jogokat a szerző és az előadó elsősorban személyesen gyakorolja. Ha felhasználási szerződés, öröklés vagy egyéb jogcím útján más jogosult a személyhez fűződő jogok gyakorlására, azokkal kizárólag a szerző nevében és érdekében élhet.

A) A személyhez fűződő jogok általában

A szerzőt illető személyhez fűződő jogok általában vett célja az, hogy *a társadalom morális elismerését biztosítsa a szerző és az előadóművész alkotó, teremtő munkájának*. Ezek a jogok éppen emiatt nem forgalomképesek, nem lehet őket átruházni és lemondani sem róluk. (Legfeljebb a jogosult úgy dönthet, hogy nem érvényesíti őket.) Ez önmagában természetesen nem zárja ki azt, hogy a szerző helyett esetenként más lépjen fel ezen jogok védelmében.

A szerzői jogok *a szerző életében és halálától számított hetven éven át részesülnek védelemben*. Így ezek a személyhez fűződő jogok védettek a szerző halálát követően is, de – ahogy az alábbiakban az egyes jogok tárgyalásánál fogjuk látni – a szerző halálát követően tartalmilag sajátos kegyeleti jogokká alakulnak át, hiszen a jogutód gyakorolhatja ezeket, de mindig a műhöz való szerzői viszony marad a beszámítási pont. A személyhez fűződő jogokat főszabály szerint *csak személyesen lehet érvényesíteni*.

Gyakran előfordul, hogy a szerzővel felhasználási szerződést kötő felhasználó hamarabb észleli a személyhez fűződő jog megsértését, mint maga a szerző. Ugyanakkor mégsem lehetséges, hogy bármely felhasználó fellépessen egy esetleges, a szerzőt érintő személyhez fűződő jogi jogsértés ellen. A felhasználó csak abban

az esetben léphet fel, ha ahhoz a szerző a felhasználási szerződésben kifejezetten hozzájárult.

A szerző halála után a szerzői személyhez fűződő jogok *sajátos kegyeleti jogként élnek tovább*: tartalmilag fennmarad a fent felsorolt négy személyhez fűződő jog, az eredeti jogosult azonban ilyenkor már nem tudja a jogokat maga gyakorolni. Így ezek megsértése miatt a szerző halálát követően, de még a védelmi időn belül az léphet fel, akit a szerző irodalmi, tudományos vagy művészi hagyatékának gondozásával megbízott (pl. egy alapítvány, egy könyvtár, archívum). Ilyennek hiányában pedig – vagy ha a megbízott nem intézkedik – az, aki a szerzői vagyoni jogokat öröklési jogcímen megszerezte.

A védelmi idő eltelte után, a szerző halálát követően tovább élő személyhez fűződő jogok is megsűnnek, így ezen jogok megsértése miatt a továbbiakban már nem lehet fellépni. Ez alól egyetlen észszerű kivétel van. *A védelmi idő eltelte után a szerző emlékének megsértése címén az érintett közös jogkezelő szervezet vagy szerzői érdekképviseleti szervezet is felléphet olyan magatartás miatt, amely a védelmi időn belül sértené a szerző jogát arra, hogy a művén vagy a művére vonatkozó közleményen szerzőként feltüntessék.* Természetesen a védelmi idő lejártát követően sincs semmilyen indok arra, hogy a művön a szerző neve helyett más nevét tüntessék fel.

B) A nyilvánosságra hozatalhoz való jog

A nyilvánosságra hozatalhoz való jog alapján *a szerző maga jogosult eldönteni, hogy hol, milyen formában és különösen, hogy mikor kívánja a közönséggel megismertetni a művét.* A nyilvánosságra hozattal a mű hozzáférhetővé válik bárki – tehát nem csak konkrétan meghatározott személyek – számára. A hozzáférésnek nem kell feltétlenül megvalósulnia, elegendő, ha ennek a lehetősége fennáll. Ez a jog az előzetes engedélyezési lehetőség mellett a jogsértő módon történt nyilvánosságra hozatal elleni utólagos fellépésre is lehetőséget biztosít a szerzőnek. A nyilvánosságra hozatal bármilyen formában gyakorolható, gyakorlásának nincs alaki feltétele: megtörténhet egyszerű átadással is.

A nyilvánosságra hozatal joga azonban a szűken vett műnél tágabb körre vonatkozik. Ugyanis ennek a jognak a megsértését jelenti az is, ha *a mű nyilvánosságra hozatala előtt annak lényeges tartalmáról a szerző hozzájárulása nélkül ad valaki a nyilvánosság számára tájékoztatást.* Vagyis a szerző dönthet arról, hogy a közönség mikor, milyen formában tudhatja meg például azt, hogy új operát komponál, abban milyen hangszerelést alkalmaz stb.

A nyilvánosságra hozatalhoz adott engedély nem jelent egyben felhasználási engedélyt is, arról külön meg kell állapodni. Ha azonban a szerző már adott a műve felhasználásához engedélyt, és kifejezetten nem tiltotta meg, hogy a felhasználó a mű tartalmáról – a felhasználás céljának megfelelő módon – a nyilvánosság számára tájékoztatást adjon, az jogszerűnek minősül. Ez szükséges lehet ahhoz például, hogy egy új zeneművet a kiadó reklámozhasson, beharangozhasson.

A szerző halála után fellelt művet – ha a szerző vagy jogutódja ellenkező nyilatkozatot nem tett, vagy az ellenkezőjét másképp nem bizonyítják – úgy kell tekinteni, hogy a szerző azt nyilvánosságra hozatalra szánta. Eszerint a jogutód lényegében szabadon rendelkezhet a mű nyilvánosságra hozataláról, még akkor is, ha a szerző ezt kifejezetten megtiltotta volna. Ilyen esetben legfeljebb morális, kegyeleti megfontolások akadályozhatják a jogutódot, azonban lényegében a nyilvánosságra hozatalhoz fűződő jogot teljes körben gyakorolhatja. Ez azt is jelentheti, hogy egy, a szerző életében nyilvánosságra nem hozott mű tekintetében akár úgy is dönthet, hogy nem járul hozzá a nyilvánosságra hozatalhoz.

A munkaviszonyban létrehozott művekre vonatkozóan a nyilvánosságra hozatal tekintetében sajátos szabályok érvényesülnek. A műnek a munkáltató számára történő átadása a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulásnak minősül. A kulcskérdés tehát ilyen esetekben az, hogy mi számít átadásnak.

A nyilvánosságra hozatal a szabad felhasználások gyakorolhatóságának is szükségsszerű feltétele, hiszen a nyilvánosságra nem hozott művel kapcsolatban mindenfajta felhasználási cselekményhez szükséges a szerző hozzájárulása.

A nyilvánosságra hozatal azonban nem feltétele a szerzői jogi védelemnek. Vagyis ha egy kézirat az íróasztal fiókjában marad, az ugyanúgy védelem alatt áll, mint a több kiadást megért könyv (legfeljebb a védelmet megsérteni nehezebb így). A védelmi idő az alkotástól és nem a nyilvánosságra hozataltól kezdődik. Ez alól azonban kivételt képez, amikor a szerző ismeretlen – ilyenkor gyakran az alkotás időpontja sem állapítható meg –, mert ilyen esetben a védelem az első nyilvánosságra hozataltól illeti meg a művet. Ugyanígy az együttesen létrehozott mű védelmi ideje a mű első nyilvánosságra hozatalát követő év első napjától számított hetven év.

Az előadóművésznek nincs az szjt. által nyújtott nyilvánosságra hozatalhoz való joga, a törvényalkotó és a gyakorlat esetükben ugyanis egyaránt azt feltételezi, hogy az előadóművész valójában az előadáson való részvétellel, a teljesítményének nyújtásával határoz annak nyilvánosságra kerüléséről, tehát ez a döntése mindig közvetlen és személyes. Ezért, szemben a szerzővel, ennek jogszabály útján történő biztosítása nem létfontosságú.

C) A visszavonáshoz való jog

A szerzőt megilleti a mű visszavonásához való jog, amely csak igen szigorú feltételek teljesülése esetén gyakorolható. Indokolja ezt a szigorúságot egyrészt az, hogy az egyszer már nyilvánosságra hozott művek ténylegesen igen nehezen tehetők „meg nem történtté”, másrészt a társadalom, a közönség érdeke gyakran éppen az, hogy a művek megismerhetők maradjanak. Ezen szempontok figyelembevételével alakul e jog szabályozása.

A mű visszavonásához való jog gyakorlása csak *erga omnes* – azaz minden harmadik személy felé irányuló – módon történhet. Vagyis nem beszélhetünk a visszavonási jog gyakorlásáról, ha a szerző egy konkrét felhasználó konkrét cselekményét szeretné megtiltani. A visszavonás azt eredményezi, hogy – az alábbi kivételekkel –

senki sem használhatja fel a továbbiakban a művet. Emellett a visszavonás mindig *pro futuro*/jövőre nézve történik, így a visszavonó nyilatkozat megtételét megelőzően megvalósult felhasználások – akár szerződés, akár szabad felhasználás alapján – nem válnak jogsértővé.

A visszavonás jogát a szerző mégis csak írásban gyakorolhatja, az *erga omnes* hatályból fakadóan címzetlen (egyoldalú) jognyilatkozatként. Ez a jognyilatkozat tartalma szerint a következőket jelentheti:

- a szerző visszavonja a mű nyilvánosságra hozatalához adott írásbeli engedélyét (ha ez még nem történt meg, akkor jó eséllyel akadályozható meg a mű hozzáférhetővé válása a közönség számára);
- a szerző a már nyilvánosságra hozott művének további felhasználását tiltja meg.

Előfordulhat, hogy a visszavonás előtt egy felhasználó már befektetéseket eszközölt a művel kapcsolatban. Ha nem folytathatja a tevékenységét a mű visszavonása miatt, ezek a befektetések hiábavalóvá válhatnak, amelyből kára keletkezhet. A törvény azonban kötelezi a szerzőt arra, hogy ilyen esetben térítse meg a keletkezett kárt.

A visszavonásról való szerzői döntés nem tudja azt eredményezni, hogy a mű teljesen hozzáférhetetlenné váljon. Ennek több korlátja is van. Mindenekelőtt az, hogy ha a mű munkaviszony keretében jön létre, és azt a szerző át is adta a munkáltatónak, a visszavonás nem érinti a munkáltató jogát a mű felhasználására, azaz tovább folytathatja azt. Ezt kiegészíti az, hogy ha a szerző visszavonta a művet, a munkáltató – a felhasználás folytatása esetén – mellőzni köteles a szerző nevének feltüntetését. További korlátja a visszavonási jog gyakorolhatóságának, hogy azokban az esetekben, amikor lehetőség van a művön fennálló jogok átruházására, a visszavonás nem akadályozza a vagyoni jogok átruházása esetén a jogszerzőt az átruházott vagyoni jogokon alapuló felhasználásban. A visszavonás jogának gyakorlása nem érintheti azokat a műpéldányokat sem, amelyek már kívül esnek a szerző rendelkezési jogán. Ilyen módon azokat a példányokat sem, amelyek tekintetében megtörtént a jogkimerülés. Mindezekből jól látható, hogy a visszavonás nem egyenlő a műpéldányok teljes eltűnésével a nyilvánosság köréből, legfeljebb a mű további felhasználásai akadályozhatók meg.

A visszavonás jogának gyakorlását követően viszont a mű többé nem minősül nyilvánosságra hozottnak, így a művel – az esetlegesen hozzáférhető műpéldányokkal – kapcsolatban a továbbiakban nem gyakorolhatók a szabad felhasználások sem.

Ami az előadóművészek előadásának visszavonásához való jogát illeti, a jogalkotói álláspont azonos a nyilvánosságra hozatalhoz való jognál írtakkal: az szjt. szerint az előadóművészeknek nincs ilyen joga. Legfőbb oka ennek az, hogy amennyiben a személyesen és közvetlenül lejátszott, elénekelt, előadott mű elhangzott, láthatóvá vált, annak visszavonásáról beszélni nem életszerű. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy az előadóművész vagyoni jogaira támaszkodva nem akadályozhatja meg például az előadás rögzítését, nyilvánossághoz közvetítését.

D) A névfeltüntetés joga

A szerző legszélesebb körben elismert joga, hogy a művén őt szerzőként feltüntesse. Ez a jog – hasonlóan a nyilvánosságra hozatal jogához – nem csak szűken értve a műre vonatkozóan illeti meg a szerzőt, hanem fel kell tüntetni a nevét a művel kapcsolatos bármely közleményen is (pl. reklámokon, a műről szóló nyilatkozatokban, meghívókon).

Az előadóművészek névfeltüntetéshez való jogát az szjt. is biztosítja az előadók egyik legfontosabb személyhez fűződő jogaként. Tartalmában e jogosultság a szerzők jogával megegyezik, így a következőkben kifejtettek e jogosulti csoportra is értelmezendők. Előadóművészek együttese esetében ez a jog az együttes, valamint az együttes vezetője és a főbb közreműködők nevének feltüntetésére terjed ki.

A nevet mindig a felhasználás jellegének megfelelően és ahhoz igazodó módon kell feltüntetni, egyes esetekben azonban mellőzni is kell vagy lehet. A közleménnyel kapcsolatos névfeltüntetési jogot a szerző és az előadó a közlemény terjedelmétől és jellegétől függően gyakorolhatja, amely szintén vezethet a név mellőzéséhez is. Tehát a különböző műtípusok és felhasználási módok esetében eltérhet a szerző és az előadó névfeltüntetési joga gyakorlásának módja. Más lehet például a névfeltüntetés módja egy film- vagy egy CD-felvételén.

A szerzőt a mű, az előadóművészt pedig a teljesítménye részletének átvétele, idézése vagy ismertetése esetén is meg kell jelölni. Az, hogy ezt a szabályt a törvény a névfeltüntetés joga körében külön is megemlíti – nem csak a még védett művek egyes konkrét szabad felhasználásánál –, biztosítja, hogy a szerzői jog által (már) nem védett művek, teljesítmények tekintetében is érvényesüljön a névjog, fel lehessen lépni a név elhagyása, nem megfelelő feltüntetése vagy végső esetben a más nevének feltüntetése ellen. Ugyanez igaz az át- vagy feldolgozásokra, illetve a fordításokra is.

Nem kizárt, hogy a szerző, az előadóművész egyáltalán nem kívánja a közönség tudomására hozni a nevét, de előfordulhat az is, hogy művészi álnévet (felvett nevet) kíván használni. Szerzőként ilyen felvett néven alkotott például Robert Capa (Friedmann Endre), Csáth Géza (Brenner József) vagy Egressy Béni (Galambos Benjámin), az előadóművészek esetén általában az álnevek elterjedtek, és a polgári nevek után kell kutatnunk.

A művészi álnév felvétele esetén figyelemmel kell lenni a névválasztás Ptk.-beli szabályaira is. A jogok gyakorlása ilyen esetben is problematikusá válhat. A joggyakorlás megkönnyítése érdekében például az Artisjus a szerzőkről önkéntes álnévadatbázist vezet, amelybe bárki regisztrálhat, így a művek potenciális felhasználói innen nyerhetnek tájékoztatást az álnév mögött álló szerző tényleges nevééről.

A szerző a nevének feltüntetésével már nyilvánosságra hozott mű újabb, jogszertű felhasználása esetén is megkívánhatja, hogy azt a továbbiakban nevének feltüntetése nélkül használják fel. E jogosultság az előadóművészeknek is rendelkezésére áll teljesítményével kapcsolatban.

A szerző és az előadó névfeltüntetési joga abban az esetben is fennmarad – hasonlóan a többi személyhez fűződő jogához –, ha a vagyoni jogai átruházásra kerül-

nek (pl. a reklámozás céljára készülő művek esetében) vagy egyébként átszállnak (pl. a munkaviszony keretében). Ha azonban a szerző ilyen művel kapcsolatban gyakorolja a visszavonási jogát, a munkáltató nem tüntetheti fel a továbbiakban a szerző nevét. Ugyancsak mellőzni kell a szerző, illetve az előadó kérésére nevének feltüntetését akkor is, ha a művön a munkáltató a munkaviszonyból eredő jogaival élve változtat, de a változtatással a szerző vagy előadó nem ért egyet. (Ez a szabály természetesen nem zárja ki azt, hogy a felek megegyezése esetén a szerző, illetve az előadó neve mégis feltüntetésre kerüljön. Egyetértése esetén természetesen fel kell tüntetni a nevét.)

A szabad felhasználások szabályai egyes esetekben kifejezetten előírják, hogy a szerző neve és a felhasznált mű – hasonlóan, de a korlátozottabb felhasználásokra kiterjedő vagyoni jogok miatt értelemszerűen szűkebb keretek között az előadó neve és a teljesítmény – forrása feltüntetésre kerüljön. Ezekben az esetekben a szabad felhasználás jogszerűségének feltétele az is, hogy a névfeltüntetés megtörténjen, ennek elmaradása esetén a felhasználás jogsértő. Ilyen szabad felhasználás:

- az idézés;
- az átvétel;
- a nyilvánosan tartott előadások és más hasonló művek részletei;
- valamint a politikai beszédek tájékoztatási célú felhasználása;
- a napi eseményekhez kapcsolódó, időszerű gazdasági vagy politikai témákról megjelentetett cikkek vagy e témákról sugárzott művek sajtóban való többszörözése és nyilvánosságához közvetítése; az időszerű, napi eseményekről való tájékoztatás;
- a tudományos ismeretterjesztő előadás.

A szerző és az előadó nevének és a felhasznált mű vagy teljesítmény forrásának kifejezett előírása a fenti esetekben nem jelenti azt, hogy a többi szabad felhasználás esetében ne kellene feltüntetni a szerző és az előadó nevét, de ezekben az esetekben különös jelentősége van.

a) A szerzőség véelme

A szerző követelheti, hogy szerzői minőségét senki se vonja kétségbe. E jogának gyakorlását biztosítja az a megdönthető vélelemrendszer is, amelyet *a szerzőség véelmének* hívunk. Eszerint az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették. Ha ez a szabály nem alkalmazható (mert nincs senki feltüntetve a művön), az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki a művet sajátjaként a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalánál (SZTNH) önkéntes műnyilvántartásba vetette és ezt közokirattal igazolja. Ha nem áll rendelkezésre ilyen közokirat sem (mert nem éltek a műnyilvántartásba való bejegyzés lehetőségével, vagy a közokirat megsérült, megsemmisült), az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki ezt közös jogkezelő szervezet által a közös jogkezelés alá tartozó művekről, szomszédos jogi teljesítményekről, illetve jogosultakról fenntartott adatbázis alapján kiállított teljes bizonyító erejű magánokirattal igazolja. Ilyen magánokiratot a közös jogkezelő szervezet önként vállalt szolgáltatóként – alapszabályával összhangban – saját tagja számára a tag kérésére állíthat ki. Ha pedig a szerző a művével ide sincs bejegyezve, az

ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki a művet először hozta nyilvánosságra.

Az SZTNH önkéntes műnyilvántartásába bármely szerzői vagy kapcsolódó jogi jogosult bejelentheti művét, illetve teljesítményét. Amiért különösen fontos lehet a nyilvántartással megismerkednie a jogosultaknak, az az a tény, hogy amennyiben a műalkotáson vagy teljesítményen nem szerepel a jogosult neve, vagy ismeretlen (beazonosíthatatlan) álnevet használ, azt kell jogosultnak tekinteni, aki az SZTNH közhiteles nyilvántartásába bejelentette az alkotást. Tehát a jogosultak számára az SZTNH közhiteles nyilvántartása olyan funkciót lát el szerzői és szomszédos jogaik tekintetében, mint például egy ingatlan dologi jogai tekintetében az ingatlan-nyilvántartás. A mű önkéntes műnyilvántartásba vételére irányuló kérelmet a jogosult nyújthatja be egy erre a célra rendszeresített formanyomtatványon papíralapon vagy elektronikus úton. A kérelemért igazgatási szolgáltatási díjat kell fizetni a hivatalnak, ami a nyilvántartásba vételről közokiratnak minősülő tanúsítványt állít ki.

Az önkéntes műnyilvántartás közhiteles, annak a ténynek a fennállását hitelesen tanúsítja, hogy a nyilvántartásban megjelölt szerző a művet sajátjaként ismerte el és jelentette be, a nyilvántartás emellett nyilvános, vagyis tartalmát bárki megismerheti, arról feljegyzést készíthet, továbbá hiteles másolat kiadását kérheti. (A nyilvántartás megdönthető vélelmet keletkeztet az szjt. szerint, nem a szerzői jogok közokirati fennállását tanúsítja.)

Az SZTNH önkéntes műnyilvántartásának e tulajdonságai leginkább a felhasználói oldalt segítik az alkotások és a jogosultak komplex mátrixában való eligazodásban. Az a felhasználó, aki szeretne mű- vagy teljesítményfelhasználásba fogni, de bizonytalan a jogosult pontos kilétét illetően, tájékozódhat e nyilvántartásból.

Az információk, amelyekhez a felhasználó hozzájuthat, a jogosulti kérelem tartalmát képezik. A kérelemben ugyanis szerepelnie kell a nyilvántartásba venni kért mű vagy teljesítmény címének, műtípusának, az egyedi azonosítást segítő további adatoknak, valamint a nyilvántartásba venni kért mű vagy teljesítmény hordozójának, valamint a jogosultak nevének és lakcímének.

A papíralapon benyújtott kérelemhez mellékelni kell a mű eredeti vagy másolati példányát, míg az elektronikus úton benyújtott kérelemhez csupán egy elektronikus példányra van szükség. A hivatal a papíralapon benyújtott kérelem esetén az általa kiállított tanúsítványhoz hozzáfűzi a jogosult által benyújtott műpéldányt, majd egy, az SZTNH bélyegzőjével és a tanúsítvány nyilvántartási számával ellátott, lezárt borítékba teszi. Elektronikus úton benyújtott kérelem esetén a példányt elektronikus tanúsítvánnyal látja el. A szerzőség igazolásához – például jogvita esetén, a bírósági eljárásban bizonyítékként – akkor használható fel e tanúsítvány, ha a zár és a boríték, elektronikus úton benyújtott kérelem esetén az elektronikus tanúsítvány sérülésmentes állapotban van.

Az SZTNH által vezetett önkéntes műnyilvántartás elsődleges funkciója tehát a szerzői és a szomszédos jogi védelem tárgyi és személyi oldaláról egy minél teljesebb nyilvántartás építése annak érdekében, hogy a jogosultak személye minél szűkebb körben maradjon kérdéses, a szerzői és a szomszédos jogok minél szélesebb körben érvényesülhessenek.

A közös jogkezelők nyilvántartás-vezetési kötelezettsége gyakorlatiasabb céllal bír elsősorban. A közös jogkezelői tevékenység ellátásának ugyanis kulcskérdése, hogy az egyes alkotásoknak kik a jogosultjai. Ha a jogosultak ismeretlenek, akkor a közös jogkezelő hiába végzi el a feladatát, hiába szedi be a felhasználások után járó jogdíjakat, hiába kapcsolja azokat alkotásokhoz, nincs kinek kifizetni ezeket az összegeket. Sőt, ha a jogosult kitérére a felosztástól számított három éven belül nem derül fény, a közös jogkezelők a függőszámlákon őrzött jogdíjakat kötelesek átutalni a Nemzeti Kulturális Alapnak.

Minden közös jogkezelő szervezetnek törvényi kötelezettsége, hogy adatbázist tartson fenn az általa végzett közös jogkezelési tevékenység körébe tartozó bel- és külföldi művekről, kapcsolódó jogi teljesítményekről és a jogosultakról – egy bizonyítási eljárásban az érdekeltek, illetve egy felhasználó, aki felhasználás engedélyezése céljából keresi a jogosultat, ezen információkhoz juthat a közös jogkezelők adatbázisaiból. Az Artisjus ennek megfelelően a zeneszerzőkről, a szövegírókról, az irodalmi szerzőkről, a zeneműkiadókról és e jogosultak jogutódjairól, a kisjogos zeneművek és irodalmi művek tekintetében; az Előadóművészi Jogvédő Iroda ez előadóművészekről és teljesítményeikről, míg a MAHASZ a hangfelvétel-előállítókról és azok teljesítményeiről vezet adatbázist.

A közös jogkezelő szervezetek adatbázisai – reflektálva a jogalkotó adatbázis-építésre és -működtetésre vonatkozó utasítására – elsősorban elektronikus, egyedileg hozzáférhető módon rendszerezett adatbázisok, amelyek azonban nem közhitelesek és az azokba foglalt adatok csak korlátozott feltételek, legfőképpen célhoz kötöttség mellett ismerhetők meg a nyilvánosság tagjai számára.

A bejelentő jogosultak kérelmére a közös jogkezelő szervezet teljes bizonyító erejű magánokiratnak megfelelő tanúsítványt állíthat ki. A jogosulti vélelem harmadik lépcsőfokán helyezkednek el ezek a tanúsítványok, melyek alapján ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek vagy szomszédos jogi jogosultnak tekinteni, aki ezt a közös jogkezelő szervezet által kiállított teljes bizonyító erejű magánokirattal azt igazolni tudja.

E) Az integritásvédelemhez fűződő jog

A szerzőnek a gyakorlatban is meghatározó jelentőségű személyhez fűződő joga a mű egységének (integritásának) védelméhez kapcsolódik. Eszerint pedig *sérti a szerző személyhez fűződő jogát művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, vagy a mű más olyan megváltoztatása vagy a művel kapcsolatos más olyan visszaélés, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.*

E szabály alapján a szerzőnek lényegében a jogsértéstől való utólagos eltiltásra irányuló joga van. Ugyanakkor a Ptk. személyhez fűződő jogok gyakorlására irányuló általános szabálya szerint – amely ebben az esetben is háttérnorma – a szerzőnek lehetősége van előzetesen is hozzájárulni a mű egységének fenti cselekményekkel történő megváltoztatásához (feltéve, hogy az nem sért közérdeket).

A jogsértő megváltoztatás *irányulhat közvetlenül a mű „testére”,* például úgy, hogy egy zeneműből elhagyásra kerül néhány ütem, egy versből kimarad néhány

versszak. Nem vonatkozik ez arra, ha a szerző engedélyével kerül például megzenésítésre olyan módon a vers, amelybe a vers nem minden versszaka kerül be.

Lehetséges azonban az is, hogy a *megváltoztatás csak közvetetten érinti a művet, közvetlenül annak körülményeire hat*. Ilyen eset lehet az, ha például a mű olyan környezetbe kerül, amellyel az alkotó nem ért egyet. Ez a kérdés különös élel merül fel az olyan rádióműsorok esetében, amelyekben az alkotók világnézetével ellenkező beszélgetés szakaszolásaként hangzik el a zeneművük.

A mű egységének védelméhez fűződő jog gyakorolhatósága sajátosan alakul, ha a jogosult és a potenciális jogsértő között felhasználási szerződés van. *Ha a szerző a mű felhasználásához hozzájárult, a felhasználáshoz elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges, a mű lényegét nem érintő változtatásokat köteles végrehajtani*. Ha e kötelezettségének nem tesz eleget, vagy nem tud eleget tenni, a felhasználó a változtatásokat hozzájárulása nélkül is végrehajthatja. Ha tehát végső soron a felhasználó hajtja végre ezeket a változtatásokat, az nem lehet jogsértő (sem szerződésszegés, sem a személyhez fűződő jog sérelme nem valósul meg). Ha azonban ez a technikailag szükséges változtatás túlterjed a szükségességén és a szerző becsületére vagy hírnevére is sérelmes, akkor az sértheti a mű integritását.

Az átdolgozás engedélyezése nem jogosítja fel a felhasználót a mű egységének megsértésével járó használatra. Vagyis még ha kap is a felhasználó engedélyt az átdolgozásra, a felhasználás ebben az esetben sem történhet eltorzítással, megcsontítással, illetve a szerző becsületére, jó hírnevére sérelmes megváltoztatással, egyéb visszaéléssel, kivéve, ha ehhez a szerző kifejezetten hozzájárult. Ilyen lehet egy, a mű eredeti tartalmát kifigurázó paródia esete.

A médiában történő felhasználás során sajátos szabályok is érvényesülnek, ha a szerzői jogi védelem alatt álló műsorszámot reklámmal vagy televíziós vásárlással szakítanak meg. Ez – figyelembe véve a műsorszámon belüli természetes szüneteket, a műsorszám időtartamát és jellegét – *nem sértheti indokolatlan mértékben a műsorszám egységét, valamint a műsorszám szerzői vagy szomszédos jogi jogosultjának jogát vagy jogos érdekét*. Az indokolatlan mérték természetesen azt jelenti, hogy a megszakítás – a fentiek szerint – nem sértheti a jogosultak jogszabályban lefektetett jogait.

Az integritás védelme az előadóművészek előadásait ugyanolyan terjedelemben illeti meg, mint a szerzőket.

2. A szerzők és az előadóművészek vagyoni jogai

- A szerzők és az előadók számára a vagyoni jogok biztosítják, hogy alkotásaik egészének vagy azonosítható részének anyagi sikeréből részesedjenek.
- A szerzők és az előadók vagyoni jogaikról nem mondhatnak le, azonban míg az előadók vagyoni jogaikat átruházhatják, addig ezt a zeneszerzők nem tehetik meg.
- A vagyoni jogok kizárólag az alkotóknak biztosítják az alkotások felhasználásának, a felhasználás engedélyezésének, a felhasználás megtiltásának és a jogdíjak igénylésének jogát.

- A vagyoni jogok gyakorlásához szükséges ismerni a különböző felhasználási módok pontos tartalmát.
- A szerzők tekintetében a felhasználási katalógus példálózó, míg az előadók tekintetében kimerítő jellegű.

A) A vagyoni jogok általában

A szerzők és az előadók számára a vagyoni jogok garantálják annak a lehetőségét, hogy alkotómunkájuk anyagi sikeréből részesüljenek. A vagyoni jogi szabályozás kizárólag az alkotóknak biztosítja az alkotások felhasználásának jogát, valamint azt, hogy mások számára felhasználást engedélyezzenek vagy éppen hogy megtiltsák azt, illetve, hogy az engedélyek fejében díjat igényeljenek. *A vagyoni jog legfontosabb tartalma tehát a felhasználások engedélyezése jogdíj fejében.* A jogosultak vagyoni jogai nemcsak az alkotás egészének, de annak bármely azonosítható – egyéni, eredeti jegyeket magán hordozó – részének (függetlenül attól, hogy milyen hosszúságú ez a részlet) anyagi és nem anyagi formában történő felhasználására, engedélyezésére is kiterjednek.

A szerzők tekintetében az szjt. nem határozza meg kimerítően a lehetséges felhasználási módokat, de ad egy példálózó felsorolást, mely lefedi a jelenleg ismert felhasználási cselekmények túlnyomó többségét. A ma ismert felhasználási módok a többszörözés, a terjesztés, a nyilvános előadás, a nyilvánossághoz közvetítés sugárzással vagy másként, a sugárzott műnek az eredetihez képest más szervezet közbeiktatásával a nyilvánossághoz történő tovább közvetítése, az (a korábban már ismertetett) átdolgozás és a kiállítás. A nevesített vagyoni jogok köre a jellemző felhasználási módokhoz igazodik. Ezeken kívül azonban – a példálózó jelleg miatt – a joggyakorlat beazonosíthat további felhasználási módokat is.

Az előadóművészek esetében eltérés mutatkozik a vagyoni jogok tartalma, vagyis a teljesítmények felhasználási módjai tekintetében. A szerzők vagyoni jogaival ellentétben ugyanis az előadók által gyakorolható felhasználási módokat kifejezetten és kimerítően nevesíti az szjt. Ennek értelmében az előadóművészek vagyoni jogai kiterjednek a rögzítettlen előadás rögzítésére, a rögzítettlen előadás sugárzással vagy más módon nyilvánossághoz való közvetítésére, a rögzített előadás többszörözésére, a rögzített előadás terjesztésére, valamint a rögzített előadás vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételére (azzal, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhassák meg).

A szerzői és az előadói vagyoni jogok is *alapvetően kizárólagos jogok*, azaz a jogosulttal szemben mindenki más ezen jogok tiszteletben tartására, tűrésére van kötelezve. A mű, illetve a teljesítmény felhasználása feletti rendelkezés is a szerzőt, illetve az előadót illeti: vagy ő maga használja fel az alkotást, vagy az ő – vagy képviselője – hozzájárulásával, engedélyével teheti meg ezt más.

Egyes felhasználások esetében lehetetlen, vagy legalábbis célszerűtlen lenne a konkrét felhasználás egyedi, közvetlenül a szerzőtől, az előadótól származó engedélyhez kötése, mivel ezek a felhasználások igen nagy gyakorisággal valósulnak

meg. Ezekben az esetekben a törvény elveszi az eredeti jogosulttól a döntési lehetőséget arra vonatkozóan, hogy engedi-e az alkotás felhasználását vagy sem, viszont fenntartja számára a díjazásra való igényt. Ezek az úgynevezett kizárólagos jogból származtatott díjigények, melyek közül talán a legismertebb a mindkét jogosulti csoportot megillető üreshordozó-díj, melyre a magáncélú másolatkészítések kompenzációjaképpen tarthatnak igényt a szerzők és az előadók.

B) Többszörözés

A szerző legalapvetőbb és legrégebbi joga, hogy *a művét többszörözze, és hogy erre másnak engedélyt adjon*. Hogy ez mennyire fontos joga a szerzőnek, kifejezi az is, hogy az angol nyelvben magát a szerzői jogot is a „másolás joga” (copyright) névvel írják le. Többszörözéshez való joga nemcsak a szerzőknek, de az előadóművészeknek is van. Az előadóművészi többszörözési jog magába foglalja a rögzítettlen előadások rögzítését, illetve a rögzített előadások másolását.

Ez a jog annál szélesebb körben fog át tevékenységeket, mint amelyeket a köznyelvben másolásnak nevezünk. Ide tartozik ugyanis az alkotások első rögzítésének engedélyezése is, amelynek különös jelentősége van az improvizatív – így különösen például a zenei rögtönzések, a performance-jellegű – alkotások esetében, amelyek szerzői és előadóművészi jogi védelmet élveznek rögzítettség nélkül is. Ebből fakadóan a jogosult kizárólagos joga arra is kiterjed, hogy döntsön arról, kívánja-e egyáltalán a műve rögzítését, vagy sem. Az előadóművészeknek az első rögzítés joga kifejezetten nevesített, a többszörözéstől elkülönülő joga is.

Többszörözésnek minősül *a művek és a teljesítmények anyagi hordozón való – közvetlen vagy közvetett – rögzítése bármilyen módon, akár véglegesen, akár időlegesen, valamint egy vagy több másolat készítése a rögzítésről*. Az anyagi hordozón való többszörözés azt jelenti, hogy az alkotásnak bármely fizikai, megtestesült hordozóra való rögzítése többszörözés. Így többszörözésnek minősül az, ha például papírlapra, CD-re, DVD-re, memóriakártyára vagy számítógép-monitorra történik meg a többszörözés. Közvetlen a többszörözés, ha egy létező műpéldányról – például kottáról, már meglévő hangfelvételtől többszörözött példányáról – készül, és közvetett, ha például egy rádióban CD-lejátszására kerül sor és a közönség tagja a lejátszott műsort rögzíti. A többszörözés különböző módjai többek között a kézzel, írógéppel való másolás, a fényképezéssel, mobiltelefonnal való rögzítés, a szkennelés, e-mailezés is. A többszörözés megvalósul akkor is, ha a létrejövő példány hosszú távra készül, és abban az esetben is, ha másodpercek után törlésre kerül.

Egyes esetekben a többszörözés tömegesen valósul meg, emiatt pedig a szerzőnek, az előadónak nincs tényleges lehetősége egyedileg engedélyezni minden egyes példány létrehozatalát. Ám éppen a tömegességük miatt nem lenne indokolt, ha ezen cselekményeknek az engedély alól való mentesítése azzal a következménnyel járna, hogy a felhasználásokért az alkotó semmiféle ellenszolgáltatást nem kap. Az ilyen többszörözéseknek jelentős körét teszik ki a magáncélú többszörözések és az egyes, konkrét körülmények szerint meghatározott, intézményi célú többszörözések. Ezek fejében a jogosultat engedélyezési jog nélküli díjigény illeti meg.

A díjigények egyik típusa a rádió- és a televíziószervezetek műsorában sugárzott, a saját műsort vezeték útján a nyilvánosságához közvetítők műsorába belefoglalt, valamint a kép- vagy hanghordozón forgalomba hozott művek magáncélú többszörözését fedi le. Vagyis itt az audio-, illetve az audiovizuális művek többszörözéséről van szó.

A magáncélú többszörözésekre tekintettel az érintett művek szerzőit, előadóművészeit, továbbá a filmek és a hangfelvételek előállítóit műveik, illetve teljesítményeik szabad felhasználása után megfelelő díjazás illeti meg, amelyet a gyakorlat üreshordozó-díjnak hív. Az üreshordozó-díjat a jogosultak nevében az irodalmi és a zenei művekkel kapcsolatos szerzői jogok közös kezelését végző szervezet, az Artisjus érvényesíti a díjszabásában meghatározott, alkotások rögzítésére alkalmas eszközök – például CD-k, DVD-k, mobiltelefonok, memóriakártyák, kazetták, bakelitek, táblagépek – tekintetében.

A díjat az üres kép- és hanghordozó gyártója, külföldi gyártás esetén a jogszabály szerint vám fizetésére kötelezett személy vagy – vámfizetési kötelezettség hiányában – egyetemlegesen a hordozót az országba behozó személy és az azt belföldön először forgalomba hozó személy köteles az Artisjusnak a vámkezelés befejezésétől, vámfizetési kötelezettség hiányában pedig a forgalomba hozattól vagy – ha ez a korábbi – a forgalomba hozatali céllal történő raktáron tartás megkezdésétől számított nyolc napon belül megfizetni. A jogdíj megfizetéséért az adott hordozó összes belföldi forgalmazója is egyetemlegesen felel. Az Európai Bíróság joggyakorlatában kimondta, hogy a méltányos díj megfizetésének végső kötelezettje az, aki magáncélból többszörözi a védelem alatt álló művet (fogyasztó). A tagállamok ettől függetlenül alkothatnak olyan szabályozást, amely szerint a díjat azoknak a személyeknek kell megfizetnie, akik a végső felhasználók rendelkezésére bocsátanak többszörözésre alkalmas berendezéseket, készülékeket és adathordozókat, mivel ők e díj összegét beépíthetik a végső felhasználó által fizetett árba, aki ezáltal közvetetten viseli a díjat.

Bár a magáncélú többszörözést kompenzáló díjak átalánydíjak, az unió joga szerint a díjat nem feltétlenül közvetlenül kell megkapniuk a jogosultaknak, jogszerű megoldást jelent, ha az üreshordozó-díjra jogosultak javára létrehozott szociális és kulturális intézményeknek juttatják azt, ami azt is jelenti, hogy a magyar jog jelenlegi megoldása, amelynek alapján az üreshordozó-díj egy része a Nemzeti Kulturális Alap részére kerül átadásra, összhangban áll az uniós joggal.

A díjigény másik típusa azokat a többszörözéseket fedi, amelyek fénymásolással vagy más hasonló módon, papíron vagy más hasonló hordozón (a továbbiakban együtt: reprográfiával) valósulnak meg. A díjat a reprográfiára szolgáló készülék gyártójának, külföldön gyártott készülék esetében pedig a jogszabály szerint vám fizetésére kötelezett személynek vagy – vámfizetési kötelezettség hiányában – egyetemlegesen a készüléket az országba behozó személynek és az azt belföldön először forgalomba hozó személynek kell megfizetnie. E díjon felül a reprográfiára szolgáló készüléket ellenérték fejében üzemeltető is köteles díjat fizetni. Mindkét díjat a Magyar Reprográfiai Szövetség érvényesíti. Azoknak a készülékeknek a teljes felsorolását, amelyek reprográfiára szolgálnak, külön kormányrendelet állapítja meg, ezen a listán szerepel többek között a nyomtató, a fénymásoló, a szkennerek, a fax.

C) Terjesztés

A többszörözés felhasználásával gyakran szorosan összekapcsolódik a terjesztés cselekménye, ugyanis az eredeti vagy a többszörözéssel létrehozott fizikai műpéldányokat, teljesítményeket el is kell juttatni a közönséghez. Ennek a legrégebbi, hagyományos módja a terjesztés, amely felhasználási mód alá az szjt. sokféle cselekményt besorol. Mind a zeneszerzők, mind az előadók rendelkeznek terjesztéshez való joggal.

Terjesztés az alkotás eredeti példányának vagy többszörözött példányainak a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele forgalomba hozatallal vagy forgalomba hozatalra való felkínálással. A terjesztés magában foglalja különösen az alkotás fizikai példányá tulajdonjogának átruházását és bérbeadását, valamint annak az országba forgalomba hozatali céllal történő behozatalát. A terjesztés joga kiterjed az alkotás egyes fizikai példányainak a nyilvánosság részére történő haszonkölcsönbe adására is. *A felhasználási engedély tehát ezekben az esetekben arra vonatkozik, hogy a felhasználó harmadik személy (a közönség) számára eladja, bérbe adja vagy haszonkölcsönbe adja az alkotást.*

Digitális terjesztésről akkor beszélhetünk, amikor az alkotások anyagi formában létező példányaihoz nem fizikai boltokban, könyvtárakban, kölcsönzőkben juthatunk hozzá, hanem például az Amazonhoz, Bookline-hoz hasonló online boltokon keresztül. Az alkotás nem anyagi formában történő „online terjesztése” a szerzői jog szempontjából nem a terjesztés, hanem a nyilvánossághoz közvetítés, felhasználás alá esik.

Ha az alkotás példányát a jogosult vagy az ő kifejezett hozzájárulásával másvalaki adásvétellel vagy a tulajdonjog más módon történő átruházásával az Európai Gazdasági Térségben forgalomba hozta, a terjesztés joga az így forgalomba hozott példány tekintetében – a bérbeadás, a haszonkölcsönbe adás és a behozatal joga kivételével – a továbbiakban nem gyakorolható. Ezt nevezzük a terjesztési jog kimerülésének. A jogkimerülést követően az érintett példány további tulajdonjogátruházással járó terjesztéséhez nem kell a jogosult engedélye, erre épül például az antikvár kereskedelem.

A jogkimerülés nem vonatkozik arra, ha az alkotáspéldánynak a jogosult csak a bérbeadását vagy haszonkölcsönbe adását engedélyezte. Arra sem vonatkozik, ha az először tulajdonjog-átruházással terjesztett példányt a későbbiekben kívánják bérbe adni vagy haszonkölcsönbe adni. Fontos, hogy a jogkimerülés csak a jogszerűen forgalomba hozott példányok tekintetében értelmezhető: ha az első forgalomba hozatalra nem jogszerűen került sor, a jog kimerülése sem következik be, így az ilyen módon forgalomba bocsátott művek, teljesítmények további terjesztése is jogsértő.

Ha a szerző, az előadó a filmalkotásra vagy a hangfelvételben foglalt műre vonatkozó bérbeadási jogát a film vagy a hangfelvétel előállítójára ruházta, vagy egyébként engedélyezte számára e jog gyakorlását, a mű bérbeadással történő terjesztése ellenében továbbra is megfelelő díjazást követelhet attól. E díjról sem a szerző, sem az előadó nem mondhat le, díjigényét azonban csak közös jogkezelő szervezet út-

ján érvényesítheti. E jog érvényesítése azonban jelenleg nem működik Magyarországon, amelynek oka, hogy a várható jogdíjakat a jogok érvényesítésének költsége jóval meghaladja.

A haszonkölcsönzési jognak mint a terjesztési jog egyik altípusának gyakorlása sajátosan alakul. Az irodalmi művek és a kottában rögzített zeneművek szerzőinek ugyanis nem kizárólagos engedélyezési joga van, hanem csak díjigény illeti meg őket. (A többi szerző a haszonkölcsönzésre vonatkozóan is egyedi engedélyezési joggal bír.) Ezt a díjat viszont nem a felhasználó, a nyilvános haszonkölcsönzést végző könyvtárak fizetik, hanem a kultúráért felelős miniszter által felügyelt költségvetési fejezetből – külön törvényi soron meghatározott összeg keretén belül –, tehát a központi költségvetésből kerül kifizetésre. A díjra jogosultak szervezetükön, a Magyar Irodalmi Szerzői Jogvédő és Jogkezelő Egyesületen (a továbbiakban: MISZJE) keresztül kapják meg a díjat. A felosztásra a könyvtárak által rendelkezésre bocsátott haszonkölcsönzési adatok alapján kerül sor. A zeneműveket (kottákat) érintően azonban a jelen időpontig a gyakorlat azt mutatja, hogy a könyvtárak által rendelkezésre bocsátott haszonkölcsönzési adatok között a kottákra vonatkozó adatok nem érik el a kimutatható mértéket.

Ami az előadóművészek haszonkölcsönzéshez való jogát illeti, a hangfelvételen rögzített és forgalomba hozott előadások nyilvános haszonkölcsönbe adásához az előadók hozzájárulása szükséges. Az előadóművészek díjigényüket közös jogkezelő szervezetük, az EJI útján érvényesíthetik, amely azonban csak a hozzájárulás megadása után járhat el.

D) Nyilvános előadás

A szerző egyik legrégebb óta biztosított, „klasszikus” joga a műve nyilvános előadásának engedélyezése. Habár alapvetően elfogadott igazság, hogy „az előadó nélkül halott a mű”, a szomszédos jogi jogosultak közül senkinek, így az előadóművészeknek sincs nyilvános előadáshoz fűződő vagyoni joga.

A szerzői jogi szabályozás abból indul ki a szerzői vagyoni jogok esetében, hogy a szerzőnek nincs közvetlen kapcsolata a közönséggel, így azokat a felhasználási módokat nevesíti, amelyek során a mű találkozik a műélvezőkkel. A nyilvános előadás során a mű a jelenlévő közönség számára válik láthatóvá, hallhatóvá. E momentumhoz pedig – amennyiben nem műszaki eszközök segítségével jelenik meg a mű, például koncertfilm vetítésekor – előadóművészek élő közreműködésére van szükség.

Az előadóművészek esetén e cselekmény nem keletkeztet szomszédos jogi jogviszonyt, személyes és közvetlen jellege miatt a jog feltételezi, hogy egy megbízási jogviszony keretében az előadóművész előadásának minden lényeges kérdése rögzíthető. Amennyiben azonban az előadást rögzítik vagy bármely formában nyilvánossághoz közvetítik, már nem beszélhetünk pusztán megbízásról, ezekben az esetekben már felhasználási-megbízási vegyes megállapodások köttetnek a felek között.

Ennek következményeként a továbbiakban a szerzők vagyoni jogának szabályai kerülnek kifejtésre.

Az szjt. definiálja az előadás és a nyilvánosság fogalmát is, ha mindkettő megvalósul, akkor beszélhetünk nyilvános előadásról.

Előadás a mű érzékelhetővé tétele jelenlévők számára. E felhasználásnak nem feltétele, hogy a jelenlévők a művet érzékeljék is, elegendő hozzá az előadók erre irányuló szándéka.

Nyilvános az előadás, ha az a nyilvánosság számára hozzáférhető helyen vagy bármely más olyan helyen történik, ahol a felhasználó családján és annak társasági, ismerősi körén kívüli személyek gyűlnek vagy gyűlhetnek össze. A nyilvánosság fogalma azonban nem értelmezhető szűken, például egy vállalat munkáltatói számára üzemeltetett üdülőjének közösségi helységében történő hangszolgáltatáson jelen lévő személyek már nyilvánosságnak számítanak. Fontos hangsúlyozni, hogy a nem nyilvános előadásra nem terjed ki a szerző engedélyezési joga. Ugyanakkor a joggyakorlat kidolgozta már a szukcesszív nyilvánosság fogalmát, vagyis akkor is megvalósulhat a nyilvánosság, ha az e körbe tartozó személyek nem egyszerre, hanem egymás után férnek hozzá a műhöz (pl. egy hotelszobában).

A hatályos magyar jog szerint a nyilvános előadás jellemzően kétféleképpen történhet meg: élő előadásként és műszaki úton. Ez utóbbival a törvény nyitva hagyja a más úton való nyilvános előadás lehetőségét is.

Élő előadás a mű előadása a közönség jelenlétében személyes előadóművészi teljesítménnyel, így például a színpadi előadás, a hangverseny, a szavalóest, a felolvasás. Ezekben az esetekben tehát az előadás során jelen van a közönség, jellemzően egy teremben tartózkodik a művet előadó személlyel.

Műszaki úton történik az előadás akkor, ha a mű érzékelhetővé tétele bármilyen műszaki eszközzel vagy módszerrel történik, ilyen a filmalkotás vetítése, a közönséghez közvetített vagy (műpéldányon) terjesztett mű hangszóróval való megszólaltatása, illetve képernyőn való megjelenítése.

Figyelemmel arra, hogy egyes műtípusok – például popdalok – nyilvános előadása egyszerre számos helyen történhet, viszont mások – például a színpadra szánt irodalmi és zenedramai zeneművek – esetében ez a felhasználás jól kontrollálható egyedileg is, ezért az utóbbi esetekben a törvény lehetővé teszi a szerzők számára az egyedi engedélyezést. Az előbbi esetekben viszont a nyilvános előadások engedélyezését nem maguk a szerzők, hanem az erre a célra létrehozott, képviselőket ellátó közös jogkezelő szervezeteik végzik.

E) Nyilvánossághoz közvetítés

Ez a felhasználási mód többféle cselekménnyel történhet, ezekben (a magyar szerzői jog fogalomrendszerében) az a közös, hogy a mű hozzáférhetővé tétele a felhasználatól távol lévő közönség, nyilvánosság számára valósul meg. A nyilvánosság fogalmára vonatkozóan ezekben az esetekben is alkalmazható a nyilvános előadásnál bemutatott megközelítés.

A közvetítés jogát el kell határolni a terjesztés cselekményétől is. Amíg a terjesztés a fizikai műpéldányok hozzáférhetővé tételét jelenti, addig a nyilvánossághoz közvetítés esetében nem fizikai hordozón való hozzáférhetővé tételről van szó.

Ennek az elhatárolásnak a tekintetben van különös jelentősége, hogy a nyilvánossághoz közvetítés esetében alapelvi szinten nem merül ki a jog, vagyis az újabb nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétellel megvalósuló felhasználások esetében ismét engedélyt kell kérni a jogosulttól. Egyben az online boltokon keresztül megvalósuló fizikai műpéldányok digitális terjesztése nem fedi le a nyilvánossághoz közvetítés felhasználási módját.

A nyilvánossághoz közvetítés körébe az szjt. 26–28. §-ai alatt tárgyalt felhasználások tartoznak, amelyek közül számos cselekményre kiterjednek az előadó-művészek vagyoni jogai is. A földfelszíni, műholdas és kódolt sugárzáson kívül megtörténhet a nyilvánossághoz közvetítés vezeték útján vagy más módon, a nyilvánosság számára lehívásra történő hozzáférhetővé tétellel vagy bármely egyéb módon. A nyilvánossághoz közvetítés körébe sorolandó még a továbbközvetítés az eredetihez képest más szervezet útján, és ennek altípusa az egyidejű, változatlan és csonkítatlan továbbközvetítés is.

Alapvetően három nagy csoportot különíthetünk el a nyilvánossághoz közvetítésen belül: a (1) sugárzást, a (2) továbbközvetítést és a (3) lehívásra hozzáférhetővé tételt.

Az előadó-művészeknek a továbbközvetítésen kívül minden felhasználásra fennáll a kizárólagos vagyoni jogosultságuk. Így a sugárzás, illetve a lehívásra hozzáférhetővé tétel esetén a szerzőkre vonatkozó szabályokat az előadó-művészre is érteni kell.

a) Sugárzás

A sugárzás során a művek olyan közönséghez jutnak el, amely a felhasználás helyén nincs jelen. Ebben az esetben a mű érzékelhetővé tétele – hangoknak, képeknek és hangoknak, vagy ezek technikai megjelenítésének átvitelével – vezeték vagy más hasonló eszköz nélkül valósul meg a távollévő közönség számára. A sugárzás analóg és digitális módon is megvalósulhat, de hogy az átvivő jel melyik típusba tartozik, a szerzői jogi felhasználás szempontjából lényegtelen. A sugárzás a nyilvánossághoz közvetítés általános típusa is egyben, így ha a nyilvánossághoz közvetítés konkrét technikai megvalósítása nem sorolható az alább tárgyalt valamely speciális kategóriába sem, akkor a felhasználást sugárzásnak kell minősíteni. Az szjt. a sugárzásnak három alapvető típusát ismeri: az egyszerű sugárzást (földfelszíni), a műholdas sugárzást és a kódolt sugárzást.

A földfelszíni sugárzás, a frekvencián történő jeltovábbítás hagyományos úton történik, és rendszerint legfeljebb az ország területére terjed ki a foghatósága.

A műholdas sugárzás a sugárzás első nevesített alelete, amelyről akkor lehet beszélni, ha a műsor a nyilvánosság körében közvetlenül fogható. Ez akkor valósul meg, ha a rádió- vagy televíziószervezet – felelősségével és ellenőrzése alatt – műsort hordozó jeleket juttat el a műholdhoz, majd onnan a Földre megszakítatlan közvetítés útján és azzal a céllal, hogy a jeleket a nyilvánosság vehesse. Mivel jellemzően akkor alkalmazzák a felhasználók ezt a technológiát, ha több országban lévő közönségnek kívánják eljuttatni a műsort, ezért ez rendszerint bír határon átnyúló vonatkozásokkal is. Ha itt a territorialitás elve érvényesülne, akkor valamennyi országban, amelyet a műhold *footprintje* (a műhold hatósugara által lefedett terület)

befog, engedélyt kellene kérni a felhasználáshoz. Az Európai Unióban – és az Európai Gazdasági Térségben – ma már egységes szabályozás vonatkozik arra, hogy ilyen esetben a felhasználás helye az EGT-nek kizárólag az a tagállama, amelyből a rádió- vagy televíziószervezet a műsort hordozó jeleket eljuttatja a műholdhoz. Ez természetesen nem befolyásolja azt, hogy a jogdíjat az elérhető közönség méretéhez kell igazítani.

Ahogy fent említettük, a jel formájának a szerzői jogi minősítés szempontjából nincs jelentősége. Előfordulhat azonban, hogy a sugárzás nem fogható közvetlenül a nyilvánosság számára, mivel az valamilyen technikai megoldás akadályozza, méghozzá rendszerint annak érdekében, hogy csak a közönség célzott tagjai érhessek el a tartalmat. A közönség ezen tagjai rendszerint fizetnek ezért a hozzáférésért. (Nem tartozik ide az az eset, amikor a jel megváltoztatásának az egyetlen célja a tömörítés annak érdekében, hogy több jel legyen eljuttatható a közönséghez, ha azt a közönség tagja minden további eszköz igénybevétele nélkül tudja fogni.) Az ide tartozó technikai megoldások közül az szjt. a kódolt sugárzást definiálja. Eszerint akkor kódolt a sugárzás, ha a műsort hordozó jeleket bármilyen módon átalakítják azzal a céllal, hogy a hozzáférést a nyilvánosság valamely szűkebb körére korlátozzák.

A kódolt sugárzásnak két a esetét határozza meg a törvény. Egyrészt, ha a műsor a nyilvánosság körében csak azt követően fogható közvetlenül, hogy a műsort hordozó jeleket – az eredeti rádió- vagy televíziószervezettel kötött megállapodás alapján a tőle vagy a hozzájárulásával mástól beszerzett eszközzel (kódoldóval) – arra alkalmassá tették. Másrészt a mű kódolt sugárzásának minősül az is, ha a sugárzott műsor jeleit a nyilvánossághoz közvetítő szervezet kódolja és a mű zavartalan érzékelése a nyilvánosság tagjai számára csak az e szervezettel kötött külön megállapodás alapján a tőle vagy a hozzájárulásával mástól beszerzett kódoldóval lehetséges. Az előbbi esetben tehát a kódolás egy közvetítőszervezet feladata, az utóbbi esetben a kódolást maga a közönség tagja végzi a számára rendelkezésre bocsátott eszközzel.

A sugárzási jogok gyakorlása nem oldható meg egyedileg, hiszen szinte elképzelhetetlen adminisztrációs terhet jelentene az, hogy a sugárzó szervezet egyenként kérjen engedélyt a műsorában sugározni kívánt valamennyi mű valamennyi jogosultjától. Ezt a jogukat emiatt a zenei és az irodalmi művek szerzői és az előadóművészek is közös jogkezelésben gyakorolják és a nevükben az Artisjus, illetve az EJI köt szerződést. Ebből a jogkezelésből nem lehet kilépni.

b) Továbbközvetítés

A szerzőnek kétféle továbbközvetítési joga van. Egyrésztől jogában áll a sugárzott művét sugárzással továbbközvetíteni, vagy erre másnak engedélyt adnia, másrészt arra is, hogy engedélyezze az eredeti szervezethez képest más személy számára, hogy az eredeti közvetítéssel egy időben, változatlan formában, csonkítatlanul végezzen továbbközvetítést. A két cselekmény közti közös pont, hogy mindkét esetben megtörtént már az első nyilvánossághoz közvetítés, és a második cselekmény mindkét esetben a közönség újabb részét éri el.

A gyakorlatban ez a tevékenység a kábelszolgáltatók jellemző tevékenysége, de a továbbközvetítés eszköze bármilyen technológia lehet. Az engedélyre itt amiatt van szükség, mivel a továbbközvetítő személy az eredeti szervezet által megcélzottához képest a közönség újabb csoportjához tudja eljuttatni az egyébként változatlan műsort, jellemzően önálló bevételekre is szert téve ezzel. Ezt a jogosultságot a jogosultak kötelező közös jogkezelés útján gyakorolják. Az írásbeli engedélyt jelenleg az Artisjus adja meg és ő szedi be a jogdíjat is valamennyi arra jogosult nevében.

A magyar közszolgálati médiaszolgáltató, rádió- vagy televíziószervezet műsorában sugárzott, vezetéken vagy másként közvetített művek továbbközvetítéséért járó díjakat a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alapból kell megfizetni; erről az alap kezelője gondoskodik.

c) Lehívásra hozzáférhetővé tétel

Az szjt. szól a nyilvánossághoz közvetítés azon esetéről is, amikor a közönség tagja a lehívás helyét és idejét maga választhatja meg. A szakzsargonban lehívásra hozzáférhetővé tételnek, on-demand felhasználásnak vagy egyszerűen internetes közvétételnek is hívják ezt a felhasználást. E felhasználási mód két nagy kategóriába bontható tovább, az egyikbe a *download* (azaz saját példány generálásával végződő elérhetővé tétel), a másikba pedig a *streaming* (azaz érzékelésre alkalmas módon elérhetővé tétel) típusú cselekmények tartoznak.

Lehívásra hozzáférhetővé tétel felhasználásokat végezhetnek a különböző online szolgáltatók (pl. Spotify, Deezer, iTunes, YouTube), de ilyen felhasználást nyújtanak például a kábelszolgáltatók video-on-demand szolgáltatásuk keretében.

A zeneművek szerzői, vagy pontosabban az ún. kisjogos zeneművek szerzői tekintetében e felhasználásokat közös jogkezelőjük, az Artisjus gyakorolja kötelező közös jogkezelés keretében. Míg a magyar jogszabályok szerint az előadóművészek közös jogkezelő szervezete kiterjesztett közös jogkezelés keretében gyakorolja a jogosultak helyett e jogot, addig az előadóművészek képviselőjében jellemzően e felhasználást kiadójuk engedélyezi a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően.

F) Átdolgozás

Az átdolgozás a szerző kizárólagos joga. Átdolgozás a mű minden olyan megváltoztatása, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre. Ennek szabályait az I.2.B) pontban ismertettük.

3. Az engedélyezési jog alóli egyes kivételek – a szabad felhasználások

- **A szabad felhasználásokat a jogalkotó abból az állampolgári célból tette lehetővé, hogy az oktatás, a művelődés, a tudományos kutatás szabadságát és a szabad információhoz jutást biztosítsa.**

- **A szabad felhasználások korlátozzák az alkotók kizárólagos vagyoni jogait olyan módon, hogy e felhasználások engedélykérés és – bizonyos esetekben – jogdíj-fizetés nélkül valósulhatnak meg.**
- **A szabad felhasználási katalógus középpontjában elsősorban a szerzők és műveik állnak, ám – a nyilvános előadás felhasználásra vonatkozó kivételektől eltekintve – a szabad felhasználások módjai az előadókra is kiterjednek.**

A felhasználásnak minősülő cselekmények közül egyeseket a törvény szabaddá minősít, ezen szabályok *a közönség számára már azelőtt jogdíjfizetési kötelezettség alól kivett (szabad) hozzáférést biztosítanak a műhöz, a teljesítményhez, hogy annak védelmi ideje lejárt volna.* A szabad felhasználás lehetővé tétele az oktatás, a művelődés, a tudományos kutatás szabadságát és a szabad információhoz jutást biztosítja az alkotók kizárólagos engedélyezési joga rovására. Ezen célok érvényesülése érdekében – a törvény által körülírt feltételek teljesülése esetén – tehát nem szükséges a jogosulttól engedélyt kérni a felhasználásért, és meghatározott esetekben nem kell érte díjat sem fizetni.

A szabad felhasználás szabályainak pontosan megfelelő cselekményekhez senkinek az engedélye sem kell, mivel ezt maga a törvény biztosítja. Abban az esetben, ha az adott felhasználás nem sorolható be pontosan a szabad felhasználásra vonatkozó szabályok alá, a jogosult engedélyt kell kérni a megvalósításához, ellenkező esetben ugyanis jogsértő lesz. Annak eldöntése, hogy az adott cselekmény szabad felhasználásnak minősül-e, bírósági útra tartozik.

A szerzői jogi törvény a szabad felhasználásokkal szemben az egyedileg közvetlenül meghatározott feltételeken kívül egy általános, ötszintű tesztet is felállít, amelynek szintén meg kell felelnie ahhoz a felhasználásnak, hogy ténylegesen szabadnak minősüljön.

A szabad felhasználás:

- nem lehet sérelmes a mű, a teljesítmény rendes felhasználására,
- nem károsíthatja indokolatlanul a jogosult jogos érdekeit, továbbá
- meg kell felelnie a jóhiszeműség és a tisztesség követelményének, amiből következően

- nem irányulhat a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.

E feltételrendszer a jogosult biztosítása és a közönség szabadságának gátja, amit egy további, általános tilalom foglal össze, újabb akadályt állítva a szabad felhasználások „elburjánzása” és a felhasználóknak kedvezni próbáló, megengedőbb bírói gyakorlat elé: a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezések nem értelmezhetők kiterjesztően, így a bíróságok nem tudják derogálni a jogosultak kizárólagos jogait.

A felhasználás szintjét el nem érő tevékenységek egy már létező művel kapcsolatban nem jönnek itt számításba: az ihlet nem szerzői jogi kategória. Az alábbiakban tehát csak azokkal az esetekkel foglalkozunk, amikor felhasználás is történik.

A) A mű változtatásával járó, arra irányuló szabad felhasználások

a) Idézés

Az egyik legrégebbi, alapvető jelentőségű szabad felhasználás az idézés. *A mű részletét – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével bárki idézheti.* Az idézés szabadsága a művészeti és tudományos élet szabadságát hivatott szolgálni, hiszen e jogintézmény nélkül szinte elképzelhetetlen lenne például egy tudományos munka elkészítése, de a már létrehozott művészeti teljesítményekre reflektáló művészi tevékenység is megnehezedne.

Ahhoz azonban, hogy az idézés szabad felhasználás legyen, szükséges a forrás és a szerző megnevezése. Ennek elmaradása esetén az idézés engedélyhez kötött, ha pedig ez hiányzik, akkor az idézés jogsértő. A hű idézés nem feltétlenül szó szerinti, de az eredeti tartalommal egyező felhasználást jelent.

Idézni zeneművet is lehet akkor, ha a törvény által megkívánt idézési cél fennáll: a forrás feltüntethető például a kottában elhelyezve, vagy le nem kottázott művek esetében a mű bármely hordozóján (pl. a CD kísérfüzetében). Problémát jelenthet azonban, ha a zenemű meghatározó részét kívánják felhasználni, például ha a refrénje kerül felhasználásra. A vonatkozó joggyakorlat alapján a refrén idézése nem lehet szabad felhasználás.

Fontos hangsúlyozni, hogy az idézés feltételeinek a már nem védett művek esetében is eleget kell tenni, mivel a szerzőnek a névfeltüntetéshez való joga a védelmi idő lejártát követően is fennmarad. Ennek elmaradása esetén beszélhetünk plágiumról.

b) Átvétel

Szintén elsősorban a tudományos tevékenységet, az oktatást kívánja segíteni az ún. átvétel, mint szabad felhasználás. *Nyilvánosságra hozott irodalmi vagy zenei mű részlete, film részlete, vagy kisebb terjedelmű ilyen önálló mű, továbbá képzőművészeti, építészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotás képe, valamint fotóművészeti alkotás iskolai oktatási célra, valamint tudományos kutatás céljára a forrás és az ott megjelölt szerző megnevezésével átvehető. Ugyanakkor az így létrejövő mű többszörözése és terjesztése engedélyköteles, kivéve, ha az átvevő művet nem használják fel üzletszerűen és az arra irányuló eljárásban tankönyvvé nyilvánítják.* Abban az esetben, ha például a szöveggyűjteményt a kiadó nem költségáron árusítja, hanem annál magasabb árat kér érte, akkor a felhasználáshoz engedélyt kell kérni, és a szerzőnek jogdíjat kell fizetni. Átvételnek minősül a mű olyan mértékű felhasználása más műben, amely az idézést meghaladja. Ez a szabad felhasználás elsősorban a szöveggyűjtemények, válogatások létrehozását segíti elő. Ebbe a körbe tartozhatnak az ének-zene tankönyvek is, amelyek rövid zeneműveket, vagy nagyobb zene-művek részleteit tartalmazzák.

c) Átdolgozás

A mű iskolai oktatási célra iskolai foglalkozás keretében át is dolgozható, ez azonban egy igen szűk szabad felhasználás: érdemben az órai feldolgozást hivatott könnyi-

teni. Az átdolgozott mű felhasználásához – pl. a gyerekek által készített kivonat online hozzáférhetővé tételéhez – az eredeti mű szerzőjének engedélye is szükséges. Ez a megszorítás azt a célt szolgálja, hogy az átdolgozás, mint kreatív tevékenység, gyakorolható legyen oktatási környezetben, de ez ezen túli célokat ne szolgáljon és ne sértse a szerző érdekeit.

B) A mű változtatás nélküli szabad felhasználásai

Ma még meghatározó jelentőséggel bír a szabad felhasználások között a másolás egyes nevesített célokra való megengedése.

a) Magáncélú többszörözés

A magáncélú többszörözés szabadsága értelmében *természetes személy magáncélra készíthet a műről másolatot, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja*. Ez a rendelkezés nem vonatkozik az építészeti műre, a műszaki létesítményre, a szoftverre és a számítástechnikai eszközzel működtetett adatbázisra, valamint a mű nyilvános előadásának kép- vagy hanghordozóra való rögzítésére, ezekben az esetekben tehát nem megengedett a magáncélú másolatkészítés. Emiatt tilos az élő színházi előadások, koncertek rögzítése.

Teljes könyv, továbbá folyóirat vagy napilap egésze magáncélra is csak kézírással vagy írógéppel másolható, tehát ezeket nem lehet teljes egészükben például fénymásolni vagy beszkenneelni, kinyomtatni. Ez a tilalom vonatkozik azokra az esetekre is, amikor a többszörözést nem magánszemély, hanem a fénymásolószalon végzi. Az ezt a szabályt sértő, nagy volumenben végzett ilyen cselekmények pedig nemcsak a polgári, hanem a büntetőjogi eszköztár alkalmazását is megalapozhatják. A teljes mű másolásának lehetősége tehát csak a „hagyományos” (szinte elavultnak tekinthető) többszörözési módokra vonatkozik.

Nem minősül szabad felhasználásnak – függetlenül attól, hogy magáncélra történik-e –, ha a műről más személlyel készíttetnek másolatot számítógéppel, illetve elektronikus adathordozóra. Vagyis nem tekinthető szabad felhasználásnak, ha a könyvtár beiratkozott látogatója a könyvtártól „megrendeli” az általa elolvasni kívánt szerzői művek digitális hordozón való kiszállítását.

A gyakorlat szerint nemzetközi, közösségi és magyar jog alapján a jogellenes forrásból származó magáncélú másolás nem megengedett sem szabad felhasználásként, sem pedig jogdíjigényre való korlátozás alapján. Így a fájlcsere során a letöltés sem jogszerű, mivel az az esetek legnagyobb részében olyan forrásból történik, amelynek a megosztásához sem járult hozzá a jogosult.

b) Intézményi célú többszörözés

A többszörözés egyes kiemelten közérdekű célok teljesítése esetében is szabadon lehetséges. Így *a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtár, iskolai oktatás célját szolgáló intézmény, muzeális intézmény, levéltár, valamint a közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívum a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja, és*

- tudományos kutatáshoz vagy archiváláshoz szükséges,
- nyilvános könyvtári ellátás céljára készül,
- megjelent mű kisebb részéről, illetve újság- vagy folyóiratcikkről belső intézményi célra készül.

E szabályból következően nem minősül szabad felhasználásnak, ha az olvasó a könyvtárral egyszerű papíralapú másolatot készített, és azt postán továbbítja az olvasó számára.

A szabad felhasználás keretében többszörözött példányok nem terjeszthetők, ez alól csak a könyvtárközi kölcsönzés és a lehívásra hozzáférhetővé tétel alább ismertetett esete kivétel. A szabad felhasználások jellemzően olyan többszörözést tesznek lehetővé, amelynek eredményeként a létrejött műpéldányt maga a kedvezményezett használja. Ha a terjesztés nem lenne tiltott, az azt jelentené, hogy a másolt műpéldányok versenyt generálnának az eredeti műpéldányokkal. Ezt azért is szükséges kimondani, mivel a felhasználási szerződésbe foglalt engedély a többszörözésre magában foglalja a terjesztésre vonatkozó engedélyt is.

c) Oktatási célú szabad felhasználások

Könyvként kiadott mű egyes részei, valamint újság- és folyóiratcikkek az iskolai oktatás céljára egy-egy iskolai osztály létszámának megfelelő, illetve a köz- és felsőoktatási vizsgákhoz szükséges példányszámban többszörözhetőek. Ez a kedvezmény nem vonatkozik az oktatást jövedelemszerzési céllal végző intézményekre (pl. a magániskolákra): rájuk az általános szabályok vonatkoznak, vagyis a másolatkészítéshez engedélyt kell kérniük. Fontos arra is felhívni a figyelmet, hogy ez a szabad felhasználás a kottákra általában nem vonatkozik, csak az esetlegesen könyvben megjelenő kottákra.

d) Információs célú szabad felhasználások

A nyilvánosan tartott előadások és más hasonló művek részletei, valamint politikai beszédek tájékoztatás céljára – a cél által indokolt terjedelemben – szabadon felhasználhatók. Ilyen felhasználás esetén a forrást – a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni, hacsak ez lehetetlennek nem bizonyul. Az említett művek gyűjteményes kiadásához azonban a szerző engedélye szükséges, hiszen itt már nem kizárólagosan a tájékoztatás célja érvényesül. Így például egy koncertről való tájékoztatás során felhasználható a zenemű (a koncerten elhangzott előadásban), de az információs cél teljesül akkor is, ha nem a teljes zenemű, hanem csak annak egy részlete kerül bemutatásra. Az arányosság túllépése jogsértés.

Sajtófigyelésként a napi eseményekhez kapcsolódó, időszerű gazdasági vagy politikai témákról megjelentetett cikkek vagy e témákról sugárzott művek a sajtóban szabadon többszörözhetőek, nyilvánosságához közvetíthetők – ideértve a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételt is –, feltéve, hogy a szerző nem tett az ilyen felhasználást megtiltó nyilatkozatot. Ilyen felhasználás esetén a forrást – a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni. Amennyiben azonban a szerző tiltó nyilatkozatot tesz, a sajtótermék ettől kezdve csak a jogosult kifejezett engedélyével – rendszerint ellenszolgáltatás fejében – szemlézhető.

e) Előadásban történő szabad felhasználások

Ez az egyetlen olyan szabad felhasználás, amelynek szabályait nem értelmezhetjük az előadóművészekre, hiszen vagyoni jogaik köre nem terjed ki a nyilvános előadás felhasználásnak sem az engedélyköteles, sem az engedélykérés nélküli módjára.

Öt esetben lehetséges, hogy a mű nyilvánosan előadásra kerüljön és nem kell hozzá a jogosult engedélye. Ezek az esetek a következők:

- *színpadi mű esetében műkedvelő művészeti csoportok előadásán, kiadott szöveg vagy jogosan használt kézirat alapján, feltéve, hogy ez nem ütközik nemzetközi szerződésbe,*
- *iskolai oktatás céljára és iskolai ünnepélyeken,*
- *szociális és időskori gondozás keretében,*
- *vallási közösségek vallásos szertartásain és vallásos ünnepségein,*
- *magánhasználatra, valamint alkalmasszerűen tartott zártkörű összejövetelen.*

Többek között zártkörűnek minősül a gazdálkodó szervezetek, továbbá a gazdálkodó szervezetnek nem minősülő jogi személyek által kizárólag tagjaik, tisztségviselőik, munkavállalóik részére rendezett összejövetel is.

Ezek az előadások azonban csak további feltételek teljesülése esetén tartoznak a szabad körbe.

Egyrészt, ha az előadás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. Jövedelemfokozás célját szolgálja a felhasználás, ha alkalmas arra, hogy a felhasználó (pl. üzlet, szórakozóhely) vevőkörét vagy látogatottságát növelje, vagy pedig, ha az üzlethelyiséget látogató vendégek vagy más fogyasztók szórakoztatását szolgálja. Jövedelemszerzésnek minősül különösen a belépődíj szedése akkor is, ha egyéb elnevezés alatt történik. Díjazásnak minősül a fellépéssel kapcsolatban ténylegesen felmerült és indokolt költségeket meghaladó térítés is.

Másrészt, ha a közreműködők sem részesülnek díjazásban. Ez alól egy kivétel van: a nemzeti ünnepeken tartott ünnepségeken a közreműködők (jellemzően az előadók) részesülhetnek díjazásban. Álláspontunk szerint azonban közreműködő a szerző is, még ha nem is jelenik meg a színpadon feltétlenül.

f) Művek lehívásra hozzáférhetővé tétele

Egyes digitális, illetve digitalizált gyűjtemények hálózatos hozzáférhetővé tétele is lehetséges szabad felhasználás alapján. Eszerint *a felhasználásra vonatkozó eltérő megállapodás hiányában a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak, iskolai oktatás célját szolgáló intézmények, muzeális intézmények, levéltárak, valamint közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívumok gyűjteményeinek részét képező művek az ilyen intézmények helyiségeiben ezzel a céllal üzembe állított számítógépes terminálok képernyőjén tudományos kutatás vagy egyéni tanulás céljára a nyilvánosság egyes tagjai számára szabadon megjeleníthetők, és ennek érdekében a nyilvánosság említett tagjaihoz szabadon közvetíthetők, ideértve a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételt is, feltéve, hogy az ilyen felhasználás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja.* Ez a szabad felhasználás lehetővé teszi mind a közgyűjteményekben elérhető kották és a hangfelvételek, zenei audiovizuális felvételek online elérhetővé tételét is.

Mindazonáltal ennek a lehetőségnek fontos korlátja, hogy a művek az adott intézményben felállított terminálokra férhetők hozzá és a vele zárt láncú hálózatban összekapcsolt más intézményekben, de a művek nem tehetők elérhetővé az intézményeken kívülről, az ilyen típusú szolgáltatás nyújtásához a jogosultak hozzájárulása kell. (Ha az adott művel kapcsolatban már nem áll fenn szerzői jog – pl. egy 1930-as évekbeli zenei hangfelvétel –, akkor az már szabadon elérhetővé tehető.)

g) Országos szakkönyvtári kölcsönzés

Az országos szakkönyvtárak a mű egyes példányait (a szoftver és a számítástechnikai eszközökkel működtetett adatbázis kivételével) szabadon használatba adhatják. Ez a szabad felhasználás alkalmazandó a kották és a hangfelvételben rögzített művek esetében is.

46

h) Fogyatékkal élők hozzáférése zeneművekhez

Az szjt. tág (a konkrét felhasználási mód megjelölése nélküli, tehát minden felhasználási módra vonatkozó) szabad felhasználást biztosít a fogyatékos személyek számára is annak érdekében, hogy a fogyatékoságuk ne akadályozza őket a művelésben. Ez a szabad felhasználás sem lehet üzletszerű tevékenység, és kizárólag a fogyatékosággal összefüggő igények kielégítését szolgálhatja, valamint nem haladhatja meg az e cél által megkívánt mértéket. Tehát bármennyire is könnyebben hozzáférhető például egy irodalmi mű hangoskönyvformátumban a vakok számára, a hangoskönyv készítése általában nem esik szabad felhasználás alá, csak igen szigorú megszorítások mellett. A WIPO új, a vak, látáskárosult és olvasási képességükben akadályozott személyeknek a kiadott szerzői művekhez való könnyebb hozzáféréséről szóló marrákeshi szerződésének implementálásának eredményeként további rendelkezések szólnak arról, hogy a külföldön akadálymentesített művek magyarországi elérhetővé tétele miként történhet. Figyelemmel arra, hogy a zeneművek körében a nyilvános előadás rendes felhasználás, így erre a szabad felhasználásra akkor sem lehet hivatkozni, ha az előadás esetleg kifejezetten vakok számára kerülne szervezésre.

III. Az elkészült mű, előadás közönséghez való eljuttatásával kapcsolatos szerzői jogi kérdések

- A szerzők, az előadóművészek, a felhasználók és a közönség viszonya.
- A felhasználási szerződés sajátosságai.
- A közös jogkezelés és a közös jogkezelő szervezetek szerepe a jogosítási folyamatban.
- A szerzői jogok megsértése esetén nyitva álló polgári jogi és büntetőjogi jogérvényesítési módok.

47

1. A jogosítás folyamata általában

A kizárólagos vagyoni jogok biztosítják a szerző és az előadóművész számára a műve, illetve előadása feletti rendelkezés lehetőségét. Ahhoz azonban, hogy a kívánt közönséghez eljussanak a művek, az előadások, a legtöbb esetben szükség van közvetítőkre, akik a művet vagy az előadást a közönség számára „fogyaszthatóvá”, elérhetővé, befogadhatóvá teszik. Például a regény kéziratából könyvet készítenek, a kottából előadják a zeneművet, a szobrot kiállítják, az újságcikket újságba szerkesztik. A szerző, illetve az előadó kizárólagos joga miatt azonban ezek a közvetítők a szerző, illetve az előadóművész engedélye nélkül nem végezhetnek ilyen tevékenységeket a művel.

A félreértések elkerülése végett tisztázandó, hogy az előadóművész szerepe a jogosítási láncban összetett, hiszen egyrészt közvetítője az általa előadott szerzői műnek, másrészt azonban jogosultja a létrehozott előadásnak. Így amennyiben például egy koncerten játszik el egy zeneművet, és a koncert további, az előadó számára vagyoni jogot keletkeztető felhasználására nem kerül sor, úgy szerepe pusztán közvetítői, a felhasználó csak a szerzőtől köteles engedélyt kérni a felhasználás jogszerűsége végett. Míg ha az élő koncertet hangfelvételen rögzítik, majd azt CD-formában kereskedelmi forgalomba hozzák, az előadó közvetítő és szomszédos jogi jogosult is egyben, ebben az esetben a felhasználónak mind a szerzőtől, mind az előadótól engedélyt kell kérni a jogszerű felhasználás érdekében.

2. Felhasználási szerződés

- A felhasználási szerződés alapján a szerző vagy az előadóművész engedélyt ad a felhasználónak a felhasználásra, amelynek fejében a felhasználó jogdíjat köteles fizetni.
- A felhasználási szerződés írásbeli formában érvényes.
- A felhasználási szerződés a főszabály szerint visszterhes szerződés, a díj mértékének meghatározása a felek feladata. Attól, hogy a díj megállapítása elmarad, a szerződés nem válik ingyenessé.

• **A felhasználási szerződés hatályáról, kizárólagosságáról, a harmadik személyre való továbbengedélyezés lehetőségéről ajánlott rendelkezni.**

A szerző kizárólagos vagyoni jogának egyik gyakorlási módja, ha saját maga válik a mű közvetítőjévé is, a másik pedig, ha a szerző felhasználásra szóló engedélyt ad más számára. Az engedély jogi hordozója a felhasználási szerződés, amelynek alapján a szerző engedélyt ad a felhasználásra, amelynek fejében pedig a felhasználó díjat köteles fizetni. A felhasználási szerződést a főszabály szerint írásba kell foglalni.

A felhasználási szerződésben részt vevő szereplők a szerző és a felhasználó. Szerző alatt értjük a szerző jogutódját, illetve a szerzői jog más jogosultját is (pl. a közös jogkezelő szervezetet). Gyakori az, hogy a szerző nem maga, hanem az ő oldalán, képviselőként gazdasági társaság, képviselő, ügynök köti a szerződést. Ilyen esetben különös figyelmet kell fordítani arra, hogy ez a szervezet olyan jogi pozícióban legyen, hogy alkalmas legyen a szerző megfelelő vagyoni jogainak engedélyezésére, felhasználási szerződés kötésére. Felhasználó bárki lehet, ugyanakkor előfordulhat, hogy a felhasználónak ahhoz, hogy a felhasználást más jogszabályokkal összhangban valósíthassa meg, működési engedélyt kell szereznie (pl. vendéglátó egységek), vagy legalábbis nyilvántartásba kell magát vetetnie (pl. médiaszolgáltatók). Ugyanakkor, ha a felhasználással kapcsolatban a felhasználó más előírásokat megsért, ez nem mentesítheti a szerzői jogi engedélykérési kötelezettség alól.

A felhasználási szerződési szabályokat *megfelelően alkalmazni kell a szerzői vagyoni jogok átruházására irányuló szerződésekre is azokban a kivételes esetekben, ahol a törvény lehetővé teszi a jogok átruházását, továbbá az előadóművészi teljesítmények felhasználására vonatkozó szerződésekre.* Ez utóbbi személyi körre amiótt terjeszti a törvény a felhasználási szerződés szabályait, mert ők jellemzően – a szerzőhöz hasonlóan – gyengébb szerződési pozícióban vannak. A jogátruházásra, illetve az előadóművészi teljesítmények vonatkozásában nem ad önálló szerződési szabályozást a törvény, tehát lényegében csak a felhasználási szerződésekre az alább bemutatott szabályok alkalmazhatók.

A szerző szerződésbeli fő kötelezettsége *a felhasználási engedély megadása, tehát egy felhasználáshoz hozzájáruló jognyilatkozat megtétele.* A szerződésnek nem feltétlen szükségszerű eleme a mű/műpéldány átadása, hiszen az sok esetben máshonnan is beszerezhető. Ha pedig csak a műpéldány átadására kerül sor (pl. egy festmény megvásárlása során), az nem jogosít a mű felhasználására (pl. kiállítására).

A felhasználási lehetőség biztosításának fejében a felhasználó a szerző számára díjat fizet, ez a díj a köznyelvben a felhasználási díj vagy jogdíj, royalty. E díj mértékének megállapítása a felek feladata, de eltérő megállapodás hiányában a díjnak a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. A felek döntési lehetősége kiterjed a díj fizetésének – mikor, milyen pénznemben, milyen számítási módszerrel kalkulálva – egyéb aspektusaira is. A szerződésben kikötött díj csak abban az esetben tisztán felhasználási díj, ha már létrejött mű felhasználására vonatkozik, más esetekben a megbízási, a vállalkozási és egyéb díjak is részét alkothatják, esetleg előállítási költségek is felszámításra kerülhetnek. (Ezeknek esetleg eltérő adóvonzatai is lehetnek.)

A felhasználónak viszont a felhasználási szerződés alapján nincsen felhasználási kötelezettsége. Ezt külön ki lehet kötni a szerződésben, de ennek hiányában a felhasználó a felhasználásra engedélyt kap, azonban azt saját döntése szerint valósítja meg vagy nem valósítja meg. A jogdíj az engedély fejében, tehát bármely felhasználói döntés esetén jár a szerzőnek.

A szerződési szabadság elve a felhasználási szerződések körében is érvényesül. A felhasználási szerződés tartalmában tehát elsősorban a felek megállapodása az irányadó. Ahol nincs a szerződő feleknek kifejezett akarata, ott az szjt. szabályai alkalmazandók, ilyenek hiányában a Ptk. pótolhatja a felek megállapodását. Egyes kivételes esetekben azonban a felek nem térhetnek el a törvényi előírásoktól. Ezek a szabályok általában a szerzőt mint gyengébb tárgyalási pozícióban lévő felet kívánják védeni.

A szerző javát szolgálja az a szabály is, miszerint ha a szerződés tartalma többféleképpen is értelmezhető, a szerző számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni.

A felhasználási szerződés biztosíthat kizárólagos felhasználási jogot a felhasználónak. Ilyen esetben a szerző azt vállalja, hogy másnak már nem ad engedélyt az adott felhasználásra és maga sem használhatja fel azon a módon a művet. Ehhez azonban kifejezetten ilyen tartalmú szerződési kikötés szükséges. Tehát, ha a szerződésben nem rendelkeznek a kizárólagosságról, akkor a felhasználási engedély nem kizárólagos. A kizárólagosság az egyes vagyoni jogok, felhasználási módok tekintetében értendő, tehát akkor is kizárólagosságról beszélünk, ha a szerző egy könyvkiadónak többszörözésre ad kizárólag engedélyt, egy filmproducernek pedig megfilmesítésre (átdolgozásra).

A) A felhasználási szerződés ajánlott tartalma

A felhasználási engedélyt akár földrajzi (például Európa), akár időbeli (például öt év) kiterjedés, akár felhasználási mód (például többszörözés) vagy mérték (például ötezer példány) tekintetében is meg lehet határozni. Ha ezt a felek esetleg elfelejtik, vagy szándékosan nem rendelkeznek róla a szerződésben, az szjt. meghatározza, hogy miként kell érteni a felhasználási engedély terjedelmét.

Ha a földrajzi hatályról nem rendelkeznek a felek, az Magyarország területére terjed ki. Amennyiben az időtartamát nem határozzák meg, akkor a műhöz hasonló művek felhasználására kötött szerződésekben szokás szerint kikötött időtartamhoz igazodik az időbeli hatály. Például az irodalmi művek esetében 5 év a tipikus szerződési időtartam. Ez rendszerint korlátozott és nem a teljes védelmi időre kiterjedő engedélyt jelent. Ha pedig a felhasználási módról és a mértékről nem határoznak, akkor az engedély a szerződés céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges felhasználási módra és mértékre korlátozódik. Így például egy könyvkiadónak adott engedély felhasználási mód megjelölése nélkül a többszörözésre és a terjesztésre fog kiterjedni, de kifejezett rendelkezés nélkül nem fogja magában foglalni a regény megfilmesítésének jogát.

A felhasználás ingyenességéről a szerződésben kifejezetten rendelkezni kell. Ha a felhasználás díjáról – vagy az ingyenességről – való rendelkezés elmarad, szük-

ség esetén a bíróság a piaci körülmények figyelembevételével állapítja meg a díj mértékét. Ilyen esetben irányadó lehet például a közös jogkezelő szervezetek díj-szabása, a jog hasznosítása nyomán létrejött termék piaci ára, az érintett műtípus, a kizárólagos és egyszerű engedélyek díjának arányára kialakult gyakorlat, illetve egyéb szokások.

A speciális szerződésértelmezési elvek között külön csoportot alkotnak azok, amelyek azokat a felhasználási módokat határozzák meg, amelyekről kifejezetten rendelkezni kell a megállapodásban. Ezek a korábban említett alapelvekhez képest speciálisak, vagyis elsőbbséget élveznek azokkal szemben az értelmezés során. *Ilyen elv az, hogy a) a felhasználási engedély csak kifejezett kikötés esetén terjed ki a mű átdolgozására, b) a mű többszörözésére adott engedély csak kifejezett kikötés esetén ad a felhasználónak jogot arra, hogy a művet kép- vagy hangfelvételen rögzítse, illetve hogy azt számítógéppel vagy elektronikus adathordozóra másolja, c) a mű terjesztésére adott engedély csak kifejezett kikötés esetén ad a felhasználónak jogot arra, hogy a műpéldányokat forgalomba hozatal céljából behozza az országba, illetve hogy d) a mű többszörözésére adott engedély – kétség esetén – kiterjed a többszörözött műpéldányok terjesztésére is, ám nem vonatkozik ezen műpéldányoknak az országba forgalomba hozatal céljából történő behozatalára, vagyis erről szintén kifejezetten rendelkezni kell.*

Abban az esetben, ha a felek a szerződéskötés időpontjában nem tudták megbecsülni a várható sikert, és így a felhasználási jog sokkal nagyobb értékű, mint amennyi jogdíjat a szerződéskötéskor a szerző kapott, *a polgári jog általános szabályai szerint a bíróság módosíthatja a felhasználási szerződést. A szerzőnek a felhasználás eredményéből való arányos részesedéshez fűződő lényeges jogos érdekét ugyanis az is sérti, ha a mű felhasználása iránti igénynek a szerződéskötést követően bekövetkezett jelentős növekedése miatt feltűnően naggyá válik a felek szolgáltatásai közötti értékkülönbség.* Ez a törvény ún. bestseller-klauszulája.

B) A felhasználási szerződéssel kapcsolatos tilalmak

Előfordul, hogy a szerző a kizárólagos felhasználási engedélyt tartalmazó szerződés megkötése előtt már kötött mással nem kizárólagos felhasználási szerződéssel. Ilyen esetben a korábbi szerződés fennmarad (vagyis e tekintetben korlátozott lesz a később kötendő szerződés kizárólagossága), kivéve, ha a szerző és a felhasználásra nem kizárólagos jogot szerző felhasználó közötti szerződés eltérően rendelkezik. Tehát a korábban kötött szerződésben kell rendelkezni arról, hogy esetleg egy későbbi szerződés megszünteti-e azt.

A felhasználási szerződésben kapott jog, felhasználási engedély nem engedhető át másnak, csak akkor, ha ehhez a szerző kifejezett hozzájárulást adott. Ez megakadályozza, hogy a mű felhasználását olyan személy végezze, akinek ezt a szerző nem kívánna lehetővé tenni. Ha a felhasználó megszegi a továbbengedélyezésre vonatkozó megállapodást – ennek hiányában a törvényi rendelkezést –, a felhasználó és az a személy, aki tőle szerzi a felhasználási jogot, egyetemlegesen felelősek

a felhasználási szerződés teljesítéséért, illetve az annak megszegéséből fakadó következményekért.

A még meg nem alkotott művekre előre köthető szerződések veszélyeit igyekeznek limitálni az *életműszerződések tilalma*, amely szerint semmis a felhasználási szerződésnek az a kikötése, amellyel a szerző meghatározatlan számú jövőbeli művének felhasználására ad engedélyt. Ez nem azt jelenti, hogy ne lehetne a jövőben létrehozandó művekre szerződést kötni és azt sem, hogy ne lehetne több mű létrehozatalára kötelezettséget vállalni egy felhasználási szerződésben, csak meg kell határozni a számukat. Abban az esetben, ha a művek számán kívül csak azok fajtáját és a jellegét határozzák meg a szerződésben (pl. történelmi regény), de ennél közelebről nem definiálják a műveket (pl. melyik korszak, milyen történet, milyen terjedelem), a szerződés megkötésétől számított öt év elteltével és azt követően újabb öt-öt év elteltével bármelyik fél – akár a szerző, akár a felhasználó – hat hónapra felmondhatja azt. E felmondási jogról nem lehet lemondani a szerződésben.

Az első szerzői jogi törvény óta töretlen a magyar jogban az a gyakorlat, amely szerint *semmis az a szerződési kikötés, amellyel a szerző a szerződés megkötésekor ismeretlen felhasználási módra ad engedélyt*. A szabály a gyakorlatban inkább úgy érvényesül, hogy a szerződéskötés idején ismeretlen felhasználási mód tekintetében nem lehet úgy értelmezni a szerződést, hogy arra is kiterjedt volna a szerző által adott engedély. Így például az 1930-as években kötött szerződés nem terjedhetett ki a lehívásra hozzáférhetővé tételre, így ezek a jogok a szerzőnél vannak. Ugyanakkor a felhasználásnak a szerződés megkötését követően kialakuló módszere nem tekinthető a szerződés megkötésekor még ismeretlen felhasználási módnak pusztán azért, mert a korábban is ismert felhasználási mód megvalósítását hatékonyabban, kedvezőbb feltételekkel vagy jobb minőségben teszi lehetővé. Ezt a szabályt meglehetősen tágan kell érteni: a korábban adott sugárzási engedély kiterjedhet a digitális jeltovábbításra is, ha az egyébként megfelel a sugárzás kritériumainak, vagy a filinterjesztési szerződés kiterjed a videón történő terjesztésre is.

C) A szerződéses viszony vége

A felhasználási szerződés megszűnésére vonatkozóan a szerződések megszűnésére vonatkozó általános szabályok irányadók. *Ha lejárt a szerződésben megállapított idő (pl. a felhasználó öt évig terjeszthette a könyv példányait), illetve ha bekövetkeztek a szerződésben meghatározott körülmények (pl. sugározták a filmet és az ismételt sugárzásra is sor került).*

Sajátos megszűnési oka a felhasználási szerződéseknek a védelmi idő eltelte. Ha lejárt a védelem, a mű közkincsbe tartozik, és a továbbiakban nincs szükség engedélyre a felhasználásához. Ilyen módon pedig már nem kell teljesíteni a korábban kötött szerződésben foglalt feltételeket sem a jogszerű felhasználáshoz.

Az szjt.-beli speciális felmondási okok a kizárólagos felhasználási engedélyt szerző felhasználóval kapcsolatban gyakorolhatók. Az ilyen engedélyekben a szerző komoly korlátozást vállal arra vonatkozóan, hogy más úton aknázza ki a művében

rejlő sikert. Emiatt különösen fontos, hogy a felhasználó fel is használja a művet, illetve hogy ezt úgy tegye, ahogy arról megállapodtak, vagy egyébként a szerződés szelleméből következik. Ha tehát a) a felhasználó nem kezdi meg a mű felhasználását a szerződésben meghatározott vagy – ennek hiányában – az adott helyzetben általában elvárható időn belül; vagy b) a felhasználó a szerződéssel megszerzett jogait nyilvánvalóan a szerződés céljának megvalósítására alkalmatlan módon vagy nem rendeltetésszerűen gyakorolja, a szerző felmondhatja a szerződést.

Még erősebben kötelezi el magát a szerző akkor, amikor kizárólagos engedéllyel hosszú távra ad a felhasználónak engedélyt a felhasználáshoz. Ez egyes műtípusok felhasználása esetében jellemzően így van (például könyvek kiadása), mások esetében ritkábban fordul elő (például filmek sugárzása). A hosszú távra kötött szerződések esetében a felhasználó számára is hosszabb idő kell, hogy rendelkezésre álljon a mű felhasználásához, így a felmondási jog gyakorlása sem lenne észszerű rövid idővel a szerződés megkötését követően. Emiatt ha a kizárólagos felhasználási szerződést határozatlan vagy öt évnél hosszabb időtartamra kötötték, a szerző az előbb említett okokból fakadó felmondási jogát csak a szerződés megkötésétől számított két év eltelte után gyakorolhatja.

A felmondási jog gyakorlásának általános szabálya, hogy a szerző csak azt követően gyakorolhatja, hogy a teljesítésre a felhasználónak megfelelő határidőt szabott és az eredménytelenül telt el.

A felmondási jogról előzetesen nem lehet lemondani, de ez az utólagos lemondást nem zárja ki. A jog gyakorlása azonban kizárható legfeljebb öt éves időtartamra. Ha két évnél hosszabb időre zárták ki a felmondási jog gyakorlását, akkor természetesen a korábban említett kétéves határidő nem alkalmazandó.

A felhasználással kapcsolatos problémák természetesen nemcsak felmondással szüntethetők meg: ha a szerző nem kívánja megszakítani a felhasználóval fennálló jogviszonyát, lehetősége van arra is, hogy a fenti okok fennállása esetén megszüntesse az engedély kizárólagosságát, vagyis a szerződésben adott engedélyt egyszerű felhasználási engedéllyé alakítsa át. Ez természetesen a továbbiakban nem indokolja a kizárólagosságért kapott díj megfizetését sem, vagyis ilyenkor arányosan csökkenteni indokolt a díjat.

D) Írásbeliségi követelmények

A felhasználási szerződés érvényességének alakisági feltétele az írásbeliség, amely teljesíthető elektronikus úton is, feltéve, hogy az megfelel az elektronikus írásbeliség kritériumainak. Egyértelmű, hogy ezen szigorú alakisági kritérium elsősorban a szerzőt védi, ugyanakkor figyelemmel van arra is, hogy a felhasználási szerződések rendszerint hosszabb időre rendezik a felek jogviszonyát, ilyen esetben pedig célszerű a későbbi bizonyítás megkönnyítése érdekében is írásban kötni a szerződést.

Létezik néhány kivétel az írásbeliség követelménye alól. Nem kell írásba foglalni a napilapban vagy folyóiratban történő közzétételre kötött szerződést. Ez a szabály függetlenül alkalmazandó attól, hogy online vagy offline sajtóorgánumról van szó, ugyanakkor bizonyos egyéb kötelezettségek indokoltá tehetik az írásbeliséget.

Írásba foglaltnak kell tekinteni a szerződést, ha egyébként nem felel meg az írásbeliség fent említett kritériumainak, de lehívásra történő nyilvánosságához közvetítés történik, a felhasználási cselekményt maga a szerző végzi és az engedély elektronikus úton kötött és rögzített szerződésbe van foglalva.

E) Alternatív jogosítási módok

A felhasználási szerződések, az általános szerződési feltételek újabb alakzatai angol megnevezésük szerint a General Public Licence, a Creative Commons Licence és az European Public Licence. Ezeknek az USA-ból származó általános szerződési feltételrendszereknek a közös jellemzője, hogy a művek online környezetben való felhasználását kívánják segíteni, és a szerzői jog általános üzleti modelljétől olyan szempontból eltérő üzleti modelleket segítenek, amelyek önmagában a műveknek a felhasználókhoz való eljuttatásából a szerző számára nem biztosítanak bevételt. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy ezek csak nonprofit célokat szolgálhatnának, de a szerző és a felhasználó között nem az engedély fejében történik az ellenszolgáltatás fizetése. Ezek a megoldások több élethelyzetben jelenthetnek működőképes modellt: olyan fiatal szerzők esetében is sikerrel alkalmazhatók, akiknek a pályájuk kezdetén még fontosabb az ismertség elérése, a közönség szeme előtt maradás, mint a bevétel. Bár ezek a szerződésmodellek igen népszerűek, ugyanakkor kiegészítő jelleggel vannak jelen a szerzői jogi forgalomban.

Az engedélyezés sajátos esetei között meg kell még említeni az ún. árva művek felhasználásának engedélyezését. Ha az érintett felhasználás nincs közös jogkezelésben, és nem tartozik szabad felhasználás alá, akkor közvetlenül a jogosulttól kell erre egyedi engedélyt kérni. Viszont ha nem tudjuk, ki az, vagy nem lehet tudni, hol tartózkodik, a közvetlen engedélykérés ellehetetlenül, így a mű nem lenne jogszerűen felhasználható. Az olyan műveket, amelyekről nem tudjuk, ki a jogosultja, vagy hol tartózkodik a jogosultja, nevezzük árva műveknek.

A szerző helyébe ezekben az esetekben ideiglenesen az állam, pontosabban annak erre felhatalmazott szerve, az SZTNH lép be. Az SZTNH közigazgatási eljárásban ad engedélyt a felhasználónak akkor, ha az igazolja, hogy a szerző vagy más jogosult keresése érdekében úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható és a keresése nem járt eredménnyel. A megadott engedély „egyszerű”, vagyis nem kizárólagos, mindig meghatározott felhasználási módra vonatkozik, nem terjedhet ki a mű átdolgozására és időbeli hatálya legfeljebb öt év lehet. Így az adott mű tekintetében van lehetőség akár arra is, hogy többen párhuzamosan szerezzenek rá felhasználási engedélyt. Az engedély megadása közigazgatási szolgáltatási díj fejében történik, amelyet az SZTNH eljárásáért kell fizetni. Emellett kell felhasználási díjat is fizetni, amelyet a kereskedelmi célú felhasználóknak az SZTNH letéti számlájára kell befizetniük, a nem kereskedelmi célú felhasználók számára pedig csak megállapítja a hatóság az összeget, de azt nem kell megfizetniük. Abban az esetben, ha a szerző az engedély hatálya alatt, vagy azt követően öt éven belül elérhetővé válik, a díjat át kell utalni a számára, illetve a nem kereskedelmi célú felhasználónak meg kell fizetnie a javára. Az SZTNH letéti számláján „bennragadó”

díjakat a Nemzeti Kulturális Alap (a továbbiakban: NKA) számára kell átutalni, ha a mű egyéb felhasználásaival kapcsolatban nincs bejegyezve működő közös jogkezelő szervezet. Ha van, akkor a pénzt az öt év elteltét követően a közös jogkezelő részére kell átutalni.

3. Közös jogkezelés

- **A közös jogkezelő szervezetek olyan egyesületek, amelyek a megbízóik, illetve tagjaik képviseletében gyakorolják bizonyos vagyoni jogaik engedélyezését.**
- **A közös jogkezelési tevékenység kötelezően magába foglalja a jogdíjak és a felhasználás egyéb feltételeinek megállapítását; a jogdíjak beszedését és felosztását vagy a felosztás céljára más jogkezelőnek való átadását; a művek, a teljesítmények felhasználásának figyelemmel kísérését, valamint szükség esetén a jogsértések elleni fellépést.**
- **A zeneszerzők és a szövegírók tekintetében az Artisjus, az előadóművészek tekintetében az EJI gyakorolja közös jogkezelő szervezetként a törvény által átszálló vagy a jogosultak által önként átadott vagyoni jogaikat.**

A) A jogkezelő működésével kapcsolatos kérdések kezelése

Igen gyakori az a helyzet, hogy a szerző vagy az előadó nem tudja a műve, teljesítménye felhasználását engedélyezni. Előfordulhat ez akkor is, ha *a felhasználó a műveket, teljesítményeket tömegesen használja fel (pl. a televízióban vagy a rádióban), vagy akkor, ha az alkotó földrajzi vagy más akadályok miatt nem tud közvetlenül kapcsolatba kerülni a felhasználóval.* Ezekben az esetekben a felhasználó nem mentesül az alól a kötelezettség alól, hogy engedélyt kérjen a mű, a teljesítmény felhasználásához, de ezt könnyített módon teheti meg. Ezekben az esetekben lehetőség van arra, hogy a felhasználási engedélyt ne közvetlenül az alkotótól, hanem az őt képviselő szervezettől, a közös jogkezelő szervezettől szerezze meg.

Már nem csak akkor lehet jogkezelésről beszélni, ha *a felhasználás jellege vagy körülményei miatt a jogosult által egyedileg nem gyakorolható, hanem bármilyen más helyzetben is, amikor egy szervezet több szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogosult javára a jogosultak közös érdekében és a jogosultak döntése alapján szerzői vagy kapcsolódó jog körébe eső vagyoni jogot gyakorol.* Ezekben az esetekben a jogkezelő szervezet a jogosult oldalán közvetítőként vesz részt az engedélyezési folyamatban: tőle kell az engedélyt megszerezni és az ő részére kell a jogdíjat is megfizetni.

A közös jogkezelés során a jogkezelő szervezet közös jogkezelési tevékenységeket végez. Eszerint *a) megállapítja a jogdíjakat és a felhasználás egyéb feltételeit, b) beszedi és felosztja vagy felosztás céljára más jogkezelőnek átadja a jogdíjakat, c) figyelemmel kíséri a művek, a teljesítmények felhasználását és d) – amennyiben erre szükség van – fellép a jogok megsértése ellen.* Előfordulhat, hogy végez kiegészítő tevékenységeket is, ezek körét azonban szűkre szabja az a tény, hogy egyesület-

ként működik, vagyis a tevékenysége nem irányulhat elsősorban nyereségszerzésre, közös jogkezelési alaptevékenysége pedig kötelezően nonprofit.

A közös jogkezelés során a szervezet elkülönül az egyes jogosultaktól, és tevékenysége során az egyszerű ügynöki feladatokat jóval meghaladó kulturális, szociális funkciókat is ellát a jogosultak jogdíjának terhére, ezért az erre való tekintettel nem végezhet bárki ilyen tevékenységet. A közös jogkezelő szervezetek nyilvánvántartását az SZTNH végzi. A nyilvánvántartás közhiteles, elektronikus úton is bárki hozzáférhet. A nyilvánvántartásba való felvételnek formai és tartalmi feltételei vannak. Formai feltétel, hogy a szervezet előzetesen egyesületként bírósági bejegyzést nyerjen, továbbá hogy a megfelelő nyilatkozatokat a szervezet benyújtsa. A nyilvánvántartás azt is tartalmazza, hogy a közös jogkezelő szervezet konkrétan mely vagyoni jogokkal kapcsolatosan milyen tevékenységet végez. A nyilvánvántartásban megtekinthető a közös jogkezelő szervezetek alapszabálya, szervezeti és működési szabályzata, tagsági és felosztási szabályzata, éves beszámolója és díjszabásai.

Ugyan a világszerte bevett gyakorlat – ritka és speciális kivételektől eltekintve – az, hogy egy jogosulti csoport ugyanazon joga tekintetében egy jogkezelő szervezet működik egy országban, a magyar jog megteremti annak a lehetőségét is, hogy több jogkezelő szervezet alakuljon ugyanazon jogosulti csoport ugyanazon joga tekintetében. Mivel azonban jelenleg úgy tűnik, a hatékonyságot az szolgálja leginkább, ha csak egy jogkezelő szervezet működik, ezért egy második szervezet nyilvánvántartásba vételére akkor kerülhet sor, ha a jogszabályi feltételeket mindegyik ilyen szervezet teljesíti, és a több szervezet nyilvánvántartásba vétele a közös jogkezelés működőképességét és hatékonyságát – sem a jogosultak, sem a felhasználók, illetve a díjfizetők oldalán – nem veszélyezteti.

A közös jogkezelés egyik alapelve az ún. *kiterjesztett közös jogkezelés*, amely azt jelenti, hogy az adott jogosulti csoport adott joga tekintetében nyilvánvántartásba vett jogkezelő szervezet nemcsak az egyesület tagjait vagy a jogkezelésre megbízást adó jogosultakat képviselve ad engedélyt a felhasználásra, hanem minden, az adott jogosulti csoportba tartozó alkotó azonos joga tekintetében. Egyes, a törvényben meghatározott esetekben kizárólag kiterjesztett közös jogkezelés útján lehet gyakorolni az adott jogokat. Ez a garanciája annak, hogy a felhasználó a teljes világregpertoár felhasználási jogát megszerezheti a jogkezelő szervezettől. Vagyis a felhasználónak nem kell keresnie azokat a jogosultakat sem, akik nem tagjai vagy megbízói a jogkezelő szervezetnek, és nem kell attól sem félnie, hogy esetleg jogsértés miatt valaki igényel lép fel ellene. Abban az esetben, ha a jövőben több jogkezelő is nyilvánvántartásba vételre kerülne ugyanarra a területre, a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről szóló 2016. évi XCIII. törvény (kjt.) úgy rendelkezik, hogy ezeknek a szervezeteknek meg kell állapodnia arról, hogy melyik fog közülük engedélyt adni azon jogosultak tekintetében, akik egyikükhöz sem tartoznak tagként. Ha nem sikerül megállapodniuk, akkor pedig az SZTNH jelöli ki az erre jogosult szervezetet.

Ma már létrehozhatók olyan közös jogkezelő szervezetek is, amelyek nem végeznek kiterjesztett jogkezelést, hanem csak a saját tagjaik javára látnak el engedélyezési tevékenységet. Ezen szervezetek működéséhez kevesebb garancia kapcsolódik,

köszönhetően annak, hogy nem képviselnek olyan személyeket, akikkel nem állnak tagsági vagy megbízási jogviszonyban.

Lehetőség van továbbá független jogkezelő szervezet alapítására is, amelyek nem a jogosultak ellenőrzése alatt állnak és kifejezetten nyereségszerzési céllal működnek. Bármely vagyoni jog gyakorlására alakulhatnak, csak a kilépést nem engedő, kötelező közös jogkezelésbe tartozó jogok tekintetében nem működhetnek. A törvény transzparenciaszabályait rájuk is alkalmazni kell és tevékenységük csak bejelentést követően kezdhető meg, díjszabást kell kiadniuk.

A kézirat lezárásának időpontjában a nyilvántartásban szereplő közös jogkezelő szervezetek a következők:

- irodalmi, illetve zeneművek tekintetében az Artisjus;
- előadóművészi teljesítmények tekintetében az Előadóművészi Jogvédő Iroda Egyesület (EJI);
- hangfelvételek tekintetében a Magyar Hangfelvétel-kiadók Szövetsége Közös Jogkezelő Egyesület (MAHASZ);
- vizuális alkotóművészeti alkotások tekintetében a Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület (HUNGART);
- filmalkotások és film-előállítói teljesítmények tekintetében a Filmszerzők és Előállítók Szerzői Jogvédő Egyesülete (FILMJUS);
- szerzői művek fénymásolással vagy más hasonló módon (reprográfiával) történő magáncélú másolása tekintettel a szerzőket, valamint a művek kiadót megillető jogdíjigények tekintetében a Magyar Reprográfiai Szövetség;
- irodalmi és szakirodalmi szerzőket és könyvkiadókat az irodalmi és szakirodalmi művek fénymásolással vagy más hasonló módon (reprográfiával) történő magáncélú másolására tekintettel a fennálló jogdíjigények tekintetében a Magyar Szak- és Szépirodalmi Szerzők és Kiadók Reprográfiai Egyesülete (MASZRE);
- időszaki lapok kiadót fénymásolással vagy más hasonló módon, papíron vagy más hasonló hordozón (reprográfiával) történő többszörözés alapján a magáncélú másolásra tekintettel fennálló díjigény tekintetében a Reppress Magyar Lapkiadók Reprográfiai Egyesülete;
- nyilvános haszonkölcsönzést végző könyvtárakban a haszonkölcsönzés után járó díjazás érvényesítése tekintetében a Magyar Irodalmi Szerzői Jogvédő és Jogkezelő Egyesület (MISZJE).

A közös jogkezelési tevékenység felett az SZTNH gyakorol felügyeletet a hatósági ellenőrzés szabályai szerint, illetve szükség szerint.

B) A közös jogkezelőhöz való csatlakozás és a közös jogkezelőtől való elválás módjai

A közös jogkezelő szervezethez való csatlakozásnak több módja van. Ha a jogosult egyszerűen csak szeretné megkapni a neki járó jogdíjat, de a közös jogkezelő szervezetben mint egyesületben nem kíván taggá válni, akkor *elegendő képviselési megbízást adnia az érintett közös jogkezelő szervezet számára*: ez tehát annak a praktikus feltétele, hogy hozzájusson az őt megillető díjakhoz. (Ez nem szükséges azonban ahhoz, hogy a közös jogkezelő szervezet az ő nevében eljárhasson akkor, ha neki

kiterjesztett közös jogkezelésre vonatkozó felhatalmazása van. Ekkor is beszédre kerül az adott jogosult nevében a jogdíj, ha pedig ő nem jelentkezik érte és a jogkezelő szervezet sem találja meg, akkor az a díj az adott jogosult számára elveszik, és azt a közös jogkezelő szervezet a jogi előírásoknak megfelelően kimutatja és kezeli.)

A közös jogkezelő szervezethez mint egyesülethez való csatlakozás az elköteleződés magasabb fokát jelenti, de jogokkal is jár: a közös jogkezelő szervezet döntéshozatali folyamataiban való részvétel lehetősége (pl. a választás és a tisztségviselés, majd annak keretében a döntéshozatalban való részvétel: díjszabásról, felosztási szabályzatról, vezetőségről való döntések) csak az egyesületi tagokat illetik meg. Az egyesületi taggá váláshoz a legtöbb közös jogkezelő szervezet azt a feltételt kapcsolja, hogy a leendő tagnak releváns mértékű felhasználásból fakadó jogdíjjal kell rendelkeznie.

A közös jogkezelés bizonyos esetekben kényszerűség: az adott jog egyszerűen nem lenne egyedileg gyakorolható. Ezekben az esetekben nincs lehetőség arra, hogy a szerző maga jogosítsa a felhasználást: ilyen a magáncélú többszörözés vagy a vezetékés továbbközvetítés esetei. Ilyenkor mindenképp a közös jogkezelő szervezet adja a felhasználási engedélyt a felhasználónak, ezek az ún. kötelező közös jogkezelés esetei.

A közös jogkezelés egyes esetekben viszont inkább célszerűség, mint szükség-szerűség. Emiatt azokban az esetekben, amikor gyakorlatilag nem kizárt az egyéni joggyakorlás, van lehetőség arra, hogy a jogosult jelezze a jogkezelő szervezet felé, hogy nem szeretné, ha a továbbiakban a jogkezelő szervezet engedélyezné a műve felhasználását, ezt a vonatkozó jogszabály tiltakozási jognak nevezi, és gyakorlását szigorú határidők között teszi lehetővé.

C) Díjak megállapítása, beszédese, kifizetése

A közös jogkezelés egyik legfontosabb eszköze a díjszabás, amelyben a jogkezelő szervezet a felhasználásokért fizetendő díjat és a felhasználás egyéb feltételeit állapítja meg. Arra nincs mód, hogy a közös jogkezelésben gyakorolt jog jogosultja maga „felmentést adjon” a felhasználónak a díjfizetés alól. *A díjszabást a jelentős felhasználókkal és a felhasználók érdek-képviseleti szervezeteivel való konzultációt követően az SZTNH javaslatára az igazságügyért felelős miniszter hagyja jóvá, és azt követően alkalmazható, hogy közzétegyék a Hivatalos Értesítőben.*

A díjszabás megállapítása és alkalmazása során az érintett felhasználókkal szemben a jogkezelő szervezetnek az egyenlő bánásmód követelményét szem előtt tartva kell eljárnia, vagyis nem különböztetheti meg őket indokolatlanul. További fontos követelmény a díjszabással kapcsolatban, hogy annak figyelembe kell vennie az érintett felhasználás összes lényeges körülményét.

A díjszabással kapcsolatban jogorvoslatot alapvetően két úton lehet kérni. Mivel a jóváhagyás közigazgatási határozatban történik, így a határozat ellen közigazgatási pert lehet indítani. A díjszabás azonban általános szerződési feltétel is, így a tartalma polgári perben egyedi felhasználással, jogdíjfizetéssel kapcsolatos jogvi-

tában vitatható. A díjszabás a Hivatalos Értesítőben való közzétételtől alkalmazandó, de hozzáférhető a hivatal honlapján és a szervezetek honlapjain is.

Ha a megelőző díjszabás hatályát követően esetleg nincs új jóváhagyott díjszabás – például az adott évre vonatkozó díjszabás jóváhagyási eljárása valamely okból nem fejeződött be, a díjszabást még nem tették közzé, vagy a díjszabást jóváhagyó határozatot a bírósági felülvizsgálat keretében hatályon kívül helyezi a bíróság –, úgy az előző időszakra vonatkozó díjszabás hatálya fennmarad, azaz a korábban nyilvánosságra hozott díjszabást a közös jogkezelő szervezet továbbra is alkalmazhatja.

A közös jogkezelés során beszedett jogdíjakkal a jogosultak közötti felosztásig közös jogkezelő szervezetek rendelkeznek. Ez azt jelenti, hogy addig a jogosultak nem tudnak rendelkezni a jogdíjukról, amíg az számukra kifejezetten felosztásra nem kerül. A felosztás rendjét minden jogkezelő szervezetnél a felosztási szabályzat állapítja meg, amelyet maguk a tagok fogadnak el. A felosztási szabályzat értelem szerű alapelve, hogy a jogosultak a műveik felhasználása arányában részesedjenek a befolyt jogdíjakból.

A közös jogkezelő szervezet abban az esetben, ha nem fizeti meg a felhasználó a jogdíjat, rendszerint fizetési meghagyásos eljárás útján vagy polgári peres eljárásban érvényesíti. Abban az esetben pedig, ha bűncselekmény történik az általa képviselt jogok tekintetében, a büntető eljárásban a jogkezelő szervezet minősül sértettnek, hiszen a jogokat a saját nevében gyakorolja.

4. Jogsértés esetén igénybe vehető lehetőségek

- **Amennyiben szerzői, illetve kapcsolódó jogi jogsértés történik, a jogosultak előtt számos jogérvényesítési út nyílik meg.**
- **Jogsértés, ha a jogosult engedélye nélkül, vagy az engedélyén túlterjeszkedve használták fel műveit, teljesítményeit, illetve ha a jogosult személyhez fűződő jogait sértették meg.**
- **A permegelőző lehetőségek mellett a jogosultak a polgári jog és a büntetőjog jogérvényesítési eszköztárát is igénybe vehetik.**

Szerzői, illetve kapcsolódó jogi jogsértés az, ha valaki nem tartotta be a korábban ismertetett szabályokat és a szerző, az előadó engedélye nélkül vagy engedélyével ugyan, de az engedély kereteit túllépve használta fel a szerzői jog által védett művet, teljesítményt. Ugyanígy szerzői jogsértést követ el az, aki a szerző, az előadó személyhez fűződő jogait sérti meg.

A szerzői jogi igények érvényesítése mindazonáltal csak a súlyosabb esetekben jut el a bíróság elé. Ha a felek között vita keletkezik arról, hogy jogsértés történt-e, a pert megelőzően is több lehetőség nyílik számukra, hogy tisztázzák a vitájukat, amely a hosszadalmas bírósági eljárás elmaradásával is járhat.

A) Permegelőző lehetőségek

a) A Szerzői Jogi Szakértő Testület működése

A pert megelőző vitarendezési szakaszban fontos szerepe lehet a Szerzői Jogi Szakértő Testületnek. A testülettől szerzői jogi jogvitás ügyben felmerülő szakkérdésekben a bíróságok és más hatóságok kérhetnek szakvéleményt, illetve a felhasználási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésekben felkérésre peren kívül is adhat szakvéleményt, így lényegében bárki fordulhat hozzá szakvéleményért. A testület általában háromtagú tanácsban tanácsulésen alakítja ki a szakvéleményt. Különösen indokolt esetben, ha az ügy súlya vagy egyéb körülmény ezt indokolja, az eljárás lefolytatható öttagú tanácsban is, illetve ha az ügy egyszerűen megítélhető, a testület egyes szakértői eljárásban is kiadhatja a szakvéleményt. Ha olyan speciális szakértelem is szükséges az ügy eldöntéséhez, amely a testület tagjainak nem áll rendelkezésére, tanácskozási joggal külső szakértő is felkérhető. A testület szakvéleményei közül a legfontosabbak közzétételre kerülnek az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemlében, illetve valamennyi nyilvános szakvélemény hozzáférhető az SZTNH honlapján.

b) Az értesítési és eltávolítási eljárás

A polgári jogi jogérvényesítés időigényes, hónapokban vagy akár években mérhető időtartamú, amely az internetes környezetben elkövetett jogsértések esetében számos esetben nem lehet elég hatékony. Régóta ismert a magyar jogban az úgynevezett értesítési és eltávolítási eljárás, amelynek általános jellemzője, hogy a jogsértőnek állított, szerzői jogi védelem alatt álló tartalom gyors – órák alatt megvalósuló – eltávolítására nyújt lehetőséget az internetről. Utalni kell itt arra, hogy értesítési és eltávolítási eljárást számos külföldi online szolgáltató is alkalmaz Magyarország területén hozzáférhető tartalmak tekintetében (ld. Google).

A közvetítő szolgáltató (az internetszolgáltató, a tárhelyszolgáltató, a keresőmotor-szolgáltató és a gyorsító tárolást végző szolgáltató) felel a rajta keresztül tartalomért, kivéve ha eleget tesz azoknak a követelményeknek, amelyeket az egyes szolgáltatótípusokkal kapcsolatban maga az elektronikus kereskedelmi szabályozás rögzít és amelyeket a szolgáltató tevékenységéhez igazodó általános felrőhatósági rendszernek lehet tekinteni. Szerzői jogi jogsértések esetén a mentesülésnek azonban további feltétele, hogy a szolgáltató részt vegyen az értesítési eltávolítási eljárásban, de csak abban az esetben, ha erre a jogosult felhívta.

Az értesítést a jogosult megfelelő formájú dokumentumban küldi meg a szolgáltatónak, amelynek a jogsértéssel és a jogosulttal kapcsolatos valamennyi releváns információt tartalmaznia kell. A szolgáltató az átvételtől számított 12 órán belül gondoskodik arról, hogy a tartalom a továbbiakban ne legyen hozzáférhető és erről 3 munkanapon belül értesíti azt is, aki a tartalmat hozzáférhetővé tette. Ezt csak akkor tagadhatja meg, ha korábban már történt eltávolítás jogosulti kérésre, kivéve, ha az újabb eltávolítást bíróság vagy hatóság rendeli el. Az, aki a tartalmat hozzáférhetővé tette, kifogással élhet, még hozzá 8 napon belül, szintén a releváns információk megadásával. Ha a kifogás megfelel a törvényi feltételeknek, a szolgáltató

ismét hozzáférhetővé teszi a tartalmat és értesíti a jogosultat. Ha nem felel meg, akkor az eltávolítást fenn kell tartani. Ezt követően a jogosult már csak úgy tudja ismét eltávolíttatni a tartalmat, ha 10 munkanapon belül abbahagyás és eltiltás iránti ideiglenes intézkedés iránti kérelmet is tartalmazó kereset vagy fizetési megtagadás iránti kérelem benyújtása útján érvényesíti vagy büntetőfeljelentést tesz, és a bíróság így rendelkezik.

Az értesítési és eltávolítási eljárás nagy gyakorlati előnye az eltávolítás gyorsasága, hátránya azonban az, hogy rendszerint nem teszi lehetővé az eltávolítást követő további igényérvényesítést, mivel a szolgáltató vagy nem éri el az érintett igénybe vevőt, vagy az nem kifogásolja az eltávolítást. A szolgáltató egyéb úton pedig csak a fent bemutatott feltételekkel kötelezhető a személyes adatok kiadására.

B) Igényérvényesítés a polgári bíróságon

Szerzői jogi perekben a törvényszékek járnak el első fokon, kizárólagos hatáskör alapján, kötelező jogi képviselő mellett. Másodfokon az ítélőtábla ítélkezik.

A bíróság számára a legfontosabb kérdés a jogosult személyének megállapítása. Ezt segíti az ún. *szerezőség vélelemrendszere*. Elsősorban azt kell szerzőnek tekinteni (az ellenkező bizonyításáig), akinek a nevét a művön ilyenként a szokásos módon feltüntették. Ilyen például a kotta borítója, a szobor talapzata, a film főcíme. Gyakran előfordul, hogy a művön nincs feltüntetve a szerző. Ilyenek az anonim művek, de vannak olyan műtípusok is, amelyekre ez nem jellemző (pl. szoftver). Ilyenkor az előző szabály nem segíthet, de igénybe lehet venni az SZTNH önkéntes műnyilvántartását. Az ebbe a műnyilvántartásba bevezetett művekről a hivatal közokiratot állít ki, amely szintén megdönthető. Fontos hangsúlyozni, hogy a nyilvántartásba való bevezetés nem előfeltétele a szerzői jogi védelemnek, tehát az a mű is védelem alatt áll, amely nem szerepel a nyilvántartásban (és ad absurdum olyan alkotás is bejegyzésre kerülhet, amelyről a bíróság később megállapítja, hogy nem is tekintendő szerzői műnek). A védelem fennállásának bizonyításakor azonban igen hasznos eszköz lehet a közokirat, mivel egy ilyen bemutatása a másik félre viszi át a bizonyítás terhét, azaz, hogy aki a közokiratot bemutatta, mégsem szerző. Ugyanez a joghatás fűződik ahhoz a magánokirathoz is, amelyet a közös jogkezelő szervezet a közös jogkezelés alá tartozó művekről, szomszédos jogi teljesítményekről, illetve jogosultakról fenntartott adatbázis alapján állít ki. Ilyen magánokiratot a közös jogkezelést végző szervezet a saját tagja számára a tag kérésére állíthat ki. Itt meg kell jegyezni, hogy ez a szabály nem érinti a közös jogkezelő szervezet által végzett egyéb adatbázis-vezetési tevékenység nyomán kiadott magánokiratokat. A közös jogkezelő szervezeteknél le lehet tenni, nyilvántartásba lehet venni más műveket is, mint amelyek a tevékenységi körükhöz tartoznak. Az ezekről kiadott magánokiratokhoz azonban értelemszerűen nem kapcsolódik a vélelem, ezek egyszerű okirati bizonyítékként szolgálhatnak egy eljárásban. Ugyanez a sorsa az ügyvédnél, közjegyzőnél letétbe helyezett művekről kiállított okiratoknak is. Amennyiben az előzőekben bemutatott vélelmek egyike sem áll be, az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki a művet először hozta nyilvánosságra.

A keresetlevélben meg kell határozni, hogy miben áll a jogsértés, illetve hogy a leendő felperes mely igényeket kívánja érvényesíteni. A szerzői jogi törvény maga meghatározza, hogy milyen igények érvényesíthetők a jogsértővel szemben, ezek közül a jogosult szabadon választhat, a bíróság pedig az eset összes körülményére tekintettel ítéli meg azokat. Ezek a lehetőségek a következők:

A *jogsértés megtörténtének bírósági megállapítása* a követelhető igények egyfajta „minimuma”, hiszen minden további igénynek is az az előfeltétele, hogy a bíróság állapítsa meg a jogsértés megtörténtét. Ez az igény a kevésbé jelentős jogsértések esetében annak az eszköze is lehet, hogy a jogosult csak azt mondassa ki a bírósággal, hogy ténylegesen megsértették a jogait.

Szintén tipikusan nem önmagában érvényesített igény a *jogsértőnek a jogsértés abbahagyására való kötelezése és eltiltása a további jogsértéstől*. Ennek az igénynek különösen nagy jelentősége van akkor, ha ideiglenes intézkedésként kérik, tekintettel arra, hogy az ilyen tartalmú ideiglenes intézkedés megakadályozza azt is, hogy a jogerős ítéletig folytassa tevékenységét az a személy, akiről a jogosult azt állítja, hogy sérti a jogát.

Különösen személyhez fűződő jogok megsértése esetében népszerű igény, amellyel arra lehet kötelezni a jogsértőt, hogy *nyilatkozzattal vagy más megfelelő módon adjon elégtételt* (általában egyszerűen nyilvánosan ismerje el a jogsértés tényét). Ez elsősorban személyes jellegű, morális kompenzáció, amely ugyan lehet nem nyilvános is, de jellemző formája a széles nyilvánosság előtti elégtételadás. Az elégtételadás egy különleges, újonnan bevezetett formája az, hogy a bíróság *a szerző kérelmére elrendelheti a jogsértő költségére a határozatnak a nyilvánosságra hozatalát*. Nyilvánosságra hozatalnak kell tekinteni az országos napilapban, illetve az internet útján való közzétételt, de nincsenek kizárva egyéb nyilvánosságra hozatali lehetőségek sem.

A jogosult követelheti, hogy *a jogsértő szolgáltatson adatot a jogsértéssel érintett dolgok vagy szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében részt vevőkről a jogsértő felhasználásra kialakított üzleti kapcsolatokról*. Ennek az igénynek az érvényesítésével a jogosult tehát a jogsértő révén tudomást szerezhet a „jogsértési láncról”, amely segítséget nyújthat számára jövőbeli jogsértések megelőzésében. Az adatszolgáltatási igény érvényesíthető olyan személyekkel szemben is, akik maguk nem minősülnek jogsértőnek, de a jogsértésben részt vettek. Akár úgy, hogy kereskedelmi mértékben a jogsértő árut birtokolták, vagy igénybe vettek jogsértéssel érintett szolgáltatást, akár úgy, hogy ők nyújtottak szolgáltatást, amelynek segítségével a jogsértést megvalósították, vagy közreműködtek a jogsértéssel érintett dolgok előállításában és terjesztésében, vagy jogsértéssel érintett szolgáltatások nyújtásában. Ez a kibővített adatszolgáltatási kötelezettség tehát szemben az eddigi szabályozással, segítséget nyújt a „jogsértési lánc” egyes résztvevőitől nyerhető információk révén a jogosultnak a tényleges jogsértők teljes körének a felkutatásában. A követelhető információk körébe tartoznak a jogsértéssel érintett dolgok, illetve szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében részt vevők, a jogsértéssel érintett dolgokat birtoklók, valamint a forgalmazásba bevonni kívánt vagy bevont nagy- és kiskereskedők neve és címe; a jogsértéssel érintett dolgok, illetve szolgáltatások előállított, forgalmazott, illetve igénybe vett,

valamint megrendelt mennyisége, továbbá az azokért adott, illetve kapott ellenérték. Ez azonban nem zárja ki, hogy más adatokat is követeljen a jogosult.

A *gazdagodás visszatérítésére irányuló igény* viszonylag új a szerzői jogban. Szemben a hozzá igen hasonló kártérítéssel, a gazdagodás visszatérítése megítélése során a bíróság nem foglalkozik azzal, hogy a jogsértő felróhatóan cselekedett vagy sem. Lényeges különbség továbbá a két igény között, hogy míg a kártérítésnél a károsultnak, tehát a jogosultnak a kárát kell bizonyítani, addig a gazdagodás visszatérítésénél a jogsértő oldalán felmerült haszon mértéke a bizonyítás tárgya. Ennek a haszonnak legkisebb mértéke annak a jogdíjnak az összege lesz, amelyet jogszerűen engedélyezett felhasználás esetén a jogsértőnek a felhasználásért fizetnie kellett volna. Ez a licenccdíj lesz akkor is a visszafizetendő összeg, ha a jogsértőnek a jogsértésből anyagi vesztesége származott volna. Ha azonban a jogsértő a jogsértéssel több hasznot is értett, mint a fizetendő jogdíj, akkor a jogosult a haszon teljes összegét követelheti, függetlenül attól, hogy a mű felhasználásával ő mekkora hasznot tudott volna elérni.

Kérheti még a jogosult a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását a jogsértő részéről vagy költségén, továbbá a kizárólag vagy elsősorban a jogsértéshez használt eszközök és anyagok, valamint a jogsértéssel előállott dolgok lefoglalását, meghatározott személynek történő átadását, kereskedelmi forgalomból való visszahívását, onnan való végleges kivonását, illetve megsemmisítését. A bíróság a szerző kérelmére azt is elrendelheti, hogy a lefoglalt, kereskedelmi forgalomból visszahívott, illetve onnan véglegesen kivont eszközöket, anyagokat, illetve dolgokat *fosszák meg jogsértő mivoltuktól*. A bíróság indokolt esetben a megsemmisítés helyett elrendelheti továbbá az eszközöknek és az anyagoknak a *bírósági végrehajtás szabályai szerint történő értékesítését is*; ebben az esetben a befolyó összeg felől ítéletben határoz. A jogsértéshez használt eszközök és anyagok, valamint a jogsértéssel érintett dolgok lefoglalásának ráadásul helye van akkor is, ha *azok nincsenek a jogsértő tulajdonában*, de a tulajdonos a jogsértésről tudott, vagy az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett tudnia kellett volna. A bíróság ezeket az intézkedéseket *a jogsértő költségére rendeli el*, kivéve, ha az eset körülményei az ettől való eltérést indokolják. A kereskedelmi forgalomból való visszahívás, az onnan való végleges kivonás, illetve a megsemmisítés elrendelése tárgyában a bíróság a harmadik személyek érdekeinek figyelembevételével, valamint úgy dönt, hogy az elrendelt intézkedés a jogsértés súlyosságával arányban álljon.

A polgári jogi jogkövetkezmények közül a kártérítés az egyetlen, amelynek érvényesítéséhez nem elegendő kizárólag a jogsértés objektív tényének megállapítása. A bíróság akkor fog kártérítést megítélni, ha a jogsértőnek a jogsértő magatartás felróható. Fordítva ez azt is jelenti, hogy a felhasználó mentesül a kártérítési felelősség alól, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható.

Itt kell megemlíteni, hogy úgy, mint a szellemi alkotások területén általában, a szerzői jog területén is kiemelkedő fontosságúak az ideiglenes intézkedések, hiszen a jogsértéseknek a bírósági eljárást lezáró jogerős döntésig folytatásával sokszor helyrehozhatatlan károk keletkezhetnek. Ezek megakadályozására nyújt az ide-

iglenes intézkedés lehetőséget azzal, hogy gyors és hatásos átmeneti védelmet biztosít a jogosultnak, míg a bírósági eljárás teljes egészében le nem zárul. Ideiglenes intézkedésként valamennyi, a 94. §-ban meghatározott igény érvényesíthető abban az esetben, ha a bíróság úgy találja, hogy az intézkedés nem jár visszafordíthatatlan következménnyel, és a valószínűsített jogsértés kimeríti az ehhez szükséges feltételeket: az ideiglenes intézkedés elrendelése közvetlenül fenyegető kár elhárítása vagy a jogvitára okot adó állapot változatlan fenntartása, illetve a kérelmező különös méltánylást érdemlő jogvédelme érdekében szükséges, és az intézkedéssel okozott hátrány nem haladja meg az intézkedéssel elérhető előnyöket. A bíróság az ideiglenes intézkedés elrendelését biztosítékadáshoz kötheti. A kérelmet megalapozó tényeket valószínűsíteni kell. Ezen feltételek közül szerzői jogi ügyekben a különös méltánylást érdemlő jogvédelem szükségességét fennállónak kell tekinteni, ha a kérelmező igazolja, hogy a mű szerzői jogi védelem alatt áll, valamint hogy ő a szerző, a szerző jogutóda vagy a mű olyan felhasználója, illetve a szerzői jogok közös kezelését végző olyan szervezet, amely jogosult saját nevében fellépni a jogsértéssel szemben. Azaz a jogosultság igazolása megalapozza az ideiglenes intézkedés elrendelését is.

C) A büntetőeljárás lehetőségei

A szerzői és kapcsolódó jogok súlyosabb megsértései esetében a büntetőjogi szankciórendszer is rendelkezésre áll, és nem kizárt az, hogy egy jogsértés miatt párhuzamosan polgári jogi és büntetőjogi eljárás is induljon.

A szerzői jogi jogsértésekhez kapcsolódó bűncselekmények ún. kerettényállások, amely célszerű szabályozási technika amiatt, hogy olyan fogalmak esetében, amelyek a szerzői jog maga is használ, ne legyen mód a polgári jogi és büntetőjogi területen az egymástól eltérő értelmezésre, vagyis ahol a büntető norma nem ad a szerzői jogtól eltérő fogalmat, ott a szerzői jogi törvény értelmében kell használni az adott kifejezést. A szerzői jogot érintő bűncselekmények ellen hivatalból indul eljárás, ez természetesen nem zárja ki a jogosulti feljelentést.

A szerzői jogot érintő bűncselekményekben *a nyomozóhatóság a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, az első fokon eljáró bíróság pedig az illetékes járásbíróság*, kivéve ha a bűncselekmény legalább különösen jelentős vagyoni hátrányt okozó szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése, mert ebben az esetben az illetékes törvényszék jár el első fokon.

a) Bitorlás

Az egyik legfontosabb bűncselekmény ebben a körben a bitorlás. A bűncselekmény tárgya a sértett szellemi alkotása, illetve a szellemi alkotásokon fennálló kizárólagos (vagyoni és személyhez fűződő) jogok. A büntetőjogi úton is szankcionált bitorlást nem lehet elkövetni kapcsolódó jogi jogosultak sérelmére (ezen jogsértések ellen csak polgári úton lehet fellépni), hanem csak szerzői alkotásokkal kapcsolatban.

Az elkövetési tárgy „a szerzői jogi védelem alá tartozó irodalmi, tudományos vagy művészeti alkotás”. Így ha valaki egy már nem védett alkotást bitorol, az el-

len legfeljebb más bűncselekmény elkövetése miatt (pl. fogyasztók megtévesztése) lehet fellépni, de az illető bitorlást nem követ el. A Btk. ennél részletesebb definíciót nem ad, vagyis azt, hogy mi minősül például irodalmi, tudományos vagy művészeti alkotásnak, azt az szjt. alapján kell megítélni.

A bűncselekmény passzív alanya (sértettje) a szellemi alkotás létrehozója (írója, festője, zeneszerzője stb.) vagy más jogosultja.

A bitorlás kétféleképpen valósítható meg. *Egyrészt más szellemi alkotásának sajátként való feltüntetésével, ez az eset a klasszikus plágium, amely nemcsak az elkövetési tárgy egészére, hanem egy részére is elkövethető (pl. egy közös műként készült számítógépi program kísérő dokumentációján az egyik fejlesztő csak a saját nevét tünteti fel, tehát arra a részre vonatkozóan is, amelyet nem ő maga alkotott).*

Másrészt úgy is elkövethető a bitorlás, hogy a mű hasznosítását attól teszik függővé, hogy annak díjából, a hasznából vagy nyereségéből az elkövetőt részesítsék, illetve hogy jogosultként tüntessék fel, méghozzá úgy, hogy az elkövető a gazdálkodószervezetnél betöltött munkakörével, tisztségével, tagságával visszaél. A második esetben az elkövető lényegében speciális zsarolást valósít meg, hiszen a döntési helyzetét kihasználva kér valamilyen anyagi juttatást, előnyt, vagy kényszeríti egyébként cselekvésre az alkotót. Ennek az elkövetési magatartásnak a törvény meghatározza az elkövetési módját is, ami nem más, mint a munkakörrel, tisztséggel vagy tagsággal való visszaélés, ez viszont nem feltétlenül jelent vezető beosztást.

A bitorlás első elkövetési magatartását bárki megvalósíthatja, viszont a második, zsarolási típusú megvalósulási formájának az elkövetője csak olyan személy lehet, akinek bármilyen gazdálkodószervezetnél, a munkakörénél fogva kötelezettsége a szellemi alkotásokkal kapcsolatos ügyintézés (pl. a harmadik személyek által történő felhasználás során kötendő szerződések előkészítése).

Bitorlást csak szándékosan lehet elkövetni. A rendbeliség a sértettek számára (és nem az érintett művek számára) igazodik.

b) Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése elleni fellépés

A Btk. szellemi alkotásokra vonatkozó tényállásai közül a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése ez a tényállás az egyetlen, amely kizárólag a szerzői jog és a kapcsolódó jogok védelmét szolgálja, a releváns tényállások közül a legtöbbször megvalósuló alakzat.

E tényállás *csak a vagyoni jogok megsértése útján valósítható meg*, tehát ide tartoznak a díjigények is, de nem védi a Btk. ezen tényállás keretei között a személyhez fűződő jogokat.

Bármely szerzői vagyoni jog engedély nélküli gyakorlása lehet jogsértő, ezért a bűncselekmény elkövetési tárgya sem mindig valamilyen dolog, amelyben a teljesítmény megtestesül, hanem lehet akár egy (immateriális) előadás, műsor, világhálón elérhetővé tett védett tartalom is.

A bűncselekmény elkövetési magatartása *valamely jognak a jogosulttól származó, vagy a törvény alapján biztosított engedély nélküli gyakorlása*. A szabad felhasználás megvalósítása nem lehet bűncselekmény, de ha a szabad felhasználás valamely szjt. szerinti feltétele nem valósul meg, akkor az már tényállásszerű lehet.

A bűncselekmény alapesetében a befejezettséghez szükséges a tényleges vagyoni hátrány okozása, vagyis ez eredmény-bűncselekmény. Kísérletnek minősül és ekként büntetendő, ha ugyan nem következik be a vagyoni hátrány, de az erre irányuló célzat bizonyítható.

A tényállás minősített esetei a vagyoni hátrány nagyságától függenek.

Ugyanúgy büntetendő, *aki a szerzői jogi törvény szerint a magáncélú másolásra tekintettel a szerzőt, illetve a kapcsolódó jogi jogosultat megillető üreshordozó-díj, illetve reprográfiai díj megfizetését elmulasztja.* Az elkövetési tárgy ezekben az esetekben az üres hordozó, illetve a reprográfiára alkalmas készülék, amelyen a díj megfizetésekor természetesen még nem jelenik meg maga a mű vagy a védett teljesítmény. Az elkövetési magatartás a díj megfizetésének elmulasztása. A mulasztás akkor áll be – azaz akkor tényállásszerű a cselekmény –, ha a díj megfizetésére az szjt.-ben rögzített határidőt a kötelezett elmulasztja.

Nem valósítja meg az az alapeset szerinti bűncselekményt, aki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait többszörözéssel vagy lehívásra történő hozzáférhetővé tétellel sérti meg, feltéve, hogy a cselekmény jövedelemszerzés célját közvetve sem szolgálja. A kivétel célja, hogy a torrenthasználók tevékenységét kivegye a büntetőjogilag üldözhető cselekmények köréből. A kivétellel kapcsolatban hangsúlyozni kell, hogy csak alapesetben nyújt mentesülést: a minősített esetekre egyébként sem alkalmazandó. Ha tehát a torrentező nagyobb vagyoni hátrányt okoz a cselekményével (azaz ötszázezer forint és ötmillió forint közé esik az okozott vagyoni hátrány), a büntetőjogi felelősségre vonása lehetségessé válik.

c) Szerzői jogi szabálysértés – a kisebb értékű jogsértések elleni fellépés eszköze

A szerzői jog vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése szabálysértést alapvetően kétféle magatartással lehet megvalósítani: *egyrészt azzal, ha valaki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait százezer forintot meg nem haladó vagyoni hátrányt okozva megsérti, másrészt ha a szerzői jogról szóló törvény szerint a magáncélú másolásra tekintettel a szerzőt, illetve a kapcsolódó jogi jogosultat megillető, százezer forintot meg nem haladó üreshordozó-díj, illetve reprográfiai díj megfizetését elmulasztja.* Amennyiben tehát a jogsértéssel okozott vagyoni hátrány százezer forintot nem haladja meg, szabálysértés miatt lehet fellépni az elkövető ellen.

d) Az okozott vagyoni hátrány megállapítása

A vagyoni hátrány lehet az elmaradt haszon/vagyoni előny és a vagyonban okozott tényleges kár is. Ahhoz, hogy bűncselekmény valósuljon meg, *legalább százezer forintos* vagyoni hátrányt kell okozni (ez alatti összegű vagyoni hátrány esetében szabálysértési eljárás indul).

A vagyoni hátrány pontos mértékét szerzői jogsértések esetében nem egyszerű meghatározni, tekintettel a védett művek sokféleségére és a felhasználások által okozható hátrány mértékének eltéréseire is. Az okozott vagyoni hátrány mértékét jellemzően a jogosult/sértett nyilatkozatának figyelembevételével állapítják meg, hiszen ők tudják leginkább meghatározni az általa elszenvedett vagyoni hátrányt.

A vagyoni hátrány mértékének megállapításánál bevált eszköz az ún. *licencanalógia* alkalmazása, ez abban az esetben segít, ha az adott mű adott felhasználására vonatkozóan a jogosult már adott felhasználási engedélyt, vagy a piacon ismert a hasonló művek felhasználására vonatkozó szokásos díjazás mértéke. Ha ilyen van, akkor ennek megfelelően állapítják meg a vagyoni hátrányt.

Minden esetben a közös jogkezelő díjszabásában foglalt díjmértékek irányadóak a közös jogkezelésben kezelt vagyoni jogok esetében. Kivéve az olyan jogosult jogára elkövetett jogsértés tekintetében, aki a közös jogkezelés ellen hatályosan tiltakozott (azaz a vagyoni jogát már nem a közös jogkezelő gyakorolja). Ekkor a vagyoni hátrányt az egyedi jogkezelés szabályai szerint kell kiszámítani.

Kereskedelmi forgalomban egyébként kapható művek esetében a *nettó kiskereskedelmi ár 8-10%-át* szokták elmaradt licencdíjként megállapítani.

A zeneművek esetében az utóbbi időben igen fontos kérdés, hogy a különböző online jogsértések tekintetében miként kell a vagyoni hátrányt megállapítani.

Az engedély nélküli online hozzáférhetővé tétel tekintetében a hangfelvételkiadók 1 dal esetében 40 000 forint (a letöltések számától függetlenül), illetve 1 album esetében 400 000 forint (a letöltések számától függetlenül) vagyoni hátrányt ismernek el.

Léptékekben jóval nagyobb lehet a vagyoni hátrány akkor, ha az adott album a jogszerű megjelenést megelőzően kerül nyilvánosságra, megakadályozva ezzel a hagyományos kereskedelmi csatornákon keresztül való értékesítést. Erre az esetre a vagyoni hátrány mértékét a jogosultak 5 000 000 forintban állapítják meg.

IV. Hangfelvételek, filmfelvételek

- A hangfelvétel, a film és a filmalkotás definícióinak meghatározása.
- A hangfelvétel-előállító és a filmelőállító fogalma.
- A hangfelvételek és a filmfelvételek elkészítése során a zeneszerzők és a szövegírók műveinek, valamint az előadóművészi teljesítmények engedélyezésének, illetve átruházásnak rendje.
- A hangfelvételek és a filmfelvételek mögött álló speciális felhasználási szerződések: a megfilmesítési és a (zenemű)kiadói szerződések.

1. A szerzői mű, az előadói teljesítmény rögzítésével kapcsolatos védelem általában

- A zeneműveknek és az előadóművészi teljesítménynek a hangfelvételen való rögzítéséhez a jogosultak engedélyére van szükség. A hangfelvételek elkészítése során a zeneszerzőket az Artisjus képviseli a mechanikai jogok engedélyezése tekintetében, míg az előadók közvetlenül kötnek a teljesítményük felhasználására, illetve jogátruházásra hangfelvétel-előállítói/kiadói szerződést.
- A szerzői művek, az előadói teljesítmények megfilmesítéséhez kapcsolódó felhasználásokra mind a szerzők, mind az előadók egyedileg megfilmesítési szerződésben adnak engedélyt a filmelőállító számára. A szerzők műveik átdolgozására, míg az előadók teljesítményeik többszörözésére szerződnek a filmelőállítóval.

A) A hangfelvételen való rögzítés

Mind a szerzők, mind az előadóművészek rendelkeznek vagyoni joggal műveik, előadásaik többszörözésére nézve. A zenei alkotók számára a többszörözés leggyakoribb módja sokáig a kottába foglalás volt, majd ezt a hangfelvételen, később pedig – audiovizuális tartalomként – a filmfelvételen való rögzítés egészítette ki.

Ahhoz, hogy egy zeneszerző műve jogszerűen kerüljön rögzítésre a hangfelvételen, természetesen a felhasználás engedélyezésére van szükség. Az engedélyezési folyamat viszont (a nagyjogos művek kivételével) a jogosultak közös jogkezelő szervezetén, az Artisjus Online, Mechanika és Média Főosztályán keresztül történik. Az Artisjus a hangfelvételt előállító felhasználó megkeresése és az általa a felhasználás módjáról, mértékéről, terjedelméről az ún. műsortükörben kapott információk szerint aktuális évi jogdíjközleménye alapján engedélyt ad a hangfelvételen való többszörözésre (és terjesztésre), a felhasználó pedig adatot szolgáltat és jogdíjat fizet a felhasználással kapcsolatban. A szerző vagyoni jogait a közös jogkezelőn keresztül gyakorolja, vagy pontosabban jogait a közös jogkezelő gyakorolja helyette, méghozzá megkülönböztetésmentes, objektív alapon. Ha megfelel a közös jogkezelő

szervezet nyilvánosan közölt szerződési feltételeinek, bárki hangfelvételbe foglalhatja a zeneművet.

Hogyan tud a szerző mégis sikeresen fellépni olyan esetben, mikor szubjektív kifogásai vannak a felhasználással szemben? Ilyenkor a szerzői személyhez fűződő jogok közül élhet egyrészt a névfeltüntetési jogából fakadó, illetve a mű egységének védelméhez fűződő jogaival. Az első igénybevételeivel elérheti, hogy neve ne szerepeljen a többszörözött műpéldányokon, a második jogosultság gyakorlásával pedig eltilthatja a felhasználót a zenemű hangfelvételbe foglalásától anélkül, hogy vagyoni jogaival élne. Az Artisjustól a hangfelvétel-előállítók általában az ún. mechanikai felhasználásra, vagyis többszörözésre és terjesztésre együtt kapnak jogosultságot.

Amennyiben a közös jogkezelők által nem jogosítható (nagyjogos) zenedramái műveket, azok jeleneteit, keresztmetszeteit szeretné egy hangfelvétel-előállító többszörözni, úgy közvetlenül a szerzőhöz kell fordulnia engedélyért. Előfordulhat, hogy a szerző e jogai gyakorlását átengedi/kiszervezi zeneműkiadójának (*publisherének*), ebben az esetben vele, a képviselővel kell megállapodást kötni a felhasználás feltételeiről.

Az előzőektől eltérően az előadóművészek a hangfelvétel-előállítókkal közvetlenül állapodnak meg teljesítményük hangfelvételen való többszörözésében és terjesztésében. Ezt a megállapodást nevezzük *hangfelvétel-előállítói vagy hangfelvétel-kiadói szerződésnek*, amelyre szintén kiterjednek a felhasználási szerződés sajátos szabályai.

A másik fő különbség a két jogosulti csoport hangfelvétellel kapcsolatos jogosítványai tekintetében az, hogy amíg *a szerző nevében a közös jogkezelő nem kizárólagos felhasználási engedélyt biztosít a hangfelvétel-előállító számára, addig a hangfelvétel-kiadói szerződések meghatározó jellemzője a kizárólagosság*. Ettől eltérni pedig csak kifejezett, szerződésbe foglalt kikötéssel lehet.

Továbbá fontos az a különbség is, hogy míg a zeneszerzők vagyoni jogai nem átruházhatók, vagyis a hangfelvétel-előállító nem szerezhethet tulajdonosi jellegű jogosítványokat a zeneművön, addig az előadóművészek teljesítményeivel kapcsolatban nem áll fenn ez a forgalomkorlátozás, *az előadó szinte teljes körben átruházhatja jogait az előállítóra*, aki azt jogosultként tovább használhatja és hasznosíthatja.

B) Megfilmesítés

A zenei alkotások megfilmesítése számos speciális szabályt foglal magában. A filmkészítés fázisában zajló felhasználásokra mind a szerzők, mind az előadók egyedileg megfilmesítési szerződésben adnak engedélyt a filmelőállító számára. *A szerzők műveik átdolgozására, míg az előadók teljesítményeik többszörözésére szerződnek a filmelőállítóval.*

Ha az előadóművész írásbeli felhasználási szerződésben hozzájárult ahhoz, hogy előadását filmben rögzítsék, a hozzájárulással ellenkező kikötés hiányában a film előállítójára ruhazza át a teljesítményéhez fűződő minden vagyoni jogát. Az előadót azonban a film magáncélú másolatai után is megilleti az üreshordozó-díj, valamint a film továbbközvetítése és a bérbeadás útján történő terjesztése utáni díjigény. E díjigényeket közös jogkezelőjük, az EJI érvényesíti az előadók számára.

Az előadóművészekhez hasonlóan az a szerző, aki filmalkotás létrehozására köt megfilmesítési szerződést, ellenkező kikötés hiányában átruhazza a filmelőállítóra a filmalkotás felhasználására és a felhasználás engedélyezésére való jogot. *Ez az általános szabály azonban egyedül a szöveges vagy a szöveg nélküli zenemű szerzőjére nem terjed ki.* A zeneszerzők és a szövegírók helyett az Artisjus önkéntes közös jogkezelésben engedélyezi a filmes felhasználást, és érvényesíti a jogosultak jogdíjak iránti igényeit (ha a szerző kilépett a közös jogkezelésből, akkor ezt az engedélyt egyedileg adja meg a megfilmesítőnek).

2. Hangfelvétel, film és filmalkotás

A hangfelvétel fogalmát az szjt. nem határozza meg, de az alkalmazandó nemzetközi egyezményekben megtalálható definíció szerint: *hangfelvétel egy előadás hanganyagának, más hangoknak vagy egyéb hangmegjelenítéseknek a rögzítése, ide nem értve azonban a filmben vagy más audiovizuális műben történt rögzítést.* A rögzítés a hangoknak, illetve azok megjelenítéseinek a megtestesítését jelenti, ahonnan azok valamely készülék segítségével érzékelhetővé, többszörözhetővé vagy közvetíthetővé tehetők. A hangfelvétel akkor is védelem alatt áll, ha az nem szerzői mű hangjait, hanem például – szerzői jogi védelem alatt nem álló – népdalokat vagy madárhangokat rögzít. Viszont ha az előadás felvétele kifejezetten az audiovizuális alkotás keretében történik (pl. egy képes koncertfelvétel hangsávja vagy egy filmalkotás párbeszédei), akkor nem beszélünk hangfelvételtől, ennek a védelmi idő számítása szempontjából van kiemelkedő jelentősége.

A hangfelvétel mellett a film is szomszédos jogi teljesítménynek minősül, amely azonban nem azonos a filmalkotással. E fogalmak tisztázása érdekében ismét az SZJSZT gyakorlatára kell hagyatkoznunk, amely szerint *filmnek minősül a hanggal kísért vagy hang nélküli filmalkotás, audiovizuális mű vagy mozgókép.* A szomszédos jogi teljesítményként értékelt filmelőállítói tevékenység eredménye lehet filmalkotásnak – szerzői műnek – minősülő, de akár annak nem tekinthető mozgóképes anyag is. Így viszont filmnek minősül a meghatározott sorrendbe állított mozgóképek hang nélküli vagy hanggal összekapcsolt sorozata, függetlenül attól, hogy azt milyen hordozón rögzítették, és attól is, hogy az egyéni-eredeti jelleggel rendelkezik-e.

3. A hangfelvétel-előállító és a filmelőállító, és joggyakorlásuk módjai

- **Mind a hangfelvétel, mind a filmfelvétel előállítása speciális jogviszony, hiszen a felhasználók egyben szomszédos jogi jogosultak is, akiknek a hangfelvétellel és a filmfelvétellel kapcsolatban személyhez fűződő és vagyoni jogai keletkeznek.**
- **Hangfelvétel-előállító** az minősül, aki az előadás rögzítését kezdeményezi, és az azzal kapcsolatos felelősséget viseli.
- **Filmelőállító** az a természetes személy, jogi személy, aki/amely saját nevében kezdeményezi és megszervezi a film megvalósítását, gondoskodva ennek anyagi és egyéb feltételeiről.

- **Mind a hangfelvétel-előállítónak, mind a filmelőállítónak névfeltüntetéshez fűződő személlyel kapcsolatos joga, illetve a többszörözést, a terjesztést, valamint a vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételt magába foglaló vagyoni jogai keletkeznek teljesítményeiken.**

Hangfelvétel-előállítónak az minősül, aki az előadás rögzítését kezdeményezi, és az azzal kapcsolatos felelősséget viseli (vagyis nem a tényleges rögzítést végző hangmérnök, hanem a technikai, gazdasági feltételeket biztosító személy lesz az előállító). Bár hangfelvétel-előállító lehet természetes személy is, jellemzően jogi személyekről van szó. Az utóbbi időszakban egyre több alkalommal fordul elő, hogy maga a szerző vagy az előadóművész készíti a hangfelvételt is, ilyen esetben a hangfelvétel-előállítói jogok is őt illetik. A hangfelvétel-előállítótól a vagyoni jogok átruházhatók.

Filmelőállító pedig az a természetes személy, jogi személy, aki/amely saját nevében kezdeményezi és megszervezi a film megvalósítását, gondoskodva ennek anyagi és egyéb feltételeiről. A feltételek konjunktívák, így nem minősül filmelőállítónak, aki kizárólag anyagi hozzájárulást nyújt a filmhez, és az sem, aki csak a szervezésben működik közre, vagyis a „producer” nem mindig filmelőállító. (Mindazonáltal a filmelőállítói jogok átruházhatók, vagyis más is kerülhet filmelőállítói pozícióba.) Koprodukcióban előfordulhat az is, hogy több filmelőállítója van a filmnek. Filmelőállító az is, aki szerzői jogilag védett filmalkotás létrehozatalát segíti, és az is, aki csupán egyéb film létrehozatalában működik közre. A film szerzői és előadóművészei a vagyoni jogokat – kivéve a zeneműveken fennálló jogokat – hagyományosan és az szjt. által is vélelmezett módon átruházzák a filmelőállítóra, ami azzal jár, hogy a filmelőállító nem csak a saját, hanem e más jogosultak jogainak gyakorlója is (egyébként szigorú elszámolási szabályok érvényesülése mellett).

A) A hangfelvétel-előállító és a filmelőállító szomszédos jogai

A hangfelvétel-előállítóra és a filmelőállítóra is igazak azok a korábbi állítások, amelyeket az előadóművészek vagyoni jogai tekintetében már ismertettünk. A szomszédos jogi jogosultak vagyoni jogait (a szerzőkével ellentétben) nem lehet kiterjesztően értelmezni, az szjt. által felsorolt felhasználási módok e jogosultak tekintetében egzaktak és taxatívak. Tartalmukat tekintve ezek a jogosultságok viszont megegyeznek a vagyoni jogi részben ismertettekkel, ugyanazokat a felhasználási cselekményeket foglalják magukban.

A hangfelvétel-előállítónak a hangfelvételekkel, a filmelőállítóknak pedig a filmekkel kapcsolatos kizárólagos jogosultsága kiterjed a hangfelvétel, illetve a film többszörözésére, terjesztésére, illetve vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételére (feltéve, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg).

A vagyoni jogokat pedig a jogosultak maguk gyakorolhatják, illetve jogdíj fejében engedélyezhetik mások számára a felhasználást, sőt át is ruházhatják jogikat.

B) A hangfelvétel-előállítók és a filmelőállítók joggyakorlásának módjai

Ahogy a korábbiakban már láthattuk, a szerzői és az előadói jogokat elsősorban egyedileg, felhasználási szerződésben lehet gyakorolni. Azokban az esetekben pedig, ahol a kollektív jogosítás észszerűbb és hatékonyabb megoldást jelent, a közös jogkezelők járnak el a jogosultak helyett és nevében. Nincs ez másképp a hangfelvétel-előállítók és a filmelőállítók esetében sem.

E jogosultak vagyoni jogait egyedileg az szjt. által külön nevesített kiadói szerződés, illetve megfilmesítési szerződés kötésével gyakorolhatják. E szerződés-típusok a felhasználási szerződés viszonylagosan önálló szerződési altípusai, így a felhasználási szerződés szabályai is alkalmazandók rájuk, de egyes szempontokból sajátosságokkal bírnak, illetve el is térnek a felhasználási szerződéstől.

A hangfelvétel-előállítók, illetve a filmelőállítók képviselőjében közös jogkezelő szervezetként Magyarországon a MAHASZ, illetve a Filmjus végez engedélyezési tevékenységet.

C) (Zenemű)kiadói szerződés

A kiadói szerződés jellemzően szerzők és kiadók között kötött, tartalma pedig a szerzői művek – zeneművek esetén kottában történő – többszörözés és terjesztés felhasználásait, valamint – zeneművek esetén – a zeneműkiadó által a művek népszerűsítésére és a szerzői jogok adminisztrációjának segítésére vonatkozóan teljesített szolgáltatásokat fogja át.

A klasszikus kiadói szerződés speciális szabályai az irodalmi művek kiadására vonatkoznak, de a kiadói szerződések másik nagy csoportját képező zeneműkiadói szerződések tekintetében is érvényesülnek.

A (zenemű)kiadói szerződések esetében a törvény kifejezetten előírja a mű rendelkezésre bocsátásának kötelezettségét a szerző számára. Ez sem jelent azonban feltétlen átadást, csupán azt, hogy a (zenemű)kiadót olyan helyzetbe kell hoznia a szerzőnek, hogy a műpéldányhoz – adott esetben a kéziratához – hozzá tudjon jutni. Ha a szerző más módon is rendelkezésre tudja bocsátani a művet, akkor az átadásra itt sem kell, hogy sor kerüljön. A (zenemű)kiadói szerződés alapján sincs kötelezettsége a felhasználónak – aki itt a (zenemű)kiadó – a mű kiadására, illetve forgalomba hozatalára, erre csupán jogot szerez. (A felhasználás kötelezettsége azonban a szerződésben kiköthető.) Természetesen itt is alkalmazandók a speciális felmondási rendelkezések arra az esetre, ha végül a (zenemű)kiadó nem élne ezzel a jogával.

A klasszikus (zenemű)kiadói szerződés értelmezésének is vannak speciális szabályai. *Ha a felek nem határozták meg, hogy milyen nyelvű kiadásra jogosít a szerződés, akkor az a magyar nyelvű kiadásra vonatkozik.* Ellentétben az általános felhasználási szerződésekkel, a (zenemű)kiadói szerződés főszabálya szerint, *automatikusan kizárólagos engedélyt ad a mű kiadására.* Ez a kivételes szabály azonban nem alkalmazandó a gyűjtemények vonatkozásában, vagyis itt az általános szabályok érvényesülnek.

A zeneműkiadói szerződés a könyvkiadási szerződésből önállóult kottakiadásra, a kotta nyilvános előadás céljára történő rendelkezésre tartására és bérbeadásra. Ez a rendeltetés kiegészül általában a zeneműkiadó által vállalt, a mű előadását, egyéb felhasználását elősegítő promóciós tevékenységgel is. A zeneműkiadók (*publisherek*) szerepe folyamatosan alakul, így vált az utóbbi időben klasszikus tevékenységükké azoknak a felhasználásoknak a jogosítása, amelyeket a szerzők önállóan, egyedi engedélyezés útján gyakorolhatnak. Leggyakoribb ezek közül a *zenemű átdolgozó-sainak engedélyezése, a szerző képviseletében például megfilmesítési szerződések megkötése.*

Hagyományosan a zeneműkiadók szolgáltatásuk ellentételezéseként a zeneszerzők és a szövegírók közös jogkezelésből származó jogdíjaiból díjrészesedést kötnek ki. Magyarországon az Artisjusnak zeneműkiadók is lehetnek tagjai. A *zeneműkiadók díjrészesedésének maximális (jogdíjnemenkénti) arányát a közös jogkezelők határozzák meg felosztási szabályzatukban, az ettől a szerzők hátrányára eltérő zeneműkiadói szerződésbe foglalt kikötések semmiek.*

D) Megfilmesítési szerződés

A megfilmesítési szerződés a filmalkotás létrehozására kötött szerződés, amely a filmelőállító köt a film szerzőivel. Filmalkotásnak tekintjük az olyan művet, amelyet meghatározott sorrendbe állított mozgóképek, hang nélküli vagy hanggal összekapcsolt sorozatával fejeznek ki, függetlenül attól, hogy azt milyen hordozón rögzítették. Filmalkotásnak minősül különösen a *filmszínházi vetítésre készült játékfilm, a televíziós film, a reklám- és a dokumentumfilm, valamint az animációs és az ismeretterjesztő film.*

A filmalkotás szerzőinek körét a törvény nem határozza meg taxatívan, de *mindig szerzőnek minősülnek a film céljára készült irodalmi és zeneművek szerzői és a film rendezője.* Ezen a körön kívül pedig eseti jelleggel kell megállapítani a szerzőséget. Ide tartozhatnak mindazok, akik a film egészének kialakításához szintén alkotó módon járultak hozzá, az általános gyakorlat szerint ilyen például az *operatőr vagy a jelmeztervező.*

A film előállítója nem minősül szerzőnek, mivel nem egyéni, eredeti szellemi teljesítményt nyújtva járul hozzá a mű megszületéséhez. Ugyanakkor teljesítményét mégis értékeli a szerzői jogi szabályozás önálló filmelőállítói jogokkal. Ezek mellett pedig a megfilmesítési szerződésben a szerző egyes jogait is megszerzi.

E szerződés alapján – a kiadói szerződéshez hasonlóan – a szerző átruházza a filmelőállítóra a film felhasználási és a felhasználás harmadik személyek számára való engedélyezésének jogát. Ennek a jogátruházásnak két korlátja van, egyrészt a *szöveges vagy szöveg nélküli zenemű szerzője csak az átdolgozásra (megfilmesítésre) ad engedélyt, a többi jogát a későbbiekben a filmelőállítóval és a film egyéb felhasználóival szemben az őt képviselő közös jogkezelő szervezet, az Artisjus érvényesíti.* A másik kivétel általános, e szerint egyik szerző sem tudja átruházni az üreshordozó-, a bérleti, a haszonkölcsönzési, valamint az egyidejű továbbközvetítésre vonatkozó díjigényét a filmelőállítóra.

Mivel nem a jogosultak, hanem a filmelőállító lép kapcsolatba a film felhasználóival, annak érdekében, hogy tudható legyen, mennyi a szerzőknek járó jogdíj, az előállító évente legalább egyszer köteles a filmalkotás felhasználásához kapcsolódó bevételeiről a szerzőknek (a zeneszerzőknek is) felhasználási módokként írásban elszámolni.

Figyelemmel arra, hogy a megfilmesítési szerződés kizárólagos, ezért a film számára alkotott művek tekintetében a szerző lényegében csak ebből a felhasználásból remélhet sikert és díjat. Ilyen módon, ha az előállító a mű elfogadásától számított négy éven belül a megfilmesítést nem kezdi meg, vagy megkezdi ugyan, de évszerű határidőre nem fejezi be, a szerző komoly hátrányba kerül. Emiatt a törvény biztosítja neki, hogy felmondhatja a szerződést és arányos díj megfizetését követelheti. A szerzőt ilyen esetben a felvett előleg megilleti – ez lényegében átalakul a fel nem használás kompenzációjává –, a művel pedig a továbbiakban már szabadon rendelkezik.

Gyakran előfordul, hogy a filmhez nem már korábban megalkotott műveket használnak fel, hanem kifejezetten a film céljára készül az alkotás. Ilyen esetben ez természetesen a jövőben megalkotandó művek sorsát osztja. Speciális átvételi, kijavítási szabályok alkalmazandók itt: az előállító köteles a mű átvételétől számított hat hónapon belül a szerzőt írásban értesíteni arról, hogy a művet elfogadja-e vagy annak kijavítását igényli. A mű kijavításra való visszaadása esetén a kijavítás elvégzésére megfelelő határidőt kell tűzni. A kijavított mű elfogadásáról az átvételtől számított három hónapon belül köteles az előállító nyilatkozni. A mű, illetőleg a kijavított mű elfogadására vonatkozó nyilatkozattételi kötelezettség elmulasztása esetén a művet elfogadottnak kell tekinteni.

Az előállító elsődlegesen a film üzleti sikerében érdekelt, amelynek egyik biztosítéka lehet, ha a szerző a film céljára alkotott műre vonatkozóan más számára meghatározott ideig nem ad megfilmesítési engedélyt. Ezt a törvény engedő szabállyal segíti, miszerint a szerző az előállítás befejezésétől számított tíz éven belül ugyanarra a műre csak az előállító hozzájárulásával köthet újabb megfilmesítési szerződést. Ez a korlátozás nemcsak a teljes megfilmesítendő regényre, novellára stb. terjed ki, hanem magában foglalja a rajz- vagy bábfilmekben szereplő jellegzetes alak hasznosítását is. Ha a szerzőnek a filmbeli felhasználás céljára több műve is készült, vagy azonos témában több alkotása is létezik, ezekre vonatkozóan is kizárható a megfilmesítés, de erről kifejezetten rendelkezni kell a szerződésben, mivel ez már az általánosan megszokott eseten túlmenő korlátozása a szerzői mozgástérnek.

Amikor a filmelőállító egy már létező zeneművet szeretne filmbe foglalni, jellemzően két módon teheti ezt meg. Az egyik lehetőség, hogy a művet a színészekkel jeleníteti meg a filmben (pl. elénekli a főszereplő vagy újonnan felveszi a film céljára a művet), a másik pedig egy már hangfelvételbe foglalt zenemű beillesztése. A zeneszerzők jogosultságaira nincs kihatással a két eltérő megoldás, az előadók és a hangfelvétel-előállítók esetében viszont fontos különbségek merülnek fel.

Amikor hangfelvételbe foglalt zenemű kerül felhasználására egy filmben, nemcsak a szerzőktől, de a hangfelvétel és az abba foglalt előadói teljesítmény jogosultjától is engedélyt kell kérnie a filmelőállítónak, vagyis megfilmesítési szerződést kell kötnie ezekkel a szomszédos jogi jogosultakkal az előadást tartalmazó hangfelvétel

többszörözésére. A megfilmesítési szerződés aláírásával e jogosultak filmmel kapcsolatos vagyoni jogai a törvény alapján szállnak át a filmelőállítóra, de személyhez fűződő jogaik és a törvényi kivételt képező díjigények a továbbiakban is megilletik őket a filmbe foglalt teljesítményeik felhasználásai után.

Az előállító a szerződés alapján őt megillető jogokat más – akár belföldi, akár külföldi – természetes vagy jogi személlyel együttesen is gyakorolhatja.

A vagyoni jogok átruházása, átszállása nem érinti a szerzők és a szomszédos jogi jogosultak személyhez fűződő jogait. Tehát azok megmaradnak az alkotóknál és előállítóknál, de védelmükben a filmelőállító is felléphet.

A többi jogosult számára is biztosított személyhez fűződő jogokon túlmenően, egy speciális integritásvédelmi, a mű egységét óvó jog is megilleti a szerzőket, ennek a gyakorlása azonban speciális. *A filmalkotás ugyanis akkor minősül befejezettnek, ha végleges változatát a szerzők és az előállító ilyenként elfogadják. Ezt követően a végleges változatot egyik fél sem változtathatja meg egyoldalúan, vagyis mindenkinek véglegesnek kell tekintenie a filmet.* A már befejezettnek tekintett film hozzáadással, elhagyással vagy kicseréléssel való módosításához, vagy bármilyen más megváltoztatásához a szerzők és az előállító engedélye egyaránt szükséges. Figyelemmel arra, hogy a filmnek több szerzője van, és meglehetősen időigényes lenne valamennyiük hozzájárulásának megszerzése, a törvény úgy rendelkezik, hogy e jogok gyakorlásakor – a szerzők közötti eltérő megállapodás hiányában – a rendező képviseli a többi szerzőt. Ezen személyhez fűződő jog tekintetében tehát a film-előállító nem képviselheti a szerzőket.